

TWELVE

Πρωθώντας την εφαρμογή του άρθρου 12 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

DEFENCE FOR CHILDREN
International-Italia

Το πρόγραμμα αυτό συγχρηματοδοτείται
από το Πρόγραμμα «Θεμελιώδη
Δικαιώματα και Ιδιότητα του Πολίτη»
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΠΩΣ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕΤΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	
1. ΑΡΘΡΟ 12: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΝΑ ΑΚΟΥΣΤΕΙ	16
2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	21
3. ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΩΤΑ: Ο ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ	23
4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΣ ΑΜΦΙΒΟΛΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΗΣΕΙΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ	32
5. ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ: ΤΑ ΤΡΙΑ “R”: RECOGNITION, RESPONSIBILITY, REHABILITATION (ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ, ΕΥΘΥΝΗ, ΕΠΑΝΕΝΤΑΣΗ).....	38
6. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ: ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ	42
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	61
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
1 ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ.....	63
2 ΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΑΣΗ ΣΕ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΜΕ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	68

Μετάφραση στα ελληνικά:

Ευσταθία Λαΐνα, Δικηγόρος - ΜΔΕ Διεθνών Σπουδών Τμήμα Νομικής ΑΠΘ - ΜΔΕ Δημοσίου Δικαίου Τμήμα Νομικής ΔΠΘ.

Θεώρηση μετάφρασης - Επιστημονική επιμέλεια:

Θωμάς Χαραλαμπίδης, Δικηγόρος - ΜΔΕ Μεθοδολογίας του Δικαίου, Τμήμα Νομικής ΑΠΘ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Της καθηγήτριας Kirsten Sandberg,
Εισηγήτριας στην Επιτροπή του ΟΗΕ
για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Οποιοσδήποτε κατηγορούμενος ή ύποπτος για παράβαση ποινικού νόμου, είτε είναι άντρας είτε γυναίκα, δικαιούται διαδικαστικών εγγυήσεων που προβλέπονται από το νόμο. Σε αυτές περιλαμβάνεται το δικαίωμα να πει την άποψη του για το επίδικο θέμα, για το αν είναι ένοχος/η και για τις κυρώσεις που μπορεί να του επιβληθούν. Θα έπρεπε να είναι αυτονόητο ότι τα παιδιά έχουν τα ίδια ανωτέρω δικαιώματα. Ωστόσο, στο πλαίσιο αυτό, το επιχείρημα υπέρ της συμμετοχής του παιδιού είναι ακόμη ισχυρότερο. Με βάση το άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής ΔΣΔΠ) τα παιδιά έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους για κάθε θέμα που τα αφορά. Το ζήτημα τι πρόκειται να συμβεί σε ένα παιδί που εμπλέκεται στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης είναι κάτι που σε μεγάλο βαθμό το αφορά. Αυτό ισχύει για κάθε στάδιο της διαδικασίας, από τη συνάντηση του παιδιού με την αστυνομία, περνώντας από ζητήματα αστυνομικής κράτησης και προσωρινής κράτησης πριν τη δίκη, σε ζητήματα ποινικής δίωξης και διαδικασίας στο ακροατήριο, φτάνοντας μέχρι το είδος του μέτρου που πρόκειται να επιβληθεί στο παιδί. Ο εναλλακτικός δρόμος της παράκαμψης του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, την οποία με θέρμη συνιστά η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, απαιτεί κατά μείζονα λόγο τη συμμετοχή του ίδιου του παιδιού, καθόσον απαιτεί τη σύμφωνη γνώμη του παιδιού.

Χρησιμοποιώ εδώ τη λέξη «παιδί» γνωρίζοντας πολύ καλά ότι ένας νέος 16 ή 17 ετών δεν θα αποκαλούσε τον εαυτό του «παιδί». Ο λόγος που χρησιμοποιώ αυτό τον όρο είναι ότι τα παιδιά προστατεύονται από την ΔΣΔΠ καθ' όλη τη διάρκεια της πορείας τους μέχρι να γίνουν 18 ετών, κάτι που σημαίνει ότι θα έπρεπε να υπάρχει ένα εξειδικευμένο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους που να ασχολείται μαζί τους μέχρι τη συμπλήρωση αυτής της ηλικίας. Όλοι οι συμμετέχοντες σε αυτό θα έπρεπε να είναι καλά εκπαιδευμένοι, είτε πρόκειται για την αστυνομία, είτε για εισαγγελείς, για δικηγόρους, δικαστές, κοινωνικούς λειτουργούς των δικαστηρίων και λοιπό προσωπικό. Η εκπαίδευση πρέπει να περιλαμβάνει τους τρόπους που κάνουν ένα παιδί να συμμετέχει με έναν ουσιαστικό τρόπο. Από αυτή την άποψη, οι λόγοι για τη συμμετοχή των παιδιών είναι πολλοί. Οι αποφάσεις του συστήματος απονομής δικαιοσύνης μπορούν να έχουν σημαντικές συνέπειες στα παιδιά. Η κήρυξη ενοχής μπορεί να είναι καταστροφική για τις μελλοντικές προοπτικές τους. Η στέρηση της ελευθερίας, είτε πριν, είτε μετά τη δίκη, έχει σημαντικές δυσμενείς συνέπειες για το παιδί και θα έπρεπε να χρησιμοποιείται μόνο ως ένα απολύτως έσχατο καταφύγιο. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού θα είναι η κατευθυντήρια αρχή για όλες τις αποφάσεις στο δικαστικό σύστημα και οι απόψεις του ίδιου του παιδιού είναι απαραίτητες για τον καθορισμό των συμφερόντων του παιδιού, αγοριού ή κοριτσιού.

Περαιτέρω, παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο, συχνά προέρχονται από ένα δύσκολο περιβάλλον που μόνο σε μικρό βαθμό τους επιτρέπει να έχουν λόγο για τις ζωές τους. Είναι απαραίτητο να τα κάνουμε να νιώσουν ότι μπορούν να επηρεάσουν αυτά που τους συμβαίνουν, αυξάνοντας κατ'αυτόν τον τρόπο τις πιθανότητες να αποκτήσουν εν συνεχεία έλεγχο στις ζωές τους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τη συμμετοχή τους σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Βασισμένο στο Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 12 της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το παρόν εγχειρίδιο παρέχει πρακτική καθοδήγηση σχετικά με το πώς να διασφαλισθεί μία αποτελεσματική και μεστή νοήματος συμμετοχή των παιδιών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Μέσω της χρήσης συγκεκριμένων παραδειγμάτων και συμπερασμάτων από την πράξη το εγχειρίδιο ικανοποιεί μία ανάγκη πολλάκις διαπιστωμένη και ελπίζω ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι θα το χρησιμοποιήσουν ενεργά.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Συγγραφέας του παρόντος Εγχειριδίου είναι η Paola Pannia, με την υποστήριξη της Lucia Re από το Πανεπιστήμιο της Φλωρεντίας στην Ιταλία και το διαπανεπιστημιακό κέντρο Altrodiritto. Την εκδοτική επιμέλεια είχε η Daja Wenke, ερευνήτρια και σύμβουλος στο αντικείμενο των Δικαιωμάτων του Παιδιού, και το συντονισμό ο Pippo Costella, Διευθυντής της Οργάνωσης Defence for Children International Italy.

Στην πραγματοποίηση της έκδοσης συνέβαλαν οι πολύτιμες πληροφορίες τις οποίες συνεισέφερε η Peana Bello, Διευθύντρια της Γραμματείας της Οργάνωσης Defence for Children International, και όλα τα μέλη της ομάδας των εταίρων του προγράμματος:

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ:

DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL - ΙΤΑΛΙΑ

Gabriella Gallizia, Διευθύντρια του Προγράμματος Twelve
Julia Parnias Prohias, Ερευνήτρια
Pippo Costella, Επιστημονικός Συντονιστής και Εκπαιδευτής

ΕΤΑΙΡΟΙ:

DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL - ΒΕΛΓΙΟ

Géraldine Matthieu, Ερευνήτρια και Εκπαιδευτρια
Benoit Van Keirsblick, Εθνικός Συντονιστής

PULSE FOUNDATION - ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Julia Andonova, Εθνική Συντονίστρια και Εκπαιδευτρια

UNIVERSITY OF TARTU - ΕΣΘΟΝΙΑ

Judit Strömpl, Εθνική Συντονίστρια και Εκπαιδευτρια
Dagmar Narusson and Anita Kärner, Εκπαιδευτές

ARSIS ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΝΕΩΝ – ΕΛΛΑΔΑ

Valbona Hystuna, Εθνική Συντονίστρια και Εκπαιδευτρια

DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL - ΙΣΠΑΝΙΑ

Virginia Murillo Herrera, Εθνική Συντονίστρια και Εκπαιδευτρια

Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τους θεσμούς απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους που συνεργάστηκαν και διευκόλυναν την εφαρμογή του προγράμματος σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Επίσης το Πρόγραμμα «Θεμελιώδη Δικαιώματα και Ιθαγένεια» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την οικονομική συνεισφορά του και τη στήριξη του. Τέλος τη Βιβλιοθήκη Innocenti στη Φλωρεντία της Ιταλίας.

Ευχαριστούμε θερμά όλους τους επαγγελματίες και τους δημόσιους λειτουργούς που έλαβαν μέρος στις δραστηριότητες του Προγράμματος Twelve, στις συνεντεύξεις, τις συμβουλευτικές συναντήσεις και τα εκπαιδευτικά σεμινάρια.

Θα θέλαμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας προς τα παιδιά και τους νέους που έλαβαν μέρος στις δραστηριότητες του Προγράμματος στο Βέλγιο, την Ιταλία και την Ισπανία. Ειδικά ευχαριστούμε τα υπό κράτηση κορίτσια και όλο το προσωπικό του Κέντρου Κράτησης Νέων του Pontremoli στην Ιταλία για τη συνεργασία και το ανοιχτό πνεύμα τους.

Η παρούσα έκδοση σκοπεύει να εκφράσει το πλούσιο και πολύτιμο υλικό, τις κατευθύνσεις και τις συστάσεις που μοιράστηκαν μεταξύ τους οι επαγγελματίες και τα παιδιά, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του προγράμματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Εγχειρίδιο TWELVE αποσκοπεί στην προώθηση μιας ουσιαστικής συμμετοχής του παιδιού στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Η συγγραφή του εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος «TWELVE»-Προώθηση της Εφαρμογής του Άρθρου 12 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής: ΔΣΔΠ) στο Σύστημα Απονομής Δικαιοσύνης σε Ανηλίκους¹. Το Εγχειρίδιο είναι το αποτέλεσμα συλλογικών σκέψεων και ανταλλαγής εμπειριών σε κράτη-μέλη της ΕΕ, με τη συμμετοχή επαγγελματιών και δημόσιων λειτουργών που εργάζονται στο πλαίσιο της απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, καθώς και εφήβους που βρίσκονται σε καταστήματα κράτησης και λοιπά ιδρύματα βάσει αποφάσεων της ποινικής δικαιοσύνης.

Από την υιοθέτηση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής: ΔΣΔΠ) το 1989 και μέχρι σήμερα η έννοια της «συμμετοχής» σταδιακά απέκτησε όλο και μεγαλύτερη σημασία. Τα τελευταία χρόνια η αναφορά στη συμμετοχή των παιδιών έγινε όλο και πιο εμφανής στη δημόσια συζήτηση που διεξάγεται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της νομοθεσίας, των επίσημων εκθέσεων και της δημόσιας πολιτικής συζήτησης σε κάθε χώρα σχετικά με τα παιδιά και τη νεολαία². Όμως παρά τη σημαντική αυτή πρόοδο, η συμμετοχή παιδιών και εφήβων στο πλαίσιο του δικαστικού συστήματος δεν έχει ακόμη αναλυθεί με διεξοδικό τρόπο. Το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε την Ατζέντα της ΕΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία προωθεί, μεταξύ άλλων, δράσεις για την υποστήριξη «της εκπαίδευσης των δικαστών και άλλων επαγγελματιών με σκοπό την ενθάρρυνση της βέλτιστης συμμετοχής του παιδιού στα δικαστικά συστήματα»³. Έως τώρα οι ειδικές κατευθυντήριες οδηγίες στα θέματα αυτά εστιάζουν κυρίως στην κατάσταση των παιδιών-θυμάτων και των παιδιών-μαρτύρων σε ποινικές υποθέσεις και στη συμμετοχή τους στην ποινική προδικασία και διαδικασία στο ακροατήριο, καθώς και στην ακρόαση του παιδιού σε υποθέσεις αστικού δικαίου, όπως οι γαμικές διαφορές, οι διαφορές από τις σχέσεις μεταξύ γονέων και τέκνων και οι λοιπές οικογενειακές διαφορές⁴. Δεν έχουν, όμως, αποτελέσει αντικείμενο μελέτης στην ίδια έκταση ζητήματα που αφορούν τη συμμετοχή των εφήβων που εκτίουν ποινή εγκλεισμού ή υποβάλλονται σε αναμορφωτικό μέτρο που δεν εμπεριέχει κράτηση.

¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το πρόγραμμα TWELVE, παρακαλούμε δείτε την ηλεκτρονική σελίδα του προγράμματος στη διεύθυνση: <http://www.defenceforchildren.it/projects/118-twelve-promoting-the-implementation-of-article-12-of-the-crc-in-the-juvenile-justice-system.html>

² Δείτε για παράδειγμα: Συμβούλιο της Ευρώπης, *Have your say! Manual on the revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life* (Πες τη γνώμη σου! Εγχειρίδιο για τον αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Χάρτη για τη Συμμετοχή των Νέων στη Ζωή σε Τοπικό και Περιφερειακό Επίπεδο), Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, 2008, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Publications/Have_your_say_en.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

³ Έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, *An EU Agenda for the Rights of the Child (Μια Ατζέντα της ΕΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού)*, /* COM/2011/0060 final */, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στο http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/eu-agenda/index_en.htm, τελευταία πρόσβαση 12.02.2016.

⁴ Ο' Donnell D., *The right of children to be heard: Children 's right to have their views taken into account and to participate in legal and administrative proceedings* (Το δικαίωμα των παιδιών να ακούγονται: το δικαίωμα στη λήψη υπόψιν των απόψεων των παιδιών και στη συμμετοχή τους στις δικαστικές και τις διοικητικές διαδικασίες), Κέντρο Ερευνών «Innocenti» UNICEF, Φλώρεντία, 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2009_04.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

Το Εγχειρίδιο «Προωθώντας την εφαρμογή του άρθρου 12 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους» σκοπεύει στην αντιμετώπιση αυτού του κενού. Παρέχει μία συνοπτική θεώρηση σχετικών διεθνών προτύπων και εξερευνά ιδέες και παραδείγματα καλών πρακτικών για την προώθηση της συμμετοχής των παιδιών στο πλαίσιο του συστήματος της απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους.

Το Εγχειρίδιο εισάγει την έννοια της συμμετοχής του παιδιού επί τη βάση της ΔΣΔΠ και άλλων σχετικών διεθνών προτύπων. Πραγματεύεται τα κυριότερα δικαιώματα και άρθρα που από κοινού συγκροτούν τα «συμμετοχικά δικαιώματα» των παιδιών. Το Εγχειρίδιο προάγει μία εννόηση της συμμετοχής ως απαραίτητου στοιχείου για μία προσέγγιση εντός του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, η οποία να είναι βασισμένη στα δικαιώματα του παιδιού.

Η συμμετοχή των παιδιών εντός του πλαισίου της ποινικής δικαιοσύνης είναι θεμελιώδους σημασίας για παιδιά που εκτίουν ποινή, είτε αυτή περιλαμβάνει κράτηση, είτε όχι. Εξίσου θεμελιώδους σημασίας είναι και για τη διαδικασία της επανένταξης και της κοινωνικής συμπερίληψης, που είναι σκοπός που διατρέχει όλα τα μέτρα που λαμβάνονται στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η έννοια «συμμετοχή του παιδιού» πηγάζει από διεθνή πρότυπα, ιδίως την ΔΣΔΠ. Το **άρθρο 12** της Σύμβασης θεσπίζει το δικαίωμα του παιδιού, αγοριού ή κοριτσιού, στην ακρόαση και στη λήψη υπόψη των απόψεων του.

Το άρθρο συγκροτεί το κλειδί των «συμμετοχικών δικαιωμάτων» των παιδιών. Ορίζει τα ακόλουθα:

**«1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.
2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.»**

Το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση είναι μία από τις τέσσερις **κατευθυντήριες αρχές** της ΔΣΔΠ και δίνει υπόσταση στην ερμηνεία και την εφαρμογή όλων των λοιπών δικαιωμάτων της Σύμβασης.

Κατά συνέπεια το δικαίωμα του παιδιού να συμμετάσχει πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε όλα τα θέματα που αφορούν παιδιά⁵.

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν° 1

⁵ Unicef, Fact sheet on the right of participation (Πληροφοριακό Φύλλο σχετικά με το δικαίωμα στη συμμετοχή), διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/crc/index_30228.html τελευταία πρόσβαση 17/02/2016

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ TWELVE ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ

Το πρόγραμμα TWELVE υλοποιήθηκε στο διάστημα από τον Οκτώβριο του 2014 μέχρι και το Μάρτιο του 2016 από μία εταιρική σύμπραξη ΜΚΟ σε έξι ευρωπαϊκές χώρες. Κάθε εταίρος, η Defence for Children International (DCI) Ιταλίας ως συντονίστρια του προγράμματος, η DCI Βελγίου, η Pulse Foundation Βουλγαρίας, το Πανεπιστήμιο του Tartu Εσθονίας, η ΑΡΣΙΣ Ελλάδος και η DCI Ισπανίας, υλοποίησαν τις δραστηριότητες του προγράμματος η καθεμία στη χώρα της, και συνεισέφεραν στην εκπόνηση του Εγχειριδίου.

Σε ένα πρώτο στάδιο πραγματοποιήθηκε εκτίμηση των αναγκών στο Βέλγιο, την Ιταλία και την Ισπανία. Στο στάδιο αυτό αναλύθηκαν εθνικοί νόμοι και πολιτικές που ρυθμίζουν το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους και εκτιμήθηκε η συμβατότητα τους με τις προδιαγραφές που αφορούν στα δικαιώματα των παιδιών. Ελήφθησαν πληροφορίες από συναντήσεις με παιδιά που εκτίουν ποινές, είτε αυτές είναι στερητικές της ελευθερίας είτε όχι, και από ομαδικές συζητήσεις με συγκεκριμένη θεματολογία που διεξήχθησαν με επαγγελματίες, δημόσιους λειτουργούς και εθελοντές που ασχολούνται με το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους.

Οι συναντήσεις είχαν ως στόχο να συλλέξουν τις φωνές, τις οπτικές και τις καθημερινές εμπειρίες επαγγελματιών, δημόσιων λειτουργών, εθελοντών και παιδιών στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Βάσει των αποτελεσμάτων συντάχθηκαν εθνικές αναφορές και παρασχέθηκαν οι πληροφορίες για την ανάπτυξη ενός διεπιστημονικού εκπαιδευτικού εργαλείου για την προώθηση της συμμετοχής των παιδιών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Το εκπαιδευτικό αυτό εργαλείο εφαρμόστηκε πιλοτικά και στις έξι χώρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 30 εκπαιδευτικά σεμινάρια με τη συμμετοχή άνω των 400 επαγγελματιών και δημόσιων λειτουργών. Οι συμμετέχοντες μοιράστηκαν την εμπειρία και τη γνώση τους, κι αυτές με τη σειρά τους εμπλούτισαν με πληροφορία την οριστική μορφή του εκπαιδευτικού εργαλείου και του Εγχειριδίου.

Η συμβουλευτική μεθοδολογία του προγράμματος επέτρεψε ένα γόνιμο διάλογο ανάμεσα σε διαφορετικούς κλάδους και μία σύγκριση μεταξύ της θεωρίας και της πράξης ως προς τη συμμετοχή του παιδιού στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Ο σκοπός ήταν να παραχθεί συλλογική γνώση η οποία να αξιοποιεί κάθε επιμέρους εμπειρία και εξειδίκευση. Οι ερωτήσεις- κλειδιά που αποτέλεσαν οδηγό στη διαδικασία των συναντήσεων αποσκοπούσαν στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους μπορεί να εμπλουτιστεί με το πνεύμα της ΔΣΔΠ, του τρόπου με τον οποίο η συμμετοχή λειτουργεί στην πράξη και πώς αυτή μπορεί να διασφαλιστεί και να γίνει πιο αποτελεσματική.

Έτσι, η πορεία της συγγραφής του Εγχειριδίου TWELVE ενσωμάτωσε τις πληροφορίες που προήλθαν από μία πολυεπίπεδη διαδικασία συναντήσεων, με μελέτες και εκτιμήσεις αναγκών που αποτυπώνουν την κατάσταση σε εθνικό επίπεδο, αλλά και με μία επισκόπηση της ευρύτερης βιβλιογραφίας. Το Εγχειρίδιο παρουσιάζει και πραγματεύεται τις κύριες σκέψεις, παρατηρήσεις και συστάσεις που προέκυψαν από τη διαδικασία αυτή⁶.

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν°2

⁶ Στο Βέλγιο συμμετείχαν στις συναντήσεις 8 παιδιά, στην Ιταλία 27 και στην Ισπανία 6 παιδιά. Πέντε εκπαιδευτικά σεμινάρια διεξήχθησαν σε καθεμία από τις έξι χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Βουλγαρίας, της Εσθονίας και της Ελλάδας. Ένας από τους βασικούς περιορισμούς με τον οποίο ήρθε αντιμέτωπο το πρόγραμμα στην εξέλιξη του ήταν ότι η πρόσβαση σε καταστήματα κράτησης νέων σε ορισμένες περιπτώσεις απαγορεύθηκε από τις αρμόδιες αρχές. Επιπλέον, οι επαγγελματίες, δημόσιοι λειτουργοί και εθελοντές που συμμετείχαν στις δραστηριότητες του προγράμματος και παρέχουν πληροφορίες για τη συγγραφή του Εγχειριδίου δεν συγκροτούν ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα. Το Εγχειρίδιο δεν επιδιώκει να παρουσιάσει αποτελέσματα εφαρμοσίμα παγκοσμίως, επιδιώκει, όμως, να παράσχει ένα πλαίσιο εφαρμογής, να ενθαρρύνει την εφαρμογή τους και να προωθήσει περαιτέρω έρευνα στο αντικείμενο αυτό. Περαιτέρω πληροφορίες και υλικό του προγράμματος 'TWELVE', μεταξύ των οποίων οι εθνικές αναφορές και η εργαλειοθήκη, είναι διαθέσιμα ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <http://www.defenceforchildren.it/projects/118-twelve-promoting-the-implementation-of-article-12-of-the-crc-in-the-juvenile-justice-system.html>

ΠΩΣ ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΕΤΕ ΑΥΤΟ ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ

ΣΤΟΧΟΙ

Το Εγχειρίδιο TWELVE επιδιώκει την επίτευξη ορισμένων στόχων. Συνολικά στοχεύει να προσφέρει έμπνευση και καθοδήγηση ως προς το πώς να γίνει η συμμετοχή των παιδιών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους πιο αποτελεσματική και μεστή νοήματος. Ειδικότερα το Εγχειρίδιο αποσκοπεί:

- >> Να συνεισφέρει στην ανάπτυξη μιας κοινής αντίληψης για το τι μπορεί να σημαίνει η συμμετοχή των παιδιών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους.
- >> Να ενημερώσει σχετικά με ευκαιρίες, ενεργοποιώντας παράγοντες και μέσα προώθησης της συμμετοχής των παιδιών στο πλαίσιο της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.
- >> Να ευαισθητοποιήσει τους επαγγελματίες και τους δημόσιους λειτουργούς για τα οφέλη της συμμετοχής των παιδιών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους και για τις σημαντικές δυνατότητες που η συμμετοχή αυτή παρέχει στην κατεύθυνση της προώθησης μιας βιώσιμης επανένταξης και κοινωνικής συμπερίληψης.
- >> Να επισημάνει προκλήσεις και δυσχέρειες ως προς τη συμμετοχή καθώς και τρόπους ώστε αυτές να απαντηθούν και να ξεπεραστούν.
- >> Να προτείνει συγκεκριμένα μέτρα και πρακτικά εργαλεία για την προώθηση της συμμετοχής των παιδιών που εκτίουν μία ποινή, είτε είναι στερητική της ελευθερίας είτε όχι.
- >> Να συνεισφέρει στην εναρμόνιση των δυνατοτήτων και των δεξιοτήτων των επαγγελματιών και των δημοσίων λειτουργών που εργάζονται με παιδιά και για παιδιά στα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και
- >> Να προωθήσει μία πρακτική συμμετοχής που να εναρμονίζεται με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

Το Εγχειρίδιο αποτελείται από τρία κύρια μέρη:

- >> ΤΟ «ΤΙ»: ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ;

Προκειμένου να συζητηθεί η έννοια της συμμετοχής στο παρόν Εγχειρίδιο, είναι σημαντικό να αποσαφηνισθεί ποιοι τύποι και μορφές συμμετοχής αναλύονται και πώς μπορεί να ορισθεί η συμμετοχή. Αυτή ήταν επίσης μία από τις συχνότερες ερωτήσεις που έθεσαν επαγγελματίες και

δημόσιοι λειτουργοί των οποίων ζητήθηκε η συμβουλή για το πρόγραμμα. Αυτό το πρώτο μέρος του Εγχειριδίου είναι αφιερωμένο στην ανάλυση του άρθρου 12 της ΔΣΔΠ, το οποίο θεσπίζει το δικαίωμα ακρόασης και λήψης υπόψιν της γνώμης του παιδιού. Το μέρος αυτό εξερευνά πώς σχετίζεται το δικαίωμα αυτό με άλλα άρθρα της Σύμβασης. Η ένταξη της συζήτησης για το άρθρο 12 στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης της Σύμβασης βοηθά στον εμπλουτισμό της κατανόησης της συμμετοχής ως μίας θεμελιώδους αρχής των δικαιωμάτων του παιδιού⁷.

>> ΤΟ «ΓΙΑΤΙ»: ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΝΑ ΠΡΟΩΘΕΙΤΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ;

Αυτό το μέρος διερευνά τη σχέση της συμμετοχής με τα υπόλοιπα στοιχεία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς. Προς το σκοπό αυτό παρουσιάζει, πραγματεύεται και αμφισβητεί παρανοήσεις, προκαταλήψεις και αμφιβολίες που τέθηκαν στις συναντήσεις με επαγγελματίες και δημόσιους λειτουργούς που συμμετείχαν στις δραστηριότητες του TWELVE.

Ιδιαίτερη προσοχή στο τμήμα αυτό του Εγχειριδίου δίνεται επίσης στις ευκαιρίες για την επανένταξη και την κοινωνική συμπερίληψη των παιδιών που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή ή άλλο μέτρο, οι οποίες προσφέρονται μέσω μιας ουσιαστικής συμμετοχής τους. Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων με επαγγελματίες και δημόσιους λειτουργούς η έννοια της συμμετοχής αποδείχθηκε χρήσιμο εργαλείο για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση αντιφάσεων μεταξύ, αφενός, μιας παιδοκεντρικής προσέγγισης την οποία προωθεί η ΔΣΔΠ και, αφετέρου, της καθημερινής πρακτικής απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς.

Σκέψεις για την αρχή της συμμετοχής και την πρακτική της σημασία άνοιξαν το δρόμο σε στρατηγικές που δεν είχαν προηγουμένως μελετηθεί για την προώθηση των δικαιωμάτων, των ικανοτήτων και της παρέμβασης των παιδιών⁸. Οι συμμετέχοντες στις συναντήσεις του TWELVE σταδιακά ήταν όλο και περισσότερο διατεθειμένοι να αναγνωρίσουν τα οφέλη και τη δυναμική που έχει η συμμετοχή στην κατεύθυνση της επίτευξης της επανένταξης⁹.

>> ΤΟ «ΠΩΣ»: ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΦΑΡΜΟΣΘΕΙ Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ;

Το τμήμα αυτό του Εγχειριδίου πραγματεύεται συνήθεις προκλήσεις, κινδύνους και εμπόδια ως προς τη συμμετοχή στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς, μαζί με πρακτικές προτάσεις σχετικά με το πώς τα εμπόδια αυτά θα αμβλυνθούν ή θα ξεπεραστούν. Οι πληροφορίες παρέχονται μέσω μιας βιβλιογραφικής επισκόπησης, αλλά και από κριτικές σκέψεις και προτάσεις που μοιράστηκαν παιδιά, επαγγελματίες και δημόσιοι λειτουργοί στις συναντήσεις του TWELVE. Πραγματικά παραδείγματα από τις συναντήσεις εκτίμησης αναγκών που πραγματοποιήθηκαν στο Βέλγιο, την Ιταλία και την Ισπανία μπορεί κανείς να βρει στις εθνικές αναφορές¹⁰.

⁷ Ο τρόπος αυτός εξέλιξης της διαδικασίας εμπνέεται από το Γενικό Σχόλιο της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού με αριθμό 12, αναφορικά με το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση, CRC/C/GC/12, Ηνωμένα Έθνη, 2009, σελ. 6. Δείτε περαιτέρω Hodgkin R. και Newell P., Unicef, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child (Εγχειρίδιο Εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού)*, Unicef, 2007, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/publications/index_43110.html, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

⁸ Εδώ η αναφορά γίνεται στην «προσέγγιση των ικανοτήτων». Περισσότερα σχετικά με αυτή τη θεωρία δείτε στο: Sen A., «Human rights and capabilities» (Ανθρώπινα δικαιώματα και ικανότητες), στην επιστημονική επιθεώρηση *Journal of Human Development*, τόμος 6, τεύχος 2, σελ.151–166, 2005.

⁹ Δείτε εις ΜΚΟ Defensa de Niñas y Niños – Internacional, DNI Costa Rica, *Las teorías o ideologías RE (Οι θεωρίες και οι ιδεολογίες της επανένταξης)*, Proyecto Regional Justicia Penal Juvenil, 2012.

¹⁰ Οι εθνικές αναφορές για το TWELVE είναι διαθέσιμες ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.defenceforchildren.it/risorse/>

Στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12 αναφορικά με το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού καθόρισε κάποια θεμελιώδη στοιχεία και προϋποθέσεις για να επιτευχθεί μία αποτελεσματική και πλήρης νοήματος συμμετοχή του παιδιού. Αυτά τα σημαντικά στοιχεία παρέχουν τη δομή για να συζητηθούν προκλήσεις, συστάσεις και παραδείγματα καλών πρακτικών στο τελευταίο τμήμα του Εγχειριδίου¹¹.

ΟΜΑΔΑ-ΣΤΟΧΟΣ

Το παρόν Εγχειρίδιο απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε όσους κατέχουν ρόλους-κλειδιά στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, όπως κοινωνικούς λειτουργούς, εκπαιδευτές, διευθυντές κέντρων κράτησης νέων και δομών υποβολής σε αναμορφωτικά μέτρα, σωφρονιστικούς υπαλλήλους, δικηγόρους, δικαστές, εθελοντές, καθώς και μέλη της κοινωνίας των πολιτών. Το ευαίσθητο καθήκον της προώθησης της συμμετοχής παιδιών και εφήβων, συμπεριλαμβανομένων και των ανήλικων παραβατών, αφορά όχι μόνον επαγγελματίες και δημόσιους λειτουργούς που εργάζονται μαζί τους, αλλά επί της ουσίας και όλα τα μέλη της κοινότητας:

«η εκπαίδευση ανηλικών παραβατών έρχεται σε ένα δεύτερο στάδιο: αυτό που μετράει αρχικά είναι η ικανότητα της κοινότητας να βρει επαρκείς απαντήσεις για όλους»

ΔΙΚΑΣΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΟ ΤΟΡΙΝΟ ΤΗΣ
ΙΤΑΛΙΑΣ¹²

Η δήλωση αυτή εκφράζει ένα σημαντικό προαπαιτούμενο της συμμετοχής, την ευθύνη του κοινωνικού πλαισίου να δημιουργήσει ένα περιβάλλον που να δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά και τους εφήβους να «είναι μέρος» του ή να «λαμβάνουν μέρος». Για το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους αυτό σημαίνει ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι έχουν ευθύνη και παίζουν βασικό ρόλο στην προώθηση της συμμετοχής των παιδιών, επομένως, μεταξύ άλλων και στην υποστήριξη της επανένταξης και της κοινωνικής συμπερίληψής τους.

Οι παρακάτω κατηγορίες επαγγελματιών, δημοσίων λειτουργών και εθελοντών παίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση και την πραγμάτωση της συμμετοχής των παιδιών στο πλαίσιο της απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους.

>> ΔΙΚΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ

που πρέπει να παράσχουν στους ανηλικούς παραβάτες όλες τις σχετικές με την κατάσταση τους νομικές πληροφορίες, να εξηγήσουν τη μεθοδολογία, τη δικονομία και το αποτέλεσμα κάθε επιμέρους διαδικαστικής ενέργειας στο πλαίσιο της δίκης.

pubblicazioni/134-twelve-rapporti-nazionali.html

¹¹ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12, Το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση, CRC/C/GC/12, Ηνωμένα Έθνη, 2009, παραγρ. 19-39.

¹² L. Pepino, Dalla retribuzione alla riparazione (Από την εκδικητική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη), στο *Don'è l'uscita? Le trasgressioni dei giovani: attori, vittime, sicurezza urbana: le politiche della città dentro e fuori il carcere minorile* (Πού είναι η έξοδος; Τα αδικήματα των νέων: δράστες, θύματα, ασφάλεια της κοινότητας: οι πολιτικές της πόλης εντός και εκτός της φυλακής ανηλικών), Πρακτικά Συνεδρίου που οργανώθηκε από το Δήμο του Τορίνου στις 11-12-13 Δεκεμβρίου 1997, εκδ. Neos, Τορίνο, 2001.

>> ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΕΣ

που έχουν ως κύρια αποστολή να καταλάβουν τις ιδιαίτερες ανάγκες και τα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού που εκτίει ποινή, είτε αυτή είναι στερητική της ελευθερίας είτε όχι, και να ανταποκριθούν σε αυτά, με δεδομένη την εγγύτητα και την καθημερινή επαφή που έχουν με τα παιδιά αυτά. Οι εκπαιδευτές έχουν λάβει εκπαίδευση προκειμένου να μπορούν να κατανοήσουν τις διαφορετικές συνθήκες ζωής κάθε παιδιού ξεχωριστά και να διασφαλίσουν ότι σχεδιάζεται και υλοποιείται με συνέπεια ένα εξατομικευμένο σχέδιο που αφορά τη φροντίδα του. Οι εκπαιδευτές είναι σε στενή και καθημερινή επαφή με τα παιδιά, αξιολογώντας και παρακολουθώντας τις ανάγκες και την πρόοδό τους όσον αφορά την επανένταξη και την κοινωνική συμπερίληψη τους.

>> ΨΥΧΟΛΟΓΟΙ, ΨΥΧΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΓΙΑΤΡΟΙ

πρέπει να είναι παρόντες και προσβάσιμοι στα καταστήματα κράτησης νέων ή τις δομές έκτισης αναμορφωτικών μέτρων. Προσφέρουν υποστήριξη σε κρίσιμες καταστάσεις της ζωής του παιδιού, και στην υποστήριξη αυτή περιλαμβάνονται ιατρικές υπηρεσίες, υπηρεσίες ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνική συμβουλευτική.

>> ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

που δημιουργούν χώρους για εκπαίδευση, η οποία μπορεί να προσφέρει μια συνέχεια στις εμπειρίες του παιδιού πριν και μετά την έκτιση της ποινής. Στην εκπαιδευτική διαδικασία τα παιδιά μπορούν να εκφραστούν με αυθεντικό τρόπο, να καλλιεργήσουν ενεργά τις γνώσεις τους, τις ικανότητες τους, τα προσόντα τους και τα σχέδια τους για το μέλλον τους.

>> ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΙ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΤΕΣ

οι οποίοι έχουν θεμελιώδη ρόλο στην επαφή μεταξύ αφενός των παιδιών που είτε δεν έχουν την υπηκοότητα της χώρας όπου εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή ή αναμορφωτικά μέτρα, είτε την έχουν, αλλά προέρχονται από μεταναστευτική ή μειονοτική οικογένεια και αφετέρου, των επαγγελματιών που εργάζονται στις δομές αυτές. Ο πολιτισμικός διαμεσολαβητής, είναι κάτι παραπάνω από διερμηνέα. Διευκολύνει την επικοινωνία, προσφέρει τα απαραίτητα εργαλεία ερμηνείας για την κατανόηση του πολιτισμού ή της θρησκείας του παιδιού. Βοηθά στην ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών για τις συγκεκριμένες ανάγκες που έχουν παιδιά που είτε δεν έχουν την υπηκοότητα της χώρας όπου εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή ή αναμορφωτικά μέτρα, είτε την έχουν, αλλά προέρχονται από μεταναστευτική ή μειονοτική οικογένεια. Βοηθά τα παιδιά αυτά να καταλάβουν τις διάφορες δικαστικές διαδικασίες και τους εσωτερικούς κανονισμούς των καταστημάτων κράτησης και των ιδρυμάτων αγωγής όπου εκτίονται αναμορφωτικά μέτρα.

>> ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ

καταστημάτων κράτησης νέων και ιδρυμάτων αγωγής έχουν ένα ρόλο διεύθυνσης, συντονισμού και επίβλεψης. Έχουν επιλεγεί και τοποθετηθεί για να διασφαλίζουν την εναρμόνιση των ακολουθούμενων πρακτικών και να συντονίζουν τις υπηρεσίες και τους ρόλους των επαγγελματιών που εργάζονται στις δομές. Είναι υπόλογοι για το σεβασμό ή μη των διεθνών και εθνικών προτύπων που ρυθμίζουν το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανήλικους και για την τήρηση των αντίστοιχων εγγυήσεων για τα παιδιά που εκτίουν ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο. Οφείλουν να διασφαλίζουν τη διεπιστημονική συνεργασία καθώς και την εμπλοκή της τοπικής κοινότητας όπου εδρεύει το κατάστημα κράτησης ή το ίδρυμα αγωγής, δίνοντας κίνητρα για τη στενότερη διασύνδεση

των παιδιών του καταστήματος ή του ιδρύματος με την κοινότητα που το περιβάλλει, με μια προοπτική αποκατάστασης και (επαν)ένταξης.

>> ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

που εργάζονται σε καταστήματα κράτησης νέων διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο, αφού, συχνά, βρίσκονται σε στενή καθημερινή επαφή με τα παιδιά. Πρέπει να ισορροπήσουν μεταξύ της ευθύνης που έχουν να παράσχουν ασφάλεια και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αναγκών των παιδιών, στα οποία μεταξύ άλλων περιλαμβάνεται το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση και στην καλλιέργεια των αναπτυσσόμενων ικανοτήτων του.

>> ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ

μπορούν να κινητοποιήσουν υποστηρικτικές υπηρεσίες για τα παιδιά που εκτίουν στερητικές της ελευθερίας ποινές ή αναμορφωτικά μέτρα, κατά τη διάρκεια της έκτισής τους ή μετά από αυτήν. Οι κοινωνικοί λειτουργοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο να εμπλέξουν τον κοινωνικό περίγυρο του παιδιού: την οικογένεια, φίλους, συνομηλίκους και συλλογικότητες που μπορούν να προσφέρουν σημαντικά μέσα για την υποστήριξη της επανένταξης και κοινωνικής συμπερίληψης του παιδιού. Έχουν επίσης την ευθύνη να προβαίνουν σε εκτίμηση κινδύνων προκειμένου να προστατεύσουν τα παιδιά που εκτίουν ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο από βλαβερές συναναστροφές, μεταξύ των οποίων με μέλη της οικογένειάς τους, συνομηλίκους ή μέλη της κοινότητας που τους κακομεταχειρίζονται ή συνιστούν κίνδυνο υποτροπής του παιδιού σε νέες παράνομες ή αξιόποινες πράξεις μετά την έκτιση της ποινής ή του αναμορφωτικού μέτρου. Από κοινού με τον εκπαιδευτή και άλλους επαγγελματίες συναφούς ειδικότητας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό ενός εξατομικευμένου σχεδίου για την προστασία του παιδιού σε στενή συνεργασία μαζί του, καθώς και με την οικογένεια του και τα δίκτυα των κοινωνικών του επαφών.

>> Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

του τόπου όπου βρίσκεται το κατάστημα κράτησης ή το ίδρυμα αγωγής διαθέτει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της συμμετοχής των παιδιών που εκτίουν εκεί ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο. Η συμμετοχή αυτή θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω προγραμμάτων και πρωτοβουλιών που επιτρέπουν και ενθαρρύνουν τη συνεργασία των δομών της απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους με εξωτερικές συλλογικότητες, ΜΚΟ και εθελοντές, κατάλληλα επιλεγμένους και εκπαιδευμένους. Οι φορείς αυτοί μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο, ώστε οι δραστηριότητες που προσφέρονται να είναι και περισσότερες και πιο προσανατολισμένες στις ανάγκες των παιδιών. Επιπλέον, επαφές με μέλη της κοινότητας, για παράδειγμα μέσω εκπαίδευσης μεταξύ συνομηλίκων ή μέσω άλλων θετικών σημείων αναφοράς μπορούν να ενεργοποιήσουν πιθανότητες επιτυχούς επανένταξης και κοινωνικής συμπερίληψης.

Είναι σημαντικό να διασφαλισθεί η **εκπαίδευση και η διεπιστημονική συνεργασία** όλων των επαγγελματιών που δουλεύουν με παιδιά και για παιδιά στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Αυτό απαιτεί σαφείς διαδικασίες συνεργασίας, όπως επίσης και υποχρεωτική και τακτική εκπαίδευση. Η συνεργασία είναι απαραίτητη για το σχεδιασμό και την υλοποίηση πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων που θα επαυξήσουν τη συλλογική ή ατομική συμμετοχή των παιδιών που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο. Το ίδιο σημαντικό είναι η συνεργασία και για το σχεδιασμό και τη διαχείριση κάθε ξεχωριστής περίπτωσης. Όταν διάφοροι επαγγελματίες και δημόσιοι λειτουργοί κάνουν κοινές συναντήσεις για τη διαχείριση μιας περίπτωσης, πρέπει να μοιράζονται τις πληροφορίες επιδεικνύοντας το δέοντα σεβασμό σε ζητήματα εμπιστευτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων.

1. ΑΡΘΡΟ 12: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΝΑ ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ

Το δικαίωμα του παιδιού να ακούγονται οι απόψεις του και να λαμβάνονται υπόψιν, όπως παρέχεται με βάση το άρθρο 12 της Διεθνούς Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής «Σύμβαση» ή «ΔΣΔΠ»), διαθέτει μία δυναμική και θεμελιώδη σημασία που εκτείνεται πέρα από την ίδια τη νομική πρόβλεψη. Ως μία από τις γενικές αρχές για τα δικαιώματα του παιδιού, το Άρθρο 12 μπορεί να εκληφθεί ως ένα σημείο εισόδου στην ολιστική και ενισχυτική των παιδιών προσέγγιση την οποία προωθεί η Σύμβαση: την αναγνώριση των παιδιών ως φορέων δικαιωμάτων. Η Σύμβαση δεν ορίζει, ούτε αναφέρει το «δικαίωμα στη συμμετοχή» ως τέτοιο. Ωστόσο, το άρθρο 12 και άλλα σχετικά άρθρα της Σύμβασης ερμηνεύονται από κοινού ως «τα συμμετοχικά δικαιώματα των παιδιών», διότι από κοινού δίνουν υπόσταση σε μία αντίληψη της δράσης των παιδιών ως ενεργών μελών της κοινωνίας.

Προκειμένου να κατανοήσει κανείς το εκτεταμένο νόημα και τις συνέπειες του άρθρου 12, είναι χρήσιμο να δει το όλο σύστημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διακηρύσσει η Σύμβαση. Τα δικαιώματα αυτά είναι αλληλένδετα και αδιαίρετα μεταξύ τους και έτσι δημιουργούν ένα πλέγμα προδιαγραφών για την ολιστική προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών¹³. Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού υπογραμμίζει, στο Γενικό Σχόλιο της με αριθμό 12 σχετικά με το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση, ότι το δικαίωμα συμμετοχής επηρεάζει την απόλαυση όλων των υπολοίπων δικαιωμάτων της Σύμβασης και ότι τα δικαιώματα αυτά δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής χωρίς να ληφθούν υπόψιν η γνώμη και οι απόψεις του παιδιού¹⁴. Όταν κανείς ακούει τα παιδιά, για να εκτιμήσει και να κατανοήσει τις απόψεις τους, είναι απαραίτητο να προσέξει επίσης τα συναισθήματα, τις ιδέες και τις προσδοκίες του κάθε παιδιού χωριστά και να καταλάβει την κατάσταση του και τη μοναδική ιστορία του. Οι διεπιστημονικές προσεγγίσεις είναι κατάλληλες να λάβουν υπόψιν με ολιστικό τρόπο όλες τις όψεις της κατάστασης ενός παιδιού, όπως, επί παραδείγματι, τη νομική, την ψυχολογική, την κοινωνική και τη σωματική. Το τμήμα αυτό του εγχειριδίου παρέχει μία συνολική θεώρηση των άρθρων της Σύμβασης που κατ'εξοχήν σχετίζονται με τα συμμετοχικά δικαιώματα των παιδιών (δείτε το Σχήμα 1 και την περίληψη που εκτίθεται στο Παράρτημα 2). Πραγματεύεται το πώς συνδέονται τα άρθρα αυτά μεταξύ τους και ειδικότερα το καθένα από αυτά με το άρθρο 12. Ως γενική αρχή, το δικαίωμα του παιδιού να ακούγεται και να λαμβάνονται υπόψιν οι απόψεις του, είναι στενά συνδεδεμένο με άλλες γενικές αρχές της Σύμβασης: με το δικαίωμα να μην υφίσταται διάκρι-

¹³ R.Steward Child participation and independent human rights institutions for children in Europe (Συμμετοχή του παιδιού και ανεξάρτητοι οργανισμοί για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών στην Ευρώπη), Κέντρο Ερευνών «Innocenti» UNICEF, Φλωρεντία, 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwpp_2009_23.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

¹⁴ R.Steward, Child participation and independent human rights institutions for children in Europe (Συμμετοχή του παιδιού και ανεξάρτητοι οργανισμοί για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών στην Ευρώπη), Κέντρο Ερευνών «Innocenti» UNICEF, Φλωρεντία, 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwpp_2009_23.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ση (άρθρο 2), με την επιταγή να αξιολογείται κατά προτεραιότητα το βέλτιστο συμφέρον του σε όλες τις αποφάσεις που το αφορούν (άρθρο 3), και με το δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη του (άρθρο 6)¹⁵. Τα άρθρα αυτά τέμνονται μεταξύ τους και είναι σημαντικά για την ερμηνεία κάθε δικαιώματος που προβλέπει η Σύμβαση και για την ολιστική εφαρμογή της. Το παρόν τμήμα του εγχειριδίου δομείται σύμφωνα με τα κύρια στοιχεία του άρθρου 12 και την ανάλυση του νοήματος τους στην οποία προέβη η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο Γενικό Σχόλιο της με αριθμό 12, για το δικαίωμα του παιδιού να ακούγεται¹⁶.

>> «ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΓΝΩΜΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ»¹⁷

Το να υποστηρίζει κανείς τα παιδιά στην απόλαυση της ελευθερίας της έκφρασης σημαίνει να βρίσκει τρόπους ώστε τα παιδιά να ενδυναμωθούν και να μπορέσουν να ενδιαφερθούν ενεργά και να παρουσιάσουν τις θέσεις τους, χωρίς χειραγωγήσεις και υποβολές. Τα παιδιά μπορεί να χρειάζονται υποστήριξη για να συνειδητοποιήσουν τις απόψεις τους και στην υποστήριξη αυτή περιλαμβάνεται ψυχολογική και συναισθηματική υποστήριξη. Η υποστήριξη μπορεί επίσης να είναι σημαντική για να ενθαρρύνει τα παιδιά να ασκήσουν το δικαίωμα τους να εκφράσουν τις απόψεις τους προσφέροντας, για παράδειγμα, πληροφορίες σε μία γλώσσα που κατανοούν και με διαδικασίες που λαμβάνουν υπόψιν τις ιδιαιτερότητές τους. Είναι σημαντικό να διασφαλισθεί ότι η συμμετοχή τους είναι μια διαδικασία που γίνεται με τη θέληση τους. Αυτό συνεπάγεται πρώτα απ'όλα ότι το δικαίωμα της έκφρασης δεν μπορεί να επιβληθεί στο παιδί: δεν είναι υποχρέωση, αλλά επιλογή. Περαιτέρω, δεν υπάρχει ελευθερία της έκφρασης δίχως μία ποικιλία διαφορετικών θέσεων για να υπάρξει επιλογή. Το δικαίωμα του παιδιού να εκφράσει τις απόψεις του ελεύθερα βρίσκεται σε στενή σύνδεση με το δικαίωμα να εκφράζεται ελεύθερα (άρθρο 13), το δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας (άρθρο 14) και το δικαίωμα στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και στην ειρηνική συνάθροιση (άρθρο 15).

>> «ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΟΠΟΙΟΔΗΠΟΤΕ ΘΕΜΑ ΠΟΥ ΤΟ ΑΦΟΡΑ»¹⁸

Η λεκτική διατύπωση του άρθρου 12 δεν επιτρέπει εξαιρέσεις: για κάθε θέμα που έχει επίδραση στη ζωή τους, συμπεριλαμβανομένης «οποιασδήποτε διοικητικής και δικαστικής διαδικασίας», τα παιδιά πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ακούγονται. Να εκφράζουν τις απόψεις τους αφού προηγουμένως ενημερωθούν για τους σχετικούς νόμους, τα πραγματικά περιστατικά, τις πιθανές συνέπειες καθώς και τις παρεχόμενες σε αυτά δυνατότητες. Προκειμένου να διασφαλισθεί πρακτικά το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού για όλα τα ζητήματα, είναι θεμελιώδης η πρόσβαση του στην πληροφορία. Η επικοινωνία με το παιδί πρέπει να λαμβάνει υπόψιν τις ιδιαιτερότητες που προκύπτουν από το γεγονός ότι είναι παιδί και πρέπει να είναι η κατάλληλη με δεδομένη την ξεχωριστή κατάσταση του συγκεκριμένου παιδιού. Κάθε μία διάσταση της κατάστασης του παιδιού πρέπει να του εξηγηθεί σε μια γλώσσα που να μπορεί να την καταλάβει. Η πρόσβαση στην πλη-

¹⁵ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 5, Γενικά Μέτρα για την Εφαρμογή της ΔΣΔΠ, CRC/GC/2003/5, 3 Οκτωβρίου 2003, παρ. 12

¹⁶ Δείτε Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παρ. 19-39.

¹⁷ Δείτε Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παρ. 22-25.

¹⁸ Δείτε Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ, Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παρ. 26-27 και 32-34.

ροφόρηση είναι σημαντική ώστε το παιδί, αγόρι ή κορίτσι, να κατανοήσει τα δικαιώματα του ώστε να τα αξιώσει και να τα ασκήσει. Αυτό το τμήμα του άρθρου 12 συνδέεται στενά με το δικαίωμα του παιδιού να ζητήσει, να λάβει και να δώσει πληροφορίες, όπως κατοχυρώνεται στα άρθρα 13 και 17 της Σύμβασης.

>> «ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ ΥΠΟΨΗ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ»¹⁹

Προκειμένου να διασφαλιστεί το δικαίωμα των παιδιών να ακούγεται η γνώμη τους, οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί πρέπει να ακούν τα παιδιά και να προσπαθούν να καταλάβουν και να διερμηνεύσουν τις ανάγκες, τις οπτικές και τις προσδοκίες τους. Η ακρόαση και η λήψη υπόψη των απόψεων των παιδιών δεν συνεπάγεται ότι το αποτέλεσμα της απόφασης θα συμπίπτει κατ'ανάγκη με την άποψη του παιδιού. Σε όλα τα εκ του νόμου προβλεπόμενα πλαίσια λήψης αποφάσεων που αφορούν ένα παιδί, οι επαγγελματίες ή οι δημόσιοι λειτουργοί είναι υπεύθυνοι για την τελική απόφαση. Ωστόσο είναι σημαντικό η διαδικασία λήψης της απόφασης να λαμβάνει υπόψη την οπτική του παιδιού που εκφράστηκε κατόπιν πληροφόρησης του. Για να διασφαλισθεί η διαφάνεια των διαδικασιών λήψης αποφάσεων είναι θεμελιώδους σημασίας να προκύπτει ξεκάθαρα και εγγράφως με ποιον τρόπο ακούστηκαν οι απόψεις του παιδιού και πόση βαρύτητα δόθηκε στις απόψεις του. Το παιδί ή ο αντιπρόσωπος του πρέπει να μπορεί να γνωρίζει και να ελέγχει τις σχετικές διαδικασίες αξιολόγησης, συμπεριλαμβανομένων όλων των επιδιωκόμενων συμφερόντων, των απόψεων που ελήφθησαν υπόψη, των πηγών πληροφόρησης που χρησιμοποιήθηκαν και της στάθμιση μεταξύ διαφορετικών πηγών και οπτικών. Αυτό το τμήμα του άρθρου 12 συνδέεται στενά με το άρθρο 3, το οποίο ορίζει ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού θα λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη για όλες τις ενέργειες που το αφορούν. Το να ακούει κανείς τις απόψεις των παιδιών και να δίνει βαρύτητα στις απόψεις τους κατά τη στάθμιση διαφορετικών συμφερόντων και λύσεων βρίσκεται στο επίκεντρο όλων των εκτιμήσεων και των αποφάσεων που αφορούν στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

>> «ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝ ΒΑΘΜΟ ΩΡΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ»²⁰

Η συσχέτιση των απόψεων του παιδιού του οποίου ακούγεται η γνώμη με την ηλικία του και την ωριμότητα του δεν σημαίνει ότι η άποψη που εκφράζει ένα μεγαλύτερο παιδί θα έπρεπε να προσεχθεί περισσότερο από την άποψη ενός μικρότερου παιδιού. Αντίθετα, σημαίνει ότι οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί που ακούν τις απόψεις ενός παιδιού πρέπει να αξιολογήσουν την ικανότητα του να σχηματίσει μία αυτόνομη άποψη για την κατάσταση, ανεξάρτητα από την ηλικία και τη βαθμίδα της ανάπτυξης του. Η ρύθμιση αυτή υπογραμμίζει ότι το είδος της επικοινωνίας και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη την προσωπικότητα και την ικανότητα του συγκεκριμένου παιδιού. Σε αυτό το πλαίσιο η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο Γενικό Σχόλιο της με αριθμό 12, αποσαφηνίζει ότι «οι απόψεις του παιδιού πρέπει να εκτιμώνται με κατά περίπτωση εξέταση» εφόσον κάθε παιδί έχει διαφορετικές ανάγκες, εμπειρίες, κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια μέσα στα οποία ζει. Πρέ-

19 Δείτε Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παρ.28-31.

20 Δείτε Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παρ.20-21.

πει να υπάρξει υπέρβαση των στερεοτύπων και πρέπει κάθε είδους «ταμπέλες» ή «κατηγορίες» να θεωρηθούν δευτερεύουσες, ώστε να υπάρξει χώρος για την εκτίμηση των συγκεκριμένων αναγκών και ικανοτήτων του παιδιού.

Προκειμένου να επιτευχθεί μία επικοινωνία που να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες του παιδιού ως τέτοιου και να παράγει νόημα, οι επαγγελματίες που ακούν τις απόψεις των παιδιών πρέπει να έχουν σχετικές ικανότητες και προσόντα. Πρέπει να προσαρμόσουν τη γλώσσα και τις μεθόδους επικοινωνίας που χρησιμοποιούν ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης του παιδιού. Να προετοιμάσουν κατάλληλα το χώρο και το περιβάλλον στο οποίο θα λάβει χώρα η συνάντηση και να διαθέσουν χρόνο για να ακούσουν το παιδί και να βεβαιωθούν ότι το παιδί κατάλαβε όλες τις σχετικές πληροφορίες που του έδωσαν, τη σημασία και τις συνέπειες των ζητημάτων που τίθενται.

Το τμήμα αυτό του άρθρου 12 συνδέεται στενά με το άρθρο 5, το οποίο αναφέρεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του παιδιού. Πρέπει επίσης να μελετηθεί σε συνδυασμό με το δικαίωμα του παιδιού να μην υφίσταται διάκριση, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 2 της Σύμβασης. Το άρθρο 2 ορίζει ότι τα κράτη που υπογράφουν τη Σύμβαση πρέπει να προλαμβάνουν τη διάκριση εναντίον παιδιών και σε αυτή συμπεριλαμβάνεται η διάκριση λόγω ηλικίας ή εξαιτίας κάποιας αναπηρίας. Η εκτίμηση της ωριμότητας και του επιπέδου ανάπτυξης των παιδιών ενδεχομένως να εμφανίζει πολλές δυσκολίες όταν ένα αγόρι ή κορίτσι προέρχεται από διαφορετικό πολιτισμικό ή εθνικό περιβάλλον ή όταν η ανάπτυξη του παρεμποδίστηκε από εμπειρίες βίας, τραύμα, χρόνιες ασθένειες ή αναπηρίες. Λαμβανομένων υπόψη των δυσκολιών να υπάρξει αποτελεσματική επικοινωνία με παιδιά από διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικές μεταξύ τους δυνατότητες, το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση συνδέεται επίσης με το άρθρο 22 για τα δικαιώματα των παιδιών αιτούντων άσυλο, το άρθρο 23 για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες και με το άρθρο 30 για τα δικαιώματα των παιδιών που ανήκουν σε μειονοτική ομάδα.

>> «ΕΙΤΕ ΑΜΕΣΑ, ΕΙΤΕ ΜΕΣΩ ΕΝΟΣ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥ Η ΕΝΟΣ ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ»²¹

Σε όλες τις δικαστικές ή διοικητικές διαδικασίες προτιμότερη είναι μία απευθείας ακρόαση του παιδιού. Τα παιδιά των οποίων ακούγεται η γνώμη στα πλαίσια δικαστικών και διοικητικών διαδικασιών, έχουν δικαίωμα να τυγχάνουν συνδρομής ενός νομίμου αντιπροσώπου, δηλαδή ενός «προσώπου ή οργάνωσης που έχει οριστεί από τις αρμόδιες αρχές με το καθήκον να συνδράμει και να αντιπροσωπεύει [...] τον ανήλικο σε διαδικασίες [...], ώστε να διασφαλίζει το μείζον συμφέρον του παιδιού, και να δικαιοπρακτεί για λογαριασμό του, οσάκις είναι αναγκαίο»²².

Οι τύποι και οι μορφές νομικής εκπροσώπησης και νομικής βοήθειας που είναι διαθέσιμες σε παιδιά στο πλαίσιο της απονομής δικαιοσύνης σε ανήλικους, διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Είναι σημαντικό ο εκπρόσωπος να είναι εξειδικευμένος και να διαθέτει ειδική επαγγελματική εμπειρία, έχοντας εργαστεί με παιδιά. Οι νόμιμοι εκπρόσωποι πρέπει να

²¹ Δείτε Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παρ.35-37.

²² Ο ορισμός τίθεται από την Οδηγία 2013/33/ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, άρθρο 2 περίπτωση ι), και επομένως αναφέρεται σε ασυνόδετους ανήλικους αιτούντες άσυλο.

είναι εκπαιδευμένοι ώστε να ακούν τις απόψεις του παιδιού και να το εκπροσωπούν με ειλικρίνεια και να κατανοούν και να εκπροσωπούν το συμφέρον του παιδιού, ανεξάρτητα από τα συμφέροντα των λοιπών διαδίκων μερών.

Αυτό το τμήμα του άρθρου 12 σχετίζεται ειδικότερα με τα δικαιώματα των παιδιών στο πλαίσιο της απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 40, το οποίο θεσπίζει υπέρ των παιδιών δικαίωμα νομικής βοήθειας για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισης τους.

²³ Για μία πλήρη επισκόπηση των πλέον βασικών δικαιωμάτων και άρθρων της ΔΣΔΠ δείτε το Παράρτημα 2

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΟΥ ΒΑΣΙΖΕΤΑΙ ΣΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ:

«Μία προσέγγιση που προγραμματισμένα προάγει την άσκηση των δικαιωμάτων όλων των παιδιών, όπως τα δικαιώματα αυτά καθορίζονται στη ΔΣΔΠ. Που αναπτύσσει την ικανότητα των θεσμικά υπευθύνων να τηρούν την υποχρέωση τους να σέβονται, να προστατεύουν και να εκπληρώνουν τα δικαιώματα των παιδιών και την ικανότητα των φορέων των δικαιωμάτων να διεκδικούν τα δικαιώματα τους αυτά. Που σε κάθε περίπτωση καθοδηγείται από τις αρχές του δικαιώματος στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη, τη μη διάκριση, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και το σεβασμό στις απόψεις του παιδιού».²⁴

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν° 3

Η συμμετοχή είναι μία έννοια σύνθετη και πολύμορφη, σαν μωσαϊκό που αποτελείται από πολλά μικρά και ξεχωριστά κομμάτια. Τα διεθνή πρότυπα, όπως η ΔΣΔΠ, παρέχουν τον απαραίτητο θεμελιώδη λίθο και το βασικό πλαίσιο. Το δικαίωμα του παιδιού να ακούγεται και να λμβάνονται υπόψη οι απόψεις του, όπως προβλέπεται στο άρθρο 12 της Σύμβασης, συνιστά ένα κεντρικό κομμάτι, αλλά δεν είναι το μόνο. Η ετυμολογία της λέξης «συμμετοχή», που κατά λέξη σημαίνει «να είσαι τμήμα ενός πράγματος», παραπέμπει σε ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό της έννοιας: περιγράφει μια δυναμική διαδικασία που εμπλέκει διαφορετικά μεταξύ τους στοιχεία και τμήματα. Σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο με αριθμόν 12 της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η έννοια της συμμετοχής περιγράφει «συνεχείς διαδικασίες, οι οποίες περιλαμβάνουν ανταλλαγή πληροφορίας και διάλογο ανάμεσα στα παιδιά και τους ενήλικες στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού, και κατά τη διάρκεια των οποίων τα παιδιά μπορούν να μάθουν πώς οι απόψεις τους και οι αντίστοιχες των ενηλίκων λαμβάνονται υπόψη και μορφοποιούν την έκβαση τέτοιου είδους διαδικασιών»²⁵.

Η συμμετοχή μπορεί να γίνει κατανοητή ως ένας διάλογος ανάμεσα στα παιδιά και τους ενήλικες που ανταλλάσσουν θέσεις και απόψεις ανοιχτά και με αμοιβαίο σεβασμό. Έχει μία λογική αλληλεπίδρασης όπου τα παιδιά και οι ενήλικες τίθενται αμοιβαία σε σχέση. Η συμμετοχή είναι μία συνεχής δέσμευση, μία «εργασία σε εξέλιξη», μία διαδικασία ζωής που συσχετίζει όλα τα πολυάριθμα στοιχεία που επηρεάζουν τη ζωή και τις ανάγκες του παιδιού. Επομένως, η συμμετοχή συνιστά ταυτοχρόνως και σκοπό αλλά και μέθοδο για την πραγματοποίηση του σκο-

²⁴ UNICEF Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention (Εργαλείο για την Παράκαμψη της Κράτησης και τις Εναλλακτικές στην Κράτηση), 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση [http://www.unicef.org/tdad/glossary\(4\).doc](http://www.unicef.org/tdad/glossary(4).doc), τελευταία πρόσβαση 17/02/2016

²⁵ Ένας ακόμη ορισμός της συμμετοχής παρουσιάστηκε από την ΜΚΟ Save the Children το 2005: «Συμμετοχή σημαίνει τη δυνατότητα έκφρασης μιας άποψης που επηρεάζει τη διαδικασία λήψης απόφασης και επιτυγχάνει την αλληλεγγύη. Η συμμετοχή των παιδιών είναι μία πληροφορημένη και οικειοθελής εμπλοκή όλων των παιδιών σε κάθε ζήτημα που τα αφορά είτε άμεσα, είτε έμμεσα. Η συμμετοχή των παιδιών είναι ένας τρόπος εργασίας και μία απαραίτητη αρχή, η οποία διατρέχει όλα τα προγράμματα και πραγματοποιείται σε κάθε πεδίο- από τα σπίτια μέχρι την κυβέρνηση, από το τοπικό μέχρι το διεθνές επίπεδο». Save the Children, Practice Standards in Children's Participation (Προδιαγραφές στην πράξη αναφορικά με την συμμετοχή των παιδιών), Λονδίνο, 2005, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/3017.pdf>, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016.

πού αυτού. Η διαδικασία των συναντήσεων που διεξήχθησαν στα πλαίσια του προγράμματος TWELVE ενθάρρυνε μία αντίληψη για την παιδική ηλικία που έχει τις ρίζες της στη ΔΣΔΠ και μία αντίληψη για τη συμμετοχή του παιδιού ως αρχή του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κάθε παιδί χωριστά, με τη μοναδική φωνή και ιστορία του, ως φορέας δικαιωμάτων, βρίσκεται στο επίκεντρο αυτής της προσέγγισης.

Μία προσέγγιση που στηρίζεται στη συμμετοχή των παιδιών προωθεί μία αντίληψη για τα παιδιά που τα θεωρεί πρωταγωνιστές και φορείς δικαιωμάτων που έχουν επίγνωση των δικαιωμάτων τους, που έχουν ρόλο στη συγκεκριμενοποίηση των αναγκών τους και διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Αυτή η αντίληψη για τα παιδιά αναγνωρίζει τις εξελισσόμενες ικανότητες, τους πόρους, τα προσόντα και τη δράση των ίδιων των παιδιών και αμφισβητεί απόψεις και πρακτικές που πρωτίστως αντιμετωπίζουν τα παιδιά ως όντα ευπαθή, ανήμπορα και χρίζοντα προστασίας. (Πλαίσιο No 4)

Η ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Στη διάρκεια της ιστορίας συχνά τα παιδιά θεωρήθηκαν ανίκανα να εκφράσουν ή ακόμη και να έχουν άποψη. Ένας όρος που χρησιμοποιείται συχνά όταν γίνεται λόγος για παιδιά είναι ο όρος «αθώ», που χρησιμοποιείται με το αυθεντικό νόημα της λέξης στα λατινικά ως «κάποιος που δεν είναι ένοχος». Ο όρος δημιουργεί συνειρμό με την ιδιότητα του παιδιού να είναι αγνό και άπειρο²⁶. Όταν ένα παιδί δεν συμπεριφέρεται σύμφωνα με το ρόλο αυτό και έρχεται σε σύγκρουση με το νόμο, μία ευρέως διαδεδομένη θεώρηση είναι ότι το παιδί θα έπρεπε να «διορθωθεί» και να οδηγηθεί εκ νέου στη γνωστή και καθησυχαστική εικόνα του «καλού παιδιού».

Σύμφωνα με τη λογική αυτή, τα ζητήματα των παιδιών παραδοσιακά αντιμετωπίζονται μέσω προσεγγίσεων δύο τύπων: αφενός με την προσέγγιση της προστασίας και αφετέρου με την προσέγγιση της πειθαρχίας και της τιμωρίας. Η παραδοσιακή προσέγγιση της προστασίας αντιλαμβανόταν τα παιδιά ως «ανήλικους» ανώριμους και με ελλιπείς ικανότητες, που δεν μπορούν να εκφραστούν, να αποφασίσουν ή ακόμη και να καταλάβουν τις ανάγκες τους. Τα παιδιά γίνονται αντιληπτά ως εξαρτώμενα, παθητικά και αόρατα, και κατά συνέπεια οι ενήλικες είναι αυτοί που ταυτοποιούν, παρουσιάζουν και εκπροσωπούν τις απόψεις και τις ανάγκες των παιδιών. Στο φως μιας άποψης που θεωρεί τα παιδιά ευάλωτα, η πρωταρχική απάντηση σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση είναι η παροχή προστασίας²⁷.

Από την άλλη, τα παιδιά θεωρούνται, υπό συγκεκριμένες περιστάσεις, ως «κακά παιδιά», που πρέπει να τους επιβληθεί πειθαρχία και έχουν ανάγκη «θεραπευτικής αγωγής». Η αντίληψη αυτή είναι η βάση για τα τιμωρητικά μέτρα και μπορεί να είναι η αιτία ώστε οι επαγγελματίες που λειτουργούν στο σωφρονιστικό πεδίο να αντιλαμβάνονται τα παιδιά που εκτίουν ποινή όχι ως, κατά πρώτο και κύριο λόγο παιδιά, αλλά ως κρατούμενους. Αυτή η διπλή αφήγηση θα μπορούσε να καταστεί προφανής στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανήλικους.

Αυτές οι δύο φαινομενικά αντίθετες οπτικές οδηγούν, ωστόσο, σε παρόμοια συμπεράσματα: τα παιδιά δεν γίνονται κατανοητά ως υποκείμενα ή φορείς δικαιωμάτων²⁸.

BOX N°4

²⁶ V.Pupavac, Misanthropy without borders: The international children's rights regime, in Disasters (Μισανθρωπία χωρίς σύνορα: το διεθνές καθεστώς δικαιωμάτων των παιδιών), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση «Disasters», 2001, τόμος 25, τεύχος 2, σελ. 95-112. G.Petti, Il male minore (Το μικρότερο κακό), εκδ. Ombre corte, Βερόνα, 2005. F.Faccioli, I soggetti deboli. I giovani e le donne nel sistema penale (Ευάλωτα υποκείμενα. Τα νεαρά αγόρια και κορίτσια στο ποινικό σύστημα), Μιλάνο, 1990.

²⁷ V. Pupavac, Misanthropy without borders: The international children's rights regime, in Disasters (Μισανθρωπία χωρίς σύνορα: το διεθνές καθεστώς δικαιωμάτων των παιδιών), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση «Disasters», 2001, τόμος 25, τεύχος 2, σελ. 95-112.

²⁸ R.Steward, Child participation and independent human rights institutions for children in Europe (Συμμετοχή του παιδιού και ανεξάρτητοι οργανισμοί για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών στην Ευρώπη), Κέντρο Ερευνών «Innocenti» UNICEF, Φλωρεντία, 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2009_23.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

3. ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΩΤΑ: Ο ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΑΤΖΕΝΤΑΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ

Η αρχή της συμμετοχής μπορεί να βοηθήσει ώστε να σκεφθούμε το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους από μία οπτική γωνία που βασίζεται στα δικαιώματα του παιδιού, σε ευθυγράμμιση με τη Σύμβαση και το πνεύμα ενδυνάμωσης του παιδιού το οποίο τη διατρέχει. Η αποτελεσματική και ουσιαστική συμμετοχή ως στοιχείο του πυρήνα μιας προσέγγισης που βασίζεται στα δικαιώματα του παιδιού, εμπεριέχει ένα σημαντικό δυναμικό για να τονίσει και να ενδυναμώσει το σκοπό της επανένταξης. Ο σκοπός αυτός πρέπει να νοηματοδοτεί όλες τις διαστάσεις του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Και αυτό γιατί το ποινικό μέτρο έχει νόημα μόνον όταν το παιδί, μέσω της συμμετοχής, ενεργά συνειδητοποιεί τη συμπεριφορά του και τις κοινωνικές και νομικές συνέπειες της. Έτσι μπορεί κανείς να δει τη συμμετοχή στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους ως μία διαδικασία όπου εμπλέκονται το παιδί, οι θεσμοί, οι επαγγελματίες και δημόσιοι λειτουργοί, όπως και η κοινότητα. Η διαδικασία εξελίσσεται με το παιδί στο επίκεντρό της και ενδυναμώνει την επανένταξη και κοινωνική συμπερίληψη του.

Κατά τη διάρκεια στοχευμένων ομαδικών συζητήσεων και εκπαιδευτικών σεμιναρίων ζητήθηκε από επαγγελματίες, δημόσιους λειτουργούς και εθελοντές που εργάζονται στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους να προτείνουν κάποιες λέξεις-κλειδιά σχετικά με το τι θεωρούν σημαντικό για τη συμμετοχή παιδιών που εκτίουν ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο, είτε περιέχει στέρηση της ελευθερίας, είτε όχι (δείτε το Σχεδιάγραμμα 5).

Αυτές οι λέξεις-κλειδιά εκφράζουν το σημαντικό μήνυμα ότι η συμμετοχή μπορεί να γίνει εφικτή μέσα στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Οι λέξεις αυτές επίσης υποδηλώνουν ότι η έννοια της συμμετοχής συνδέεται με άλλα ανθρώπινα δικαιώματα και ανάγκες του παιδιού όπως το δικαίωμα στη ζωή, την πληροφορία, τις προοπτικές για ανάπτυξη, τις κοινωνικές επαφές και τις ανθρώπινες σχέσεις. Ως μία από τις γενικές αρχές της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η έννοια της συμμετοχής είναι όντως στενά συνδεδεμένη με όλα τα υπόλοιπα ανθρώπινα δικαιώματα που παρέχει η Σύμβαση. Μπορεί έτσι να θεωρηθεί ένα σημαντικό εργαλείο για την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης και την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του παιδιού με έναν ολιστικό τρόπο, συμπεριλαμβανομένου και του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ ΑΠΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ, ΔΗΜΟΣΙΟΥΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ
«ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ; ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΕΙ;»

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν° 5

ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΤΥΠΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ

Πολυάριθμα διεθνή κείμενα που περιλαμβάνουν πρότυπα και καλές πρακτικές προωθούν ενεργά το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση και άλλα συμμετοχικά δικαιώματα.

Το τμήμα αυτό του εγχειριδίου παρέχει μία γενική επισκόπηση διεθνών κειμένων τα οποία δεν έχουν δεσμευτική ισχύ και των ειδικών ρυθμίσεων τους που είναι σχετικές με τα συμμετοχικά δικαιώματα στο πεδίο της απονομής δικαιοσύνης σε ανήλικους:

>> ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΕΚΙΝΟΥ:

ΚΑΝΟΝΑΣ 14 (2),
ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΕΚΙΝΟΥ,
ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ
ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ
ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ, 1985

«οι διαδικασίες θα πρέπει να ευνοούν το βέλτιστο συμφέρον του ανήλικου και να διεξάγονται σε ατμόσφαιρα κατανόησης [...] θα πρέπει να επιτρέπουν στον ανήλικο να συμμετέχει σε αυτές και να εκφράζεται ελεύθερα.»

>> ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ ΡΙΑΝΤ ΔΙΑΚΗΡΥΣΣΟΥΝ ΟΤΙ:

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 3, ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ
ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ ΡΙΑΝΤ,
ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΩΝ
ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ, 1990

«...οι έφηβοι και οι μετέφηβοι θα πρέπει να έχουν έναν ενεργό ρόλο και συμμετοχή εντός της κοινωνίας και να μην θεωρούνται απλώς ως αντικείμενα κοινωνικοποίησης ή ελέγχου»

και

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ 50

«γενικώς, η συμμετοχή σε σχέδια και προγράμματα θα πρέπει να είναι εθελοντική. Οι ίδιοι οι έφηβοι και οι μετέφηβοι θα πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στο σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή τους.»

>> ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΑΒΑΝΑΣ ΔΙΑΚΗΡΥΣΣΟΥΝ ΟΤΙ:

ΚΑΝΟΝΑΣ 12(2)
ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΑΒΑΝΑΣ, ΚΑΝΟΝΕΣ
ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΟΥ
ΣΤΕΡΟΥΝΤΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΤΟΥΣ

«σε ανήλικους που κρατούνται σε καταστήματα κράτησης πρέπει να είναι κατοχυρωμένο το αγαθό των ουσιαστικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων που θα λειτουργούν για την προώθηση και υποστήριξη της υγείας τους και του αυτοσεβασμού τους, για την ενθάρρυνση της αίσθησης υπευθυνότητας τους και για την εμπύχωση αυτών των συμπεριφορών και δεξιοτήτων που θα τους βοηθήσουν να αναπτύξουν το δυναμικό τους ως μέλη της κοινωνίας.»

ΚΑΝΟΝΑΣ 32

«Ο σχεδιασμός των εγκαταστάσεων κράτησης για ανήλικους και το φυσικό περιβάλλον θα πρέπει να συνάδει με τον επανενταξιακό σκοπό της ιδρυματικής μεταχείρισης, με την απαιτούμενη μέριμνα για την ανάγκη του ανήλικου για ιδιωτική ζωή, αισθητηριακά ερεθίσματα, ευκαιρίες για παρέα με συνομηλίκους του και συμμετοχή σε αθλητικές δραστηριότητες, φυσική άσκηση και δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.»

>> **ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΤΟΚΙΟ ΤΟΝΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ:**

ΚΑΝΟΝΑΣ 1.2
ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΤΟΚΙΟ,
ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ
ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ
ΠΛΗΡΟΥΝ ΤΑ ΜΗ ΣΤΕΡΗΤΙΚΑ ΤΗΣ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΜΕΤΡΑ

«να προωθηθεί η μεγαλύτερη συμμετοχή της κοινότητας στη διαχείριση της ποινικής δικαιοσύνης, ειδικά στη μεταχείριση των παραβατών, καθώς και να προαχθεί στους παραβάτες μια αίσθηση υπευθυνότητας απέναντι στην κοινωνία.»

>> **ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΚΑΝΟΥΝ ΡΗΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ:**

ΠΑΡ.11 (Α)
ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ
ΒΙΕΝΝΗΣ, ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ
ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ
ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

«στη θεσμοθέτηση ενός συστήματος απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους που να είναι προσανατολισμένο προς το παιδί και να διασφαλίζει τα δικαιώματά του, να προλαμβάνει την καταστρατήγηση των δικαιωμάτων του, να προωθεί την αίσθηση του παιδιού ότι έχει αξία και αξιοπρέπεια, να σέβεται πλήρως την ηλικία, το επίπεδο ανάπτυξης και το δικαίωμα του παιδιού να συμμετάσχει ουσιαστικά και να συνεισφέρει στην κοινωνία.»

ΠΑΡ.11 (Β)

«Το σχετικό περιεχόμενο των ανωτέρω θεσμικών εργαλείων γίνεται ευρέως γνωστό στα παιδιά σε γλώσσα που να μπορούν να την καταλάβουν.»

>> **ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ ΠΟΥ ΥΠΟΚΕΙΝΤΑΙ ΣΕ ΚΥΡΩΣΕΙΣ Η ΜΕΤΡΑ, ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ:**

ΚΑΝΟΝΑΣ 13(1)
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ,
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΥΠΟΥΡΓΩΝ, ΣΥΣΤΑΣΗ
11 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΥΠΟΥΡΓΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥΣ ΚΑΝΟΝΕΣ
ΓΙΑ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ
ΠΟΥ ΥΠΟΚΕΙΝΤΑΙ ΣΕ ΚΥΡΩΣΕΙΣ Ή
ΜΕΤΡΑ, 2008

«οποιοδήποτε σύστημα απονομής δικαιοσύνης έχει να κάνει με ανηλίκους θα πρέπει να διασφαλίζει την αποτελεσματική συμμετοχή τους στις διαδικασίες που αφορούν την επιβολή αλλά και την εφαρμογή κυρώσεων ή μέτρων»

Επιπροσθέτως,

ΚΑΝΟΝΑΣ 76(1)

«όλες οι παρεμβάσεις θα πρέπει να είναι σχεδιασμένες ώστε να προάγουν την ανάπτυξη των ανηλίκων, οι οποίοι πρέπει ενεργά να παρακινούνται να συμμετέχουν σε αυτές.»

>> **ΟΙ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΦΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΩΣ ΜΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΑΡΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΟΤΙ:**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3, ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ
ΤΜΗΜΑ Α(1)
ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ
ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΓΙΑ ΜΙΑ ΦΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, 2010

«Θα πρέπει να γίνεται σεβαστό το δικαίωμα όλων των παιδιών να πληροφορούνται τα δικαιώματά τους, να τους χορηγούνται κατάλληλοι τρόποι πρόσβασης στη δικαιοσύνη και να ζητείται και να ακούγεται η γνώμη τους σε διαδικασίες που τους εμπλέκουν ή τους αφορούν. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται το να δίνεται η δέουσα βαρύτητα στις απόψεις του παιδιού, προκειμένου να γίνει ουσιαστική αυτή τη συμμετοχή, αφού συνεκτιμηθεί η ωριμότητα του και όλες οι δυσκολίες στην επικοινωνία που ενδεχομένως έχει.»

«Τα παιδιά πρέπει να θεωρούνται και να τυγχάνουν μεταχείρισης ως φορείς πλήρων δικαιωμάτων και πρέπει να δικαιούνται να ασκήσουν όλα τα δικαιώματα τους με τρόπο που λαμβάνει υπόψη αφενός την ικανότητα τους να σχηματίζουν τις δικές τους απόψεις, αφετέρου τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης.»

Περαιτέρω,

«Οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων που αφορούν παιδιά θα πρέπει να προσαρμόζονται στο ρυθμό τους και τη χρονική εμβέλεια της δυνατότητας τους να προσέχουν: πρέπει να υπάρχουν προγραμματισμένα διαλείμματα ανά τακτά χρονικά διαστήματα και οι ακροάσεις δεν πρέπει να διαρκούν πάρα πολύ. Προς διευκόλυνση της συμμετοχής των παιδιών, με στόχο τη χρήση των γνωστικών ικανοτήτων τους και την υποστήριξη της συναισθηματικής τους σταθερότητας, οι διακοπές και οι αντιπερισπασμοί κατά τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου θα πρέπει να είναι οι ελάχιστοι δυνατοί.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4, ΦΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΠΡΙΝ, ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΤΜΗΜΑ Δ(61)

>> ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ:

ΑΡΘΡΟ 24 ΠΑΡΙ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΕ

«Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους.²⁹»

Περαιτέρω, στην Πρόταση Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με τις διαδικαστικές εγγυήσεις σχετικά με παιδιά που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα σε ποινικές διαδικασίες, γίνεται ρητή αναφορά στο δικαίωμα σε αποτελεσματική συμμετοχή:

ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΠΤΑ Ή ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΑ ΣΕ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ COM/2013/0822 ΤΕΛΙΚΟ-2013/0408 (COD)

«οι δίκαιες διαδικασίες και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη απαιτούν την ικανότητα ενός προσώπου να αντιληφθεί έστω και στοιχειωδώς τα διακυβεύματα της διαδικασίας και να ασκεί αποτελεσματικά τα δικαιώματά του.»

>> ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΜΠΑΝΓΚΟΚ ΑΝΑΦΕΡΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ:

ΚΑΝΟΝΑΣ 42(2), ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΜΠΑΝΓΚΟΚ, ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΚΡΑΤΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗ ΦΥΛΑΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΜΗ ΣΤΕΡΗΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΣΣΕΣ, 2010

«το καθημερινό πρόγραμμα της φυλακής πρέπει να είναι ακούγτως ευέλικτο ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες εγκύων, μητέρων που θηλάζουν και μητέρων με παιδιά. Στις φυλακές πρέπει να υπάρχουν εγκαταστάσεις ή διαρρυθμίσεις χώρων για τη φύλαξη παιδιών, ώστε να καθίσταται εφικτό οι φυλακισμένες να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της φυλακής.»

²⁹ Δείτε το Handbook on European law relating to the rights of the child (Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκού Δικαίου αναφορικά με τα δικαιώματα του παιδιού) του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο: Γραφείο Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ENG.pdf, το οποίο επακριβώς ορίζει ότι: «Ακόμη και όταν λείπουν ειδικές περί παιδιών διατάξεις, τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όταν εφαρμόζουν τις διατάξεις των ανωτέρω Οδηγιών. Κατά συνέπεια, πρέπει να δίδεται η δέουσα βαρύτητα στις αρχές που περιέχονται στο άρθρο 24, όταν πρόκειται για υποθέσεις όπου τα παιδιά είναι το υποκείμενο οποιασδήποτε διάταξης των Οδηγιών.» Στο μεταξύ είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου ότι «Υπό το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο, το ισχύον νομικό πλαίσιο για τις διαδικασίες απονομής ποινικής δικαιοσύνης δεν περιλαμβάνει δεσμευτικά εργαλεία αναφορικά με την κράτηση παιδιών.» (σελ.195)

>> **ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ (ΕΔΔΑ) ΑΠΟΦΑΣΙΣΕ:**

Σε απόφαση του 1999 με αναφορά στο άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη:³⁰

ΕΔΔΑ, ΥΠΟΘΕΣΗ Τ. ΚΑΤΑ
ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (GC) No
2472/94, 1999.

“Από την άλλη πλευρά, δεν υπάρχει τίποτα στο άρθρο 6 [της ΕΣΔΑ] που να υποδεικνύει ότι, σε περιπτώσεις όπου διάδικοι είναι παιδιά, μπορεί να υφίσταται οποιοδήποτε είδους απομάκρυνση από την αρχή ότι η διαδικασία της δίκης θα πρέπει να εξασφαλίζει την αποτελεσματική συμμετοχή του κατηγορούμενου, ο οποίος πρέπει να είναι σε θέση να παρακολουθεί τις διαδικασίες και να δίνει οδηγίες στο δικηγόρο του, όταν κρίνει απαραίτητο. Ωστόσο, προκειμένου να γίνεται σεβαστή η αρχή αυτή σε υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται παιδιά, οι συνθήκες υπό τις οποίες διεξάγεται η δίκη, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας που ακολουθείται, πρέπει να είναι τέτοιες που να επιτρέπουν τη συμμετοχή, αφού ληφθεί υπόψη η ηλικία, το επίπεδο ωριμότητας και η διανοητική και συναισθηματική ικανότητα του συγκεκριμένου παιδιού.³¹”

Σε μία πιο πρόσφατη απόφαση του 2009, το ΕΔΔΑ επανεπιβεβαίωσε τη μεγάλη σημασία της συμμετοχής του κατηγορούμενου και ανέλυσε τα στοιχεία που συγκροτούν την έννοια της αποτελεσματικής συμμετοχής:

ΕΔΔΑ, ΥΠΟΘΕΣΗ Τ. ΚΑΤΑ
ΗΝΩΜΕΝΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (GC) No
2472/94, 1999.

“Υπό αυτό το γενικό πλαίσιο η «αποτελεσματική συμμετοχή» προϋποθέτει ότι ο κατηγορούμενος έχει ευρεία κατανόηση της φύσης της δικαστικής διαδικασίας και του διακυβεύματος για τον ίδιο ή την ίδια, συμπεριλαμβανομένης και της βαρύτητας της οποιασδήποτε ποινής που ενδέχεται να του επιβληθεί(...). Η «αποτελεσματική συμμετοχή» επίσης απαιτεί ο/η κατηγορούμενος/η να είναι σε θέση, εάν αυτό είναι αναγκαίο και με τη βοήθεια, επί παραδείγματι, ενός μεταφραστή, δικηγόρου, κοινωνικού λειτουργού ή ενός φίλου, να αντιληφθεί το βασικό νόημα όσων λέγονται στο ακροατήριο.³²”

30 Το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ προστατεύει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και είναι το ακόλουθο: «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσίως και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσίως, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τόπον και το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διάρκειάς της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφαλείας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλικών ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν τω κρινόμενω υπό του δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίω μέρει, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα πόδυντο να παραβλήσθαι τα συμφέροντα της δικαιοσύνης. 2. Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθών μέχρι της νομίμου αποδείξεως της εννοχής του. 3. Ειδικότερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα: α) όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρη προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας, β) όπως διαθέτη τον χρόνον και τας ανάγκας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπεράσπισώς του, γ) όπως υπερασπίσθαι ο ίδιος εαυτών ή ανθέσθαι την υπεράσπισιν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν ή δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσθαι συνήγορον να τα παρασκευάσθαι τοιούτους δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης. δ) να εξετάσθαι ή ζητησθαι όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχθαι την πρόσκλήσιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπεράσπισώς υπό τους αυτούς όρους ως των μαρτύρων κατηγορίας. ε) να τύχαι δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιουμένην εις το δικαστήριον γλώσσαν.»

31 ΕΔΔΑ, υπόθεση Τ. Κατά Ηνωμένου Βασιλείου (GC) No 2472/94, 16 Δεκεμβρίου 1999. Στην υπόθεση αναφέρεται το Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκού Δικαίου αναφορικά με τα δικαιώματα του παιδιού, δ.π., σελ.202. Η υπόθεση αφορούσε την ανθρωποκτονία ενός δίκρονου από δύο δεκάχρονους. Οι δεκάχρονοι δικάσθηκαν από δικαστήριο ενήλικων με τη δικονομία ποινικής δίκης ενήλικων που μόνον εν μέρει τροποποιήθηκε.

32 ΕΔΔΑ, υπόθεση Guvec κατά Τουρκίας (GC) No 70337/01, 20 Ιανουαρίου 2009. Η υπόθεση αφορούσε ένα παιδί που φυλακίσθηκε σε φυλακή ενήλικων, χωρίς να του παρασχεθεί νομική βοήθεια, ενώ οι αρχές δεν ήταν σε θέση να του παράσχουν επαρκή ιατρική περίθαλψη για τα ψυχολογικά προβλήματα του, ούτε να αποτρέψουν τις επανειλημμένες απόπειρες αυτοκτονίας του. Στην πρόταση που παρατίθεται εδώ το Δικαστήριο παραπέμπει επίσης και στην απόφαση επί της υπόθεσης Timergaliyev κατά Ρωσίας, No 40631/01, παράγ.51, 14 Οκτωβρίου 2008 και τις εκεί παρατιθέμενες αποφάσεις.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ: ΤΙ ΘΑ ΠΕΙ ΑΥΤΟ;

«Μερικές φορές νιώθουμε ότι δεν τους νοιάζει κάτι, αλλά γενικά τους νοιάζει.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

«Πρέπει να δουλέψω και να πάρω στα σοβαρά το χρόνο που περνάω εδώ, αν θέλω ακόμη μια ευκαιρία όταν βγω έξω. Παραδέχομαι τη δουλειά των εκπαιδευτών, είναι πολύ υποστηρικτικοί.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Ευκαιρίες στα παιδιά για να ακουστούν και να ληφθούν υπόψη οι απόψεις τους πρέπει να παρέχονται σε όλα τα στάδια των δικαστικών διαδικασιών, πριν τη δίκη, κατά τη διάρκεια της δίκης, κατά την επιμέτρηση και επιβολή της ποινής και μετά την επιβολή της ποινής. Το Πλαίσιο Νο 6 παρέχει μία επισκόπηση κεντρικών ζητημάτων σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε ποινικές έρευνες και διαδικασίες.

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΕ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ (ΣΤΗΝ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ)

Το δικαίωμα του παιδιού να ακούγεται και να συμμετέχει στις ποινικές διαδικασίες (στην προδικασία και την κύρια διαδικασία) κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 40 της ΔΣΔΠ.³³

Στο Γενικό Σχόλιο της με αριθμό 10, αναφορικά με τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναφέρεται ρητώς στα συμμετοχικά δικαιώματα των παιδιών. Ορίζει ότι «μια δίκαιη δίκη απαιτεί το παιδί που φέρεται να παραβίασε ή κατηγορείται ότι παραβίασε τον ποινικό νόμο να μπορεί να συμμετάσχει ενεργά στη δίκη και κατά συνέπεια πρέπει να κατανοεί τις κατηγορίες και τις πιθανές συνέπειες και ποινές για να κατευθύνει τη νομική του εκπροσώπηση, να απευθυνθεί στους μάρτυρες και να αμφισβητήσει τη μαρτυρία τους, να καταθέσει τη δική του περιγραφή για τα γεγονότα και να λάβει κατάλληλες αποφάσεις σχετικά με τα αποδεικτικά μέσα, τις μαρτυρίες και το μέτρο ή τα μέτρα που ενδέχεται να επιβληθούν. Το άρθρο 14 των Κανόνων του Πεκίνου ορίζει ότι οι διαδικασίες θα πρέπει να διεξάγονται σε μια ατμόσφαιρα κατανόησης, ώστε να επιτρέπουν στο παιδί να συμμετέχει και να εκφράζεται ελεύθερα. Η λήψη υπόψη της ηλικίας του παιδιού και της ωριμότητας του μπορεί επίσης να απαιτεί τροποποιήσεις στις διαδικασίες και τις πρακτικές όσον αφορά

³³ Τα περισσότερα από τα δικαιώματα και τις εγγυήσεις που παρατίθενται στο άρθρο 40 παραγρ. 2 της ΔΣΔΠ μπορούν να ανευρεθούν και στα άρθρα 6 της ΕΣΔΑ και 14 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), τα οποία αποσκοπούν στην κατοχύρωση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη. Ωστόσο, η διασφάλιση δικαίως μεταχείρισης και δίκης για ένα παιδί που φέρεται να παραβίασε ή κατηγορείται ότι παραβίασε το νόμο απαιτεί να ληφθούν υπόψη συγκεκριμένες διαστάσεις του ζητήματος, όπως υπογραμμίζει η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο της υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους, CRC/C/GC/10, Ηνωμένα Έθνη, 2007, τμήμα Δ «Οι εγγυήσεις για μια δίκαιη δίκη» (παραγρ.40-67).

τις δικαστικές αίθουσες».³⁴ Κατά την ποινική διαδικασία (την προδικασία και την κύρια διαδικασία) η συμμετοχή ενός παιδιού με την ιδιότητα του κατηγορουμένου αφορά ειδικότερα τα παρακάτω³⁵:

- >> Πλήρη και συνεχή πληροφόρηση σχετικά με την κατηγορία, τη διαδικασία της απονομής δικαιοσύνης σε ανήλικους και τα πιθανά μέτρα που μπορεί να διατάξει το δικαστήριο σε γλώσσα που δύναται να κατανοήσει το παιδί.³⁶
- >> Δικαίωμα νομικής εκπροσώπησης και δωρεάν βοήθειας από εκπαιδευμένο δικηγόρο για την κατάτρωση και την παρουσίαση της υπεράσπισης και την προετοιμασία του παιδιού για δικαστικές ακροάσεις που διενεργούνται με ευρυχωρία και επάρκεια χρόνου³⁷.
- >> Υποστήριξη προς το παιδί, με σεβασμό για το γεγονός ότι είναι παιδί και επικοινωνία κατάλληλη για την ηλικία του, την ωριμότητα του και το επίπεδο ανάπτυξης και κατανόησης που διαθέτει.
- >> Υποστηρικτική συμμετοχή του νόμιμου κηδεμόνα του παιδιού ή των γονέων του στις διαδικασίες, εάν αυτό συνάδει προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.³⁸
- >> Δικαίωμα σε ταχεία έκδοση απόφασης, τόσο στο στάδιο της προδικασίας (αστυνομική προανάκριση, εισαγγελική απόφαση) όσο και στο στάδιο της κύριας δίκης (τελική απόφαση του δικαστηρίου) με ορθή, σαφή και έγγραφη τεκμηρίωση της απόφασης³⁹
- >> Προστασία από εξαναγκασμένη παραδοχή ενοχής, κατάθεση μαρτυρίας ή ομολογία.⁴⁰
- >> Δικαίωμα άσκησης έφεσης κατά αποφάσεων και διατάξεων που ορίζουν μέτρα ενώπιον μιας δευτεροβάθμιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης διοικητικής αρχής ή αντίστοιχης δικαστικής αρχής.⁴¹
- >> Δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή καθ'όλη τη διάρκεια των διαδικασιών, διεξαγωγή της δίκης και των λοιπών δικαστικών ακροάσεων του παιδιού κεκλεισμένων των θυρών.⁴²
- >> Δωρεάν κατάλληλη βοήθεια διερμηνέα, εάν αυτό απαιτείται.⁴³
- >> Παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών στα παιδιά-κατηγορούμενους μετά το περας της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων κοινωνικών υπηρεσιών και συμβουλευτικής.

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν°6

34 Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.46.

35 Ανάλυση, πρακτικές και κατευθυντήριες αρχές για την εφαρμογή της συμμετοχής των παιδιών κατά τη διάρκεια της προδικασίας ή μετά τη δίκη περιέχονται, μεταξύ άλλων, στα ακόλουθα έγγραφα και μελέτες: Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη εγκριθείσες από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 17 Νοεμβρίου 2010, ίδιως τμήμα IV, «Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το τέλος των δικαστικών διαδικασιών», διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1705197> και στην ελληνική γλώσσα στη διεύθυνση <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&instranetImage=2780914&SecMode=1&DocId=2290488&Usage=2>. I.Weijers, Requirements for Communication in the Courtroom: a comparative perspective on the youth court in England/Wales and the Netherlands (Προϋποθέσεις για την Επικοινωνία στη Δικαστική Αίθουσα: μία συγκριτική επισκόπηση στα δικαστήρια ανήλικων στην Αγγλία/Ουαλία και στην Ολλανδία), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση Youth Justice (2004), τόμος 4, τεύχος 1, σελ. 22-31 U.Kilkelly, Youth Courts and Children's Rights: An Irish Perspective (Δικαστήρια ανήλικων και δικαιώματα των παιδιών: μία θεώρηση με βάση την Ιρλανδία), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση "Youth Justice", 2008, τόμος 8, τεύχος 1, σελ. 39-56. Δείτε επίσης την Πρόταση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με τις διαδικαστικές εγγυήσεις για παιδιά που έχουν την ιδιότητα του υπόπτου ή του κατηγορουμένου σε ποινικές διαδικασίες, Βρυξέλλες, 16 Δεκεμβρίου 2015, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15272-2015-INIT/en/pdf>. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης και Καταναλωτών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Συνοπτική συγκριτική επισκόπηση αναφορικά με τη συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες της ποινικής δικαιοσύνης στα 28 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2014. Δείτε επίσης Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα, Justice in matters involving children in conflict with the law. Model law on juvenile justice and related commentary (Δικαιοσύνη σε ζητήματα που αφορούν ανήλικους παραβάτες. Πρότυπη νομοθεσία για την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους και σχετικά σχόλια), Ηνωμένα Έθνη, 2013, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_Matters_Involving-Web_version.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016, ίδιως κεφάλαιο 3 για τις διαδικασίες στην προδικασία και κεφάλαιο 4 για τη δίκη.

36 Άρθρο 40 παρ.2 β) ii) της ΔΣΔΠ. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.47-48.

37 Άρθρο 40 παρ.2 β) ii) της ΔΣΔΠ. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.49-50.

38 Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.53-54.

39 Άρθρα 37 β) και 40 παρ.2 β) iii) της ΔΣΔΠ. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.51-52.

40 Άρθρο 40 παρ.2 β) iii) της ΔΣΔΠ. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.56-57.

41 Άρθρο 40 παρ.2 β) iv) της ΔΣΔΠ. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.60-61.

42 Άρθρα 16 και 40 παρ.2 β) της ΔΣΔΠ. Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παραγρ.64-67.

43 Άρθρο 40 παρ.2 β) vi) της ΔΣΔΠ. Σύμφωνα με την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., «Είναι επίσης σημαντικό ο διερμηνέας να έχει εκπαιδευτεί για να εργάζεται με παιδιά, διότι η χρήση και η κατανομή της μητρικής γλώσσας τους μπορεί να διαφέρει από αυτή των ενηλίκων. Η έλλειψη γνώσης και/ή εμπειρίας από αυτή την άποψη μπορεί να παρεμποδίσει την εκ μέρους του παιδιού πλήρη κατανόηση των ερωτήσεων που τίθενται και να επηρεάσει αρνητικά το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και σε αποτελεσματική συμμετοχή» (παραγρ.67).

Το Εγχειρίδιο TWELVE εστιάζει στη φάση μετά την περάτωση της δίκης ως ένα από τα πιο πολύπλοκα πλαίσια με το οποίο υπάρχει, ταυτόχρονα, ελάχιστη ενασχόληση. Κατά τη διάρκεια τη έκτισης στερητικής της ελευθερίας ποινής ή μη στερητικού της ελευθερίας αναμορφωτικού μέτρου, τα παιδιά συμμετέχουν με διάφορους τρόπους:

>> **ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΥ ΜΕΤΡΟΥ, ΜΕ ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΣΕ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΜΕΤΡΑ**

>> **ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ Η ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΑΓΩΓΗΣ:**

- Συμμετοχή στο σχεδιασμό ενός εξατομικευμένου προνοιακού σχεδίου για το παιδί, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται η μέριμνα για την φροντίδα και την εκπαίδευση του, καθώς και πιο μακροπρόθεσμες προοπτικές για την επανένταξη και την κοινωνική συμπερίληψη του παιδιού μετά την έκτιση της ποινής του, τη μετάβαση στην ενηλικιότητα και την ανεξάρτητη διαβίωση.
- Συμμετοχή στην εφαρμογή του εξατομικευμένου προνοιακού σχεδίου για το παιδί, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να λείπει τη γνώμη του όταν, σε τακτική βάση, επανεξετάζεται η πρόοδος που έχει σημειωθεί.⁴⁴
- Συμμετοχή σε κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες όπως το θέατρο, το παιχνίδι, η μουσική, οι καλές τέχνες.
- Αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες.
- Διατήρηση επαφών με την οικογένεια, το νόμιμο κηδεμόνα ή άλλα σημαντικά για το παιδί πρόσωπα.⁴⁵
- Εκπροσώπηση των αγοριών και κοριτσιών που εκτίουν ποινή ενώπιον της διεύθυνσης των καταστημάτων κράτησης ή των ιδρυμάτων αγωγής ή άλλων χώρων έκτισης αναμορφωτικών μέτρων.

>> **ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΡΟΥΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ**

- Πρόσβαση στα ΜΜΕ, στα οποία περιλαμβάνονται οι τοπικές εφημερίδες, πρόσβαση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και ασφαλής χρήση του διαδικτύου, για παράδειγμα με την επίβλεψη εκπαιδευτή.
- Συμμετοχή σε πολιτιστικά, εκπαιδευτικά και αθλητικά γεγονότα και άλλες σχετικές δραστηριότητες ή εκπαιδευτικά προγράμματα που οργανώνει η πολιτιστική ή θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει το παιδί.
- Συμμετοχή σε πολιτιστικά, εκπαιδευτικά και αθλητικά σωματεία.
- Συμμετοχή σε εθελοντική εργασία, με σωματεία που δραστηριοποιούνται εκτός του κέντρου κράτησης.
- Μαθητεία σε επιλεγμένες εταιρίες στην τοπική κοινότητα.
- Διοργάνωση συζητήσεων, εργαστηρίων και εκδηλώσεων που διεξάγονται στα κέντρα κράτησης ή στα ιδρύματα αγωγής και στις οποίες να μπορεί να έχει πρόσβαση η τοπική κοινότητα.

⁴⁴ Σύμφωνα με την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών στη δικαιοσύνη ανήλικων, ό.π., «Από έρευνες προκύπτει ότι, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, μία ενεργή συμμετοχή του παιδιού στην εφαρμογή αυτή θα συμβάλει προς ένα θετικό αποτέλεσμα» (παραγρ.45).

⁴⁵ Δείτε επίσης Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα, Justice in matters involving children in conflict with the law. Model law on juvenile justice and related commentary (Δικαιοσύνη σε ζητήματα που εμπλέκονται παιδιά σε παραβατικότητα. Πρότυπη νομοθεσία για τη δικαιοσύνη ανήλικων και σχετικά σχόλια), Ηνωμένα Έθνη, 2013, κανόνας υπ' αριθμόν 69, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_Matters_Involving-Web_version.pdf, τελευταία πρόσβαση 18/02/2016.

4. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΣ ΑΜΦΙΒΟΛΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΗΣΕΙΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ

«Η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού επισημαίνει ότι, στις περισσότερες κοινωνίες του κόσμου, η εφαρμογή του δικαιώματος του αγοριού ή κοριτσιού να εκφράσει την άποψη του/της σχετικά με τη μεγάλη γκάμα θεμάτων που το αφορούν και να δει τις απόψεις του να λαμβάνονται κατάλληλα υπόψη συνεχίζει να παρακωλύεται από πολλές μακροχρόνιες πρακτικές και συμπεριφορές...»

Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού,
Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παραγρ.4.

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν° 7

Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων με επαγγελματίες και δημόσιους λειτουργούς που ασχολούνται με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, προέκυπτε συχνά ένα κεντρικό ερώτημα: είναι η συμμετοχή συμβατή με τον περιορισμό ή τη στέρηση της ελευθερίας που είναι χαρακτηριστικό της ποινικής κύρωσης ή των εναλλακτικών της κράτησης μέτρων που επιβάλλονται στο παιδί; Με άλλα λόγια, όπως επεσήμανε και ένας διευθυντής καταστήματος κράτησης στην Ιταλία, «Σε τελική ανάλυση η συμμετοχή στα πλαίσια του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους είναι από μόνη της μια αντίφαση, δεν είναι;». Η αμφιβολία αυτή σχετίζεται με μία προφανή συνθήκη: η ποινική δικαιοσύνη στηρίζεται σε μια λογική περιορισμού. Πώς είναι εφικτό να συνδυαστούν τα στοιχεία του εξαναγκασμού και της ασφάλειας των μέτρων της ποινικής δικαιοσύνης με το παράδειγμα της συμμετοχής που απαιτεί ελεύθερη βούληση και ελευθερία επιλογής; Αυτή η ξεκάθαρη αντίφαση γίνεται ιδιαίτερα εμφανής εντός των καταστημάτων κράτησης.

Αντίθετα με την κράτηση, τα εναλλακτικά της κράτησης μέτρα, κατά τη διάρκεια της έκτισής τους, δεν οδηγούν στον αποχωρισμό του παιδιού από την κοινότητα. Μολονότι η ελευθερία κίνησης τους υπόκειται σε περιορισμούς, τα παιδιά που εκτίουν εναλλακτικά μέτρα μπορούν ευκολότερα να διατηρήσουν επαφές με διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και επομένως να οικοδομήσουν δίκτυα υποστήριξης και να εντοπίσουν θετικά σημεία αναφοράς. Συνεπώς, τα εναλλακτικά μέτρα μπορούν να προσφέρουν ένα φάσμα δυνατοτήτων για την προώθηση της συμμετοχής των παιδιών κατά τη διάρκεια και μετά την έκτιση της ποινής τους. Όπου διατίθεται μια γκάμα εναλλακτικών μέτρων, τα παιδιά που εκτίουν μία μη στερητική της ελευθερίας ποινή μπορούν επίσης να συμμετάσχουν στην επιλογή των πλέον κατάλληλων μέτρων.

Το μέρος αυτό του εγχειριδίου ασχολείται με παρανοήσεις και αμφιβολίες όσον αφορά στη συμμετοχή των παιδιών και εφήβων στο πλαίσιο ειδικότερα του συστήματος απονομής ποινικής

δικαιοσύνης σε ανήλικους. Τις αμφιβολίες αυτές εξέφρασαν επαγγελματίες, δημόσιοι λειτουργοί και εθελοντές που έλαβαν μέρος στις συναντήσεις του TWELVE. Η αντίκρουση τους θα στηριχθεί σε μια διαφορετική αφήγηση, συγκεκριμένα στην κεντρικότητα του παιδιού ως φορέα δικαιωμάτων. Πολλές από αυτές τις αμφιβολίες έχουν τη ρίζα τους σε παρανοήσεις, πολιτισμικές πεποιθήσεις και συμπεριφορές που αφορούν στα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο. Σύμφωνα με την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, οι κυρίαρχες πολιτισμικές συμπεριφορές αντιπροσωπεύουν πραγματικά ένα από τα κυριότερα εμπόδια ώστε να θεωρηθούν τα παιδιά φορείς δικαιωμάτων και να εφαρμοστεί το άρθρο 12.⁴⁶

Η ενασχόληση με τα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο και η συστηματική συμμετοχή τους σε κάθε διαδικασία απόφασης, για θέμα που τα αφορά, δεν έχει ωστόσο αυτομάτως ως αποτέλεσμα την ατιμωρησία τους. Αντιθέτως, η ανάπτυξη προγραμμάτων και υπηρεσιών που είναι σχεδιασμένα για να προσαρμόζονται στη συγκεκριμένη κατάσταση και στις ανάγκες του παιδιού, μπορεί να δημιουργήσει κίνητρα και να δώσει ερεθίσματα που οδηγούν στην αυτογνωσία και να υποστηρίξει την ανάπτυξη και την ενδυνάμωση του παιδιού κατά τη διαδικασία της επανένταξης και της κοινωνικής συμπερίληψης του.

>> «ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΙΚΑΝΑ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ;»

«Εμείς οι ενήλικες ξέρουμε τι είναι καλύτερο για σας, καλύτερα από εσάς!»

ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ-ΒΕΛΓΙΟ

Σύμφωνα με την άποψη αυτή, τα παιδιά δεν είναι σε θέση να σχηματίσουν μία αυτόνομη άποψη. Γίνονται αντιληπτά ως εξαρτώμενα και, κατά συνέπεια, δεν μπορούν να σχηματίσουν γνώμη αφού λάβουν σχετική πληροφόρηση, ούτε μπορούν να εκφέρουν άποψη. Πρέπει να εκπροσωπούνται από έναν ενήλικα, ο οποίος αποφασίζει για λογαριασμό του παιδιού, χωρίς κατ'ανάγκη να το ενημερώνει ή να το συμβουλευτεί. Η προσέγγιση σύμφωνα με την οποία τα παιδιά «δεν μπορούν να καταλάβουν», επιτρέπει στον ενήλικα να λαμβάνει αποφάσεις χωρίς ούτε να πληροφορεί, ούτε να εμπλέκει το παιδί στις αποφάσεις, ούτε να ακούει τη γνώμη του παιδιού ώστε να την καταλάβει, ούτε να υποστηρίζει το παιδί ώστε αυτό να εκφράσει την άποψη του και να της δώσει την δέουσα προσοχή.

Στο Γενικό Σχόλιο της υπ' αριθμόν 12 για το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού παρατηρεί ότι τα παιδιά είναι σε θέση να σχηματίσουν άποψη ακόμη και σε πολύ μικρή ηλικία.⁴⁷ Ανάλογα με την ηλικία, τις ικανότητες και το επίπεδο ανάπτυξης τους τα παιδιά μπορεί να χρειαστούν αρκετό χρόνο και χώρο ή ενθάρρυνση προκειμένου να μορφώσουν και να εκφράσουν γνώμη. Προκειμένου να δώσουμε τη δυνατότητα στο παιδί να σχηματίσει άποψη και να την εκφράσει, είναι σημαντικό να προσαρμόσουμε τη γλώσσα και την επικοινωνία μας στο συγκεκριμένο παιδί. Αυτό θα μπορούσε να συνεπάγεται επίσης να αφήνουμε χώρο για μη-λεκτικές και αντισυμβατικές μεθόδους επικοινωνίας, όπως «το παιχνίδι, η γλώσσα του σώματος, οι εκφράσεις του προσώπου, τα σχέδια και οι ζωγραφιές.»⁴⁸

⁴⁶ Δείτε, για παράδειγμα, Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., παραγρ.4, 49, 76.

⁴⁷ G. Lansdown, The evolving capacities of the child (Οι εξελισσόμενες δεξιότητες του παιδιού), Κέντρο Ερευνών «Innocenti», UNICEF/Save the children, Φλώρεντία, 2005, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016].

⁴⁸ Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, ό.π., σελ.7

>> «ΑΞΙΖΟΥΝ ΟΙ ΝΕΑΡΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ;»

«Δεν είναι παιδιά: είναι απλά κρατούμενοι»

ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ
ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

Η δήλωση αυτή εκφράζει την πεποίθηση ότι τα παιδιά που εκτίουν μία ποινή, είτε αυτή είναι στερητική της ελευθερίας είτε όχι, δεν θα πρέπει να θεωρούνται κυρίως παιδιά, αλλά «παραβάτες» ή «κρατούμενοι». Η άποψη αυτή τους αντιλαμβάνεται ως πρόσωπα που με τη θέληση τους αποφάσισαν να θέσουν τους εαυτούς τους «εκτός των κανόνων της κοινωνίας». Η αντίληψη αυτή για τα παιδιά που εκτίουν μία ποινή αντικατοπτρίζει μία «τιμωρητική κουλτούρα», η οποία δεν είναι ασυνήθιστη στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους.⁴⁹ Αυτό το στερεότυπο αποτυγχάνει να αντιληφθεί το παιδί ως ένα πρόσωπο με τη δική του ιστορία και παρελθόν. Το να μην λαμβάνεται υπόψη το συνολικό πλαίσιο και οι συνθήκες που έπαιξαν ρόλο ώστε το παιδί να φτάσει να συγκρουστεί με το νόμο, όπως η κοινωνικοποίηση του, το να μεγαλώνει μέσα σε μια ιδιαίτερως περιθωριοποιημένη κοινωνική ομάδα ή σε πολύ επισφαλείς συνθήκες ζωής με ελάχιστες προοπτικές για το μέλλον, ή η έκθεση του σε βία από πολύ μικρή ηλικία, μπορεί να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα.⁵⁰ Ωστόσο, η ενεργοποίηση της συμμετοχής των παιδιών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους δεν είναι μία πράξη φιλανθρωπίας προς τα παιδιά που το «αξίζουν». Είναι μία νόμιμη υποχρέωση που θέτουν διεθνή και ευρωπαϊκά νομοθετήματα και μία ευαίσθητη επένδυση στην επανένταξη των παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο, καθώς προωθεί ουσιαστικά τις εξελισσόμενες ικανότητες τους, την κοινωνική συμπεριληψη και την ανάπτυξη τους προς την ενηλικότητα και την ανεξάρτητη ζωή (δείτε κεφάλαιο 5 του εγχειριδίου).

>> «ΣΥΝΙΣΤΑ ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ;»

«Τα προγράμματα που παρουσιάζονται έρχονται σε σύγκρουση με την προτεραιότητα του κέντρου: να αποφεύγονται τα προβλήματα μέσα στη δομή. Το κύριο πρόβλημα για την εφαρμογή της συμμετοχής στην κράτηση ανηλίκων είναι η ασφάλεια.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

⁴⁹ T. Hammarberg, Children and juvenile justice: proposals for improvements (Παιδιά και δικαιοσύνη ανηλίκων: προτάσεις για βελτιώσεις), Στρασβούργο, 19 Ιουνίου 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1460021>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016. Ο συγγραφέας επίσης υπογραμμίζει ότι: «χρησιμοποιείται συχνά το επιχειρήμα ότι η σοβαρότητα του εγκλήματος και η ανάγκη να προστατευθεί η δημόσια ασφάλεια είναι οι πρωταρχικές προτεραιότητες. Αυτές είναι ανησυχίες που είναι αποδεκτές. Ωστόσο, εάν με αυτή την προσέγγιση πρόκειται να υπάρξει κάποια πρόοδος, είναι επίσης ζωτικής σημασίας η κοινή γνώμη και οι πολιτικοί να έχουν μεγαλύτερη επίγνωση των προβλημάτων που συχνά αντιμετωπίζουν οι νεαροί παραβάτες» (παραγγ.5.2).

⁵⁰ N.Roy-M.Wong, Juvenile Justice. Modern Concepts of Working with Children in Conflict with the Law (Δικαιοσύνη Ανηλίκων. Σύγχρονες Αντιλήψεις για την Εργασία με Παιδιά σε Σύγκρουση με το Νόμο), ΜΚΟ Save the children Ηνωμένου Βασιλείου, 2004, σελ.11, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.essex.ac.uk/armedcon/story_id/save_jj_modern_concepts.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016. Δείτε επίσης την υποσημείωση υπ' αριθ.41.

Η ασφάλεια συχνά θεωρείται προτεραιότητα στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, και αυτό ισχύει και για τα καταστήματα κράτησης ανηλίκων. Κατά συνέπεια η κοινωνική συμμετοχή των παιδιών κατά τη διάρκεια της κράτησης μπορεί να περιορίζεται, όταν θεωρείται ότι θέτει δυνητικούς κινδύνους για την ασφάλεια. Ενίοτε μάλιστα προτιμάται η αυστηρή απαγόρευση κοινωνικών δραστηριοτήτων από τις προσπάθειες να διευκολυνθούν πρωτοβουλίες που προωθούν τη συμμετοχή των παιδιών. Για τους ίδιους λόγους, η περίπτωση έκτισης ενός μη στερητικού της ελευθερίας μέτρου μπορεί να μην γίνει δεκτή για παιδί που θεωρείται «κοινωνικά επικίνδυνο». Στα καταστήματα κράτησης σημαντικό ρόλο στον περιορισμό αυτών των κινδύνων και στην εξισορρόπηση ανάμεσα, αφενός, στις απαιτήσεις ασφαλείας και, αφετέρου, στην άσκηση των συμμετοχικών δικαιωμάτων των παιδιών, παίζουν οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι ιδίως όταν επιτυγχάνουν να εμπλέξουν τα παιδιά με ένα θετικό, εποικοδομητικό τρόπο. Η ουσιαστική, γεμάτη νόημα συμμετοχή των παιδιών στα καταστήματα κράτησης ανηλίκων μπορεί ακόμη και να βελτιώσει την ασφάλεια, νοσηματοδοτώντας πειθαρχικά μέτρα και διευκολύνοντας κατ' αυτό τον τρόπο το ρόλο των σωφρονιστικών υπαλλήλων.

>> «ΒΟΗΘΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ Ο ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ, ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΩΝ;»

«Η συμμετοχή των παιδιών στις δραστηριότητες σπανίως είναι 100% εθελοντική. Επειδή η συμμετοχή σε δραστηριότητες που τις προτείνει το κατάστημα κράτησης, ενδέχεται να επιφέρει για αυτά μια σειρά από ωφέλειες στη σχέση τους με την κοινωνική υπηρεσία. Συχνά συμμετέχουν με τη φυσική τους παρουσία, αλλά όχι ουσιαστικά, είναι εκεί επειδή υποτίθεται ότι πρέπει να είναι εκεί. Είναι μια στρεβλή έννοια συμμετοχής.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

«Στο κέντρο, υπάρχει μια μακρόχρονη καλή πρακτική θεατρικών εργαστηρίων. Όμως τα κίνητρα του κέντρου πιθανόν σχετίζονται με τη βούληση να βγει προς τα έξω μία εικόνα του κέντρου και της διοίκησης του.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

«Πρέπει να πούμε ότι, για παράδειγμα, το δωμάτιο της μουσικής που έχει όλα τα όργανα, είναι πάντα κλειστό και τα παιδιά δεν μπορούν να το χρησιμοποιήσουν.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

Η συμμετοχή των παιδιών που εκτίουν μία ποινή, είτε βρίσκονται σε κράτηση, είτε όχι, δεν είναι πάντοτε αυθεντική ή αποτελεσματική και οι δραστηριότητες ενίοτε τους επιβάλλονται. Μερικές φορές οι συμμετοχικές πρωτοβουλίες μπορούν να λάβουν εργαλειακό χαρακτήρα για να εξυπηρετηθούν συμφέροντα άλλα από αυτά των παιδιών. Αυτή η προσέγγιση της συμμετοχής θεωρείται προσχηματικά υποστηρικτική των παιδιών.⁵¹ Η διοίκηση των καταστημάτων κράτησης ή των ιδρυμάτων αγωγής μπορεί να προωθεί συμμετοχικές δραστηριότητες κατά κύριο λόγο επειδή ενδιαφέρεται να δείξει καλό πρόσωπο διοίκησης και κοινωνικό πρόσωπο και να τύχει αναγνώρισης από την πλευρά της κοινωνίας ή της πολιτείας. Όμως ένας σημαντικός σκοπός της συμμετοχής είναι η θετική επίδραση που έχει στη διαδικασία της επανένταξης. Όταν, επομένως, αξιολογείται η πρόοδος του παιδιού προς την κατεύθυνση της επανένταξης, είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη όχι μόνο η εγγραφή του παιδιού για συμμετοχή σε δραστηριότητες, αλλά επίσης και ο τύπος και η ποιότητα της παιδικής συμμετοχής και η επίπτωση που έχει στην επανένταξη και την κοινωνική συμπερίληψη του παιδιού.

>> «ΕΙΝΑΙ ΔΑΠΑΝΗΡΗ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ;»

«Στο κέντρο, υπάρχει μια μακρόχρονη καλή πρακτική θεατρικών εργαστηρίων.[...] είναι μια δραστηριότητα που άρχισε πριν πολλά χρόνια, είχε επιτυχία, και εμπλέκει τόσο τα παιδιά, όσο και ανθρώπους εκτός κέντρου κράτησης, οι οποίοι μπορούν να συμμετάσχουν ως κοινό. Αυτό δείχνει ότι αν υπάρχει θέληση, μπορούν να γίνουν πράγματα, θέατρο στην περίπτωση αυτή. [...] Είναι στ'αλήθεια θέμα θέλησης.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

⁵¹ R.A.Hart, Children's participation: From tokenism to citizenship (Η συμμετοχή των παιδιών: από την προσχηματική υποστήριξη της στην ιδιότητα του πολίτη), Unicef, 1992, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016. Σύμφωνα με τον συγγραφέα «η προσχηματικά υποστηρικτική συμπεριφορά» αφορά «περιπτώσεις στις οποίες φαινομενικά δίνεται ο λόγος στα παιδιά, στην πραγματικότητα, όμως, δεν έχουν καμία επιλογή ή έχουν πολύ μικρό εύρος επιλογών σχετικά με το ίδιο το γεγονός της επικοινωνίας ή το είδος της και μικρή ή καθόλου δυνατότητα να σχηματίσουν τη δική τους άποψη» (σελ.9).

«Πρωθούμε τη συμμετοχή στην έκταση που μας το επιτρέπει το σύστημα.»

ΕΠΑΓΕΛΜΑΤΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Οι περισσότεροι επαγγελματίες και δημόσιοι λειτουργοί που συμμετείχαν στις συναντήσεις του TWELVE επεσήμαναν ότι οι οικονομικοί πόροι, οι τρόποι προώθησης της συμμετοχής και το προσωπικό στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους είναι περιορισμένοι και αυτό έχει τις συνέπειες του ως προς τη σωστή και αξιόπιστη λειτουργία του. Οι περιορισμένοι πόροι και το περιορισμένο προσωπικό αφορούν ιδίως στα καταστήματα κράτησης και εμποδίζουν την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων με τη συμμετοχή των παιδιών και των εφήβων και προς όφελος τους. Παρ'όλ'αυτά η εμπειρία δείχνει ότι η διοίκηση και το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης νέων που αντιλαμβάνεται τη σημασία της συμμετοχής των παιδιών μπορεί να κάνει σημαντική διαφορά, ακόμη και με μικρές κινήσεις και λιγοστούς πόρους, βρίσκοντας πρωτότυπες λύσεις. Εκεί που η δημόσια χρηματοδότηση είναι ελλιπής μπορεί να βοηθήσει η ανάμιξη της τοπικής κοινότητας και της κοινωνίας των πολιτών, για παράδειγμα μέσω προγραμμάτων και πρωτοβουλιών που επιτρέπουν και ενθαρρύνουν την ανάμιξη εξωτερικών ως προς το κέντρο κράτησης σωματείων και εθελοντών, λαμβάνοντας υπόψη προσηκόντως και τα ζητήματα ασφάλειας και το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών.

5. ΤΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ: ΤΑ ΤΡΙΑ “R”: **RECOGNITION, RESPONSIBILITY, REHABILITATION** (ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ, ΕΥΘΥΝΗ, ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ)

Όπως συζητήθηκε στο κεφάλαιο 1, το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση (άρθρο 12 ΔΣΔΠ) συνδέεται στενά με τα υπόλοιπα ανθρώπινα δικαιώματα που θεσπίζει η Σύμβαση, τα οποία είναι μεταξύ τους όλα αλληλένδετα και αδιαίρετα. Η αρχή της συμμετοχής αποτελεί ένα σημαντικό ερμηνευτικό εργαλείο της Σύμβασης των ΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού και του ολιστικού συστήματος προστασίας και προώθησης των δικαιωμάτων του παιδιού το οποίο θεσπίζει. Προσανατολίζει την ερμηνεία και την εφαρμογή της Σύμβασης προς μία οπτική αυθεντικά παιδοκεντρική.

Στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους η συμμετοχή του παιδιού μπορεί να αποκτήσει θεμελιώδη ρόλο. Ειδικότερα, μπορεί να βοηθήσει να αποκτήσει ένα νόημα η ποινή και τα -στερητικά ή μη της ελευθερίας - αναμορφωτικά μέτρα που διατάχθηκαν, καθώς και οι ευκαιρίες που αυτά αντιπροσωπεύουν για την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη του παιδιού. Μέσω της συμμετοχής τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν πρωταγωνιστικό ρόλο για την επανένταξη και την κοινωνική συμπερίληψη τους. Η διαδικασία αυτή μπορεί να τα βοηθήσει να καταλάβουν ότι έχουν ευθύνη για τις πράξεις τους, να αναλάβουν αυτή την ευθύνη και να χαιρούν αναγνώρισης και σεβασμού από τους άλλους ως μέλη της κοινότητας.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η αποτελεσματική και ουσιαστική, γεμάτη νόημα συμμετοχή των παιδιών στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους είναι μία αμφίδρομη διαδικασία. Προϋποθέτει μία δυναμική αμοιβαία ακρόασης, κατανόησης και σεβασμού. Η αποτελεσματική συμμετοχή είναι μία εμπειρία που τη μοιράζεται κανείς και προϋποθέτει ότι οι άνθρωποι που περιβάλλουν το παιδί αναπτύσσουν τις κατάλληλες συμπεριφορές και επιδεικνύουν την απαιτούμενη ευαισθησία και την ικανότητα ώστε και τα παιδιά να εμπλέκονται ενεργά και οι ίδιοι να επιτρέπουν στα παιδιά να τους εμπλέκουν.

>> **ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ (RECOGNITION)**

Οι ευκαιρίες για συμμετοχή επιτρέπουν στα παιδιά, τους επαγγελματίες και τους δημόσιους λειτουργούς στο πεδίο της απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζονται, δείχνοντας κατ' αυτό τον τρόπο αμοιβαίο σεβασμό και κερδίζοντας ο ένας την αναγνώριση του άλλου. Όταν οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί μιλούν σε διάλογο με τα παιδιά και ακούνε τις απόψεις τους μπορούν να καταλάβουν καλύτερα την οπτική, τις ανάγκες και την κατάσταση στην οποία βρίσκονται. Συνειδητοποιούν ότι οι ανάγκες, οι προσδοκίες και οι προτεραιότητες των παιδιών μπορεί να διαφέρουν από τις αντίστοιχες των ενηλίκων. Η γεμάτη νόημα συμμετοχή του παιδιού επιτρέπει στους επαγγελματίες και τους δημόσιους λει-

τουργούς να αναγνωρίσουν και να διευρύνουν τα θετικά αποθέματα που έχει κάθε παιδί ξεχωριστά. Σε αυτή τη βάση, επαγγελματίες και δημόσιοι λειτουργοί, μπορούν μαζί με τα παιδιά να σχεδιάσουν μέτρα περισσότερο προσαρμοσμένα στα παιδιά στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους.

Οι ευκαιρίες για συμμετοχή μπορούν επίσης να δώσουν τη δυνατότητα στο παιδί να καταλάβει καλύτερα τις εξελισσόμενες ικανότητες, τα ταλέντα και τις δυνατότητες του. Επομένως, η ουσιαστική συμμετοχή και ο διάλογος σε κλίμα εμπιστοσύνης ανάμεσα σε επαγγελματίες, δημόσιους λειτουργούς και παιδιά μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να γνωρίσουν και να κατανοήσουν καλύτερα την προσωπικότητά τους, δηλαδή τον «εαυτό» τους. Είναι αναγκαίο να υποστηρίξουμε τα παιδιά ώστε να χειραφετηθούν από στερεότυπα και ντετερμινιστικές αντιλήψεις σχετικά με τις δυνατότητες τους και τις μελλοντικές προοπτικές τους. Αυτές είναι συνήθως επηρεασμένες από το κοινωνικό, πολιτισμικό και εθνοτικό περιβάλλον του παιδιού και της οικογένειάς του. Μέσα από την αλληλεπίδραση με ενήλικες και συνομηλίκους τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν καινούριες δεξιότητες, να ανακαλύψουν, να συνειδητοποιήσουν και να αναπτύξουν τα ταλέντα τους.

Αυτή η διαδικασία, του να κερδίζει κανείς αναγνώριση και σεβασμό, είναι αμοιβαία: προάγει το διάλογο και την αποδοχή μεταξύ των παιδιών που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο και της κοινωνίας ή της κοινότητας. Επιτρέπει να αναδυθούν ταυτότητες, να αποκαλυφθούν ιστορίες, να γίνουν κατανοητές οι ιδιαίτερες συνθήκες ζωής του παιδιού. Όταν σχηματίζουν και εκφράζουν τις απόψεις τους και πειραματίζονται με το πώς τα ακούν και τα βλέπουν οι ενήλικες, τα παιδιά ενθαρρύνονται να αξιολογούν τον εαυτό τους και να αποκτούν (ξανά) αυτοπεποίθηση, εμπιστοσύνη και σιγουριά στη σχέση τους με τους άλλους.

>> ΕΥΘΥΝΗ (RESPONSIBILITY)

Οι ευκαιρίες για συμμετοχή μπορούν να δώσουν στα παιδιά τη δυνατότητα να γίνουν οι πρωταγωνιστές της ίδιας τους της ζωής, ακόμη και σ' αυτό το πολύπλοκο πλαίσιο στέρησης της ελευθερίας τους. Παιδιά που έχουν τη δυνατότητα να εμπλακούν και να ασκήσουν τα δικαιώματά τους στη συμμετοχή έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αποκτήσουν ένα αυξανόμενο αίσθημα ευθύνης. Η αίσθηση ευθύνης του παιδιού για το ίδιο ή για τη ζωή του στο παρόν και στο μέλλον εξαρτάται επίσης από το βαθμό ταύτισης του με το εξατομικευμένο σχέδιο φροντίδας και επανένταξής του, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, και από το βαθμό αφοσίωσης του στο σχέδιο αυτό. Προκειμένου να ενισχυθεί η αφοσίωση του παιδιού στο σχέδιο αυτό είναι απαραίτητο το παιδί να αποτελέσει μέρος της εκπόνησης και της κατά τακτά χρονικά διαστήματα επανεξέτασης του σχεδίου. Επίσης είναι απαραίτητο το παιδί να νιώσει ότι οι απόψεις του ακούγονται και λαμβάνονται υπόψη για την εκπόνηση και την εφαρμογή του σχεδίου.⁵²

Όταν τα παιδιά καταλαβαίνουν ότι τους προσφέρεται η αναγνώριση και η εμπιστοσύνη που αντιστοιχούν σε ενεργά και ικανά μέλη της κοινότητας, τότε το πιθανότερο είναι να αισθανθούν ευγνωμοσύνη που οι πράξεις τους έχουν αντίκτυπο σε άλλα μέλη της κοινότητας.⁵³ Όταν τα παιδιά έχουν την εμπειρία να λαμβάνονται στα σοβαρά υπόψη οι απόψεις τους, μπορούν να αναπτύξουν τη δεξιότητα του αναστοχασμού και της κατανόησης του τι μπορούν ή τι πρέπει να κάνουν ως μέλη της κοινότητας.

⁵² Δείτε G. De Leo, Responsabilità, definizioni e applicazioni nel campo della giustizia minorile (Ευθύνες, ορισμοί και εφαρμογές στο πεδίο της δικαιοσύνης ανηλίκων), στο συλλογικό τόμο υπό την επιμέλεια G. Ponti με τον τίτλο *Giovani, responsabilità e giustizia* (Νέοι, ευθύνες και δικαιοσύνη), Μιλάνο, 1985, όπου οι συγγραφείς επισημαίνουν ότι και πολύ μικρά παιδιά μπορούν επίσης να συμμετάσχουν και να συνεισφέρουν στην κοινότητα και την κοινωνία (σελ.57).

⁵³ See M. Cowden, Capacity, claim and children's rights, (Ικανότητα, αξιώσεις και δικαιώματα των ανηλίκων), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση *Contemporary Political Theory*, 2012, 11, 4, p.362-380

Την ίδια στιγμή που η συμμετοχή μπορεί να υποστηρίξει τα παιδιά να αναπτύξουν μια αίσθηση ευθύνης, ο ρόλος των υπολοίπων εμπλεκόμενων στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους είναι εξίσου σημαντικός για τη διαδικασία αυτή. Ανάμεσα τους περιλαμβάνονται δικηγόροι, αξιωματούχοι της αστυνομίας, κοινωνικοί λειτουργοί, εκπαιδευτές και μέλη της οικογένειας του παιδιού. Σε ένα ευρύτερο επίπεδο, ρόλο διαδραματίζουν επίσης η κοινωνία των πολιτών και όσοι ασκούν πολιτική και διαμορφώνουν την κοινή γνώμη, συμπεριλαμβανομένων και των ΜΜΕ. Όλοι αυτοί είναι σημαντικοί για την επανένταξη και την κοινωνική συμπεριληψη του παιδιού και μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά στην πρόληψη μιας υποτροπής του παιδιού στην παραβατικότητα. Όπως τονίζει και η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο της υπ' αριθμόν 10 για τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους «...μία πολιτική απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους πάσχει από σοβαρές ελλείψεις, όταν δεν περιλαμβάνει ένα σύνολο μέτρων που να στοχεύουν στην πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων.»⁵⁴

>> ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗ (REHABILITATION)

Οι διαδικασίες συμμετοχής παίζουν σημαντικό ρόλο για την επανένταξη και την κοινωνική συμπεριληψη των παιδιών που εκτίουν ποινή, είτε αυτή είναι στερητική της ελευθερίας, είτε όχι. Μπορούν να δώσουν ένα νόημα στα ποινικά μέτρα υποστηρίζοντας το παιδί να εγκαταλείψει με τη θέληση του το εγκληματογενές περιβάλλον και να (επανα)δημιουργήσει θετικούς δεσμούς και σχέσεις με την κοινωνία. Το νόημα της επανένταξης και της κοινωνικής συμπεριληψης είναι να δώσει τη δυνατότητα στα παιδιά και τους εφήβους και να τα εμπνεύσει ώστε να γίνουν ενεργά μέλη της κοινότητας, να συνεισφέρουν με τους δικούς τους πόρους και δεξιότητες και να αναλάβουν έναν εποικοδομητικό ρόλο στην κοινωνία. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί λόγω της φύσης της διαδικασίας επανένταξης, ως διαδικασίας αμοιβαιότητας, η οποία δημιουργεί ένα αίσθημα του «ανήκειν» και δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να νιώθουν ότι η κοινότητα τους αποδέχεται, ότι είναι «κομμάτι της».

Οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους υποστηρίζουν σημαντικά την επανένταξη και την κοινωνική συμπεριληψη του παιδιού. Η αφοσίωση τους στην προσπάθεια να δημιουργηθούν ή να επαναδημιουργηθούν δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης, σημεία αναφοράς και θετικές σχέσεις γύρω από το παιδί είναι απαραίτητη από την αρχή της έκτισης της στερητικής της ελευθερίας ποινής ή του αναμορφωτικού μέτρου μέχρι την πλήρη επίτευξη της επανένταξης και της κοινωνικής συμπεριληψης του.

Περαιτέρω, η επιστημονική έρευνα που υπάρχει στη διάθεση μας έχει τεκμηριώσει ότι τα παιδιά που προέρχονται από περιβάλλοντα κοινωνικής περιθωριοποίησης και αποκλεισμού, που έχουν περιορισμένες ευκαιρίες να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, έχουν μία παρουσία στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους μεγαλύτερη από την αναλογία τους στο σύνολο του πληθυσμού των ανηλίκων.⁵⁵ Τα παιδιά που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο έχουν συχνά προηγουμένως βιώσει κοινωνική και πολιτισμική απομόνωση, συνθήκες

⁵⁴ Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, 2007, Τα δικαιώματα των παιδιών στη δικαιοσύνη ανηλίκων, ό.π., παράγρ. 17.

⁵⁵ Δείτε, μεταξύ άλλων, Joint report of the Office of the High Commissioner for Human Rights, the United Nations Office on Drugs and Crime and the Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children on prevention of and responses to violence against children within the juvenile justice system (Κοινή έκθεση του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή των ΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, του Γραφείου των ΗΕ για τα Ναρκωτικά και το Εγκλημα και του Ειδικού Αντιπροσώπου του ΓΓ του ΟΗΕ για τη Βία κατά των Παιδιών αναφορικά με την πρόληψη και τις απαντήσεις στη βία εναντίον παιδιών εντός του συστήματος απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους), 27 Ιουλίου 2012, A/HRC/21/25, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://srsg.violenceagainstchildren.org/sites/default/files/documents/docs/A-HRC-21_25_EN.pdf, το οποίο επιβεβαιώνει ότι «Υπάρχουν επιπλέον ομάδες παιδιών, που συχνά υπερεκπροσωπούνται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, τα οποία δεν θα έπρεπε να είναι εκεί και στα οποία θα έπρεπε να παρέχονται οι κατάλληλες υπηρεσίες φροντίδας και προστασίας. Ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνονται παιδιά με προβλήματα ψυχικής υγείας, παιδιά με προβλήματα συστηματικής χρήσης ουσιών, παιδιά που χρειάζονται φροντίδα και προστασία και παιδιά ασυνόδευτα. Με την απομάκρυνση αυτών των παιδιών από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, σαφώς αυξάνεται η πιθανότητα να μειώσουμε τη βία που υφίστανται.» (παραγρ. 16).

φτώχειας και περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας. Όπως επεσήμανε η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, υπάρχει ο κίνδυνος το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους να παρουσιάζεται ως μέρος ενός φαύλου κύκλου δομικής ή de facto διάκρισης και να τον ανατροφοδοτεί.⁵⁶ Μοτίβα de facto διάκρισης δημιουργούνται, σε κάποια έκταση, και από το σχεδιασμό και την εφαρμογή αντιφατικών πολιτικών.⁵⁷

Μέσα στα καταστήματα κράτησης ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης και του αποκλεισμού ορισμένων ομάδων παιδιών είναι το ίδιο πραγματικός με αυτόν που υπάρχει στις κοινότητες. Μερικά παιδιά και επαγγελματίες που συμμετείχαν στις συναντήσεις του TWELVE επισήμαναν ότι, στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, σπανίως αντιμετωπίζεται με επαρκή τρόπο το ζήτημα της κάλυψης των ενδιαφερόντων των παιδιών που ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Φερ' ειπείν για μία μειονότητα με καταγωγή από τρίτες χώρες ή μία μειονότητα ταυτότητας φύλου δεν υπάρχει πάντοτε η οφειλόμενη προσοχή ώστε να είναι βέβαιο ότι θα καλυφθούν οι συγκεκριμένες ανάγκες και δικαιώματα κάθε παιδιού.⁵⁸

Επί το ζητήματος αυτού συγκεκριμένα, μία ομαδική συζήτηση με επαγγελματίες σε κατάσταση κράτησης της Ιταλίας αποκάλυψε ότι μερικά παιδιά αντιλαμβάνονται το κατάστημα κράτησης ως καλύτερο μέρος σε σύγκριση με το πού ζούσαν προηγουμένως. Κατ'εξοχήν εξέφρασαν αυτή την άποψη παιδιά που είχαν προηγουμένως βιώσει βία στην οικογένεια ή την κοινότητα. Κάποια παιδιά είχαν βιώσει συστηματικό αποκλεισμό από ευκαιρίες και δικαιώματα, που τα οδήγησε να νιώθουν κοινωνική απομόνωση. Για αυτό το λόγο, όπως επεσήμανε ένας ψυχολόγος του ίδιου καταστήματος κράτησης «μερικές φορές τα παιδιά θα ήθελαν να συνεχίσουν να μένουν εδώ, στη φυλακή». Αυτή η ρήση εκφράζει μία παράδοξη κατάσταση: το παιδί χάνει την ελευθερία του, κι όμως αντιλαμβάνεται το κατάστημα κράτησης ως ένα ασφαλέστερο μέρος, όταν το συγκρίνει με το «έξω». Αυτό συμβαίνει επειδή το παιδί δεν έχει θετικά και υποστηρικτικά σημεία αναφοράς στην κοινότητα και η κοινότητα αποτυγχάνει να διασφαλίσει την κοινωνική συμπερίληψη, την ασφάλεια και την ανάπτυξη των παιδιών, ιδίως από περιθωριοποιημένες και αποκλεισμένες ομάδες του πληθυσμού, και δεν μπορεί να προσφέρει βιώσιμες προοπτικές για τα παιδιά.⁵⁹

Οι παρατηρήσεις αυτές οδήγησαν σε έναν ευρύτερο στοχασμό σχετικά με το ρόλο της κοινότητας, η οποία μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στα παιδιά και τους εφήβους να νιώσουν μέρος της ανεξάρτητα από εθνικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά περιβάλλοντα και καταστάσεις. Η ευαισθητοποίηση των κοινοτήτων ως προς τη σημασία της συμμετοχής μπορεί να βοηθήσει στην ενεργοποίηση του προστατευτικού και ενδυναμωτικού ρόλου της κοινωνίας και να εξασφαλίσει στα παιδιά και τους εφήβους ότι θα τους παρασχεθεί φροντίδα και προσοχή, αλλά και συγκεκριμένες προοπτικές για το μέλλον τους. Όλα αυτά είναι απαραίτητα για να υποστηριχθεί η διαδικασία επανένταξης των παιδιών που εμφάνισαν παραβατικότητα.

⁵⁶ Η έκφραση «de facto διάκριση» χρησιμοποιείται εδώ ως «η κοινωνική συνθήκη μιας μειονοτικής ομάδας». Δείτε L.Re, Structural discrimination and color-blindness in United States and European prison systems (Δομική διάκριση και διάκριση με βάση το χρώμα στα συστήματα φυλακών των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρώπης), στην επιστημονική επιθεώρηση Jura Gentium, 2007, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.juragentium.org/forum/race/en/re.htm>.

⁵⁷ Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, 2007, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους, ό.π., παραγρ.6.

⁵⁸ Δείτε Στρατηγικά Μοντέλα και Πρακτικά Μέτρα των Ηνωμένων Εθνών για την Εξάλειψη της Βίας κατά Παιδιών στον Τομέα της Πρόληψης του Εγκλήματος και της Ποινικής Δικαιοσύνης που υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση το 2014, A/RES/68/189, 2014, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Model_Strategies_violence_children.pdf, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016.

⁵⁹ Σχόλια που έκαναν συμμετέχοντες σε συνάντηση του TWELVE στην Ιταλία το 2015. Δείτε επίσης R.Rosolini, Minori immigrati in istituto penale. Proposte educative ispirate al principio dell'ibridazione culturale (Ανήλικοι μετανάστες σε καταστήματα κράτησης ανηλίκων. Εκπαιδευτικές προτάσεις στη βάση της αρχής του πολιτισμικού υβριδισμού), στην επιστημονική επιθεώρηση *Minori e Giustizia*, τεύχος 3-4, 2002, σελ.150.

6. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ: ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Το τμήμα αυτό του εγχειριδίου παρέχει καθοδήγηση σχετικά με το πώς να προωθηθεί και να γίνει εφικτή στην πράξη η συμμετοχή των παιδιών που εκτίουν ποινή, είτε στερητική της ελευθερίας, είτε όχι, με έναν τρόπο ουσιαστικό και αποτελεσματικό. Ακολουθεί τη διάρθρωση των οδηγιών / κατευθυντηρίων γραμμών της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού που περιλαμβάνονται στο Γενικό Σχόλιο της με αριθμό 12 για το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού. Το Γενικό Σχόλιο περιέχει βασικές θέσεις για την άσκηση από τα παιδιά του δικαιώματος ακρόασης και θέτει τα πλαίσια εντός των οποίων είναι εφικτή η συμμετοχή των παιδιών. (βλ. Πλαίσιο 8).⁶⁰

Οι κατωτέρω πρακτικές συμβουλές στηρίζονται σε παραδείγματα και συστάσεις που συζητήσαν μεταξύ τους επαγγελματίες και δημόσιοι λειτουργοί που συμμετείχαν στο πρόγραμμα TWELVE. Δεν φιλοδοξούν να τύχουν καθολικής εφαρμογής, ούτε να εξαντλήσουν το θέμα. Η εφαρμογή τους εξαρτάται από το σύστημα κάθε χώρας ως προς την απονομή ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, από το ειδικότερο πλαίσιο έκτισης της ποινής εντός του καταστήματος κράτησης ή του ιδρύματος αγωγής και από τις καταστάσεις και τις ανάγκες των παιδιών στα οποία αφορά. Οι οδηγίες που παρουσιάζονται σε αυτό το τμήμα του εγχειριδίου θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ανάπτυξη εργαλείων λεπτομερέστερων και σχεδιασμένων κατά περίπτωση.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΙΧΜΗΣ ΓΙΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ⁶¹

Στο Γενικό Σχόλιο της υπ'αριθμόν 12 για το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού συνέστησε η συμμετοχή του παιδιού να πληροί τις ακόλουθες προϋποθέσεις, ώστε να είναι αποτελεσματική και ουσιαστική. Συγκεκριμένα, πρέπει:

Α. Να είναι διαφανής και να πληροφορεί.

Δ. Να σχετίζεται με το υπό εξέταση ζήτημα.

Ζ. Να υποστηρίζεται από εκπαίδευση.

Β. Να είναι εθελοντική.

Ε. Να είναι φιλική προς το παιδί.

Η. Να είναι ασφαλής και να λαμβάνει υπόψη τους κινδύνους.

Γ. Να σέβεται το παιδί.

ΣΤ. Να είναι ανοιχτή και να μην αποκλείει.

Θ. Να υπόκειται σε λογοδοσία.

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν° 8

⁶⁰ Δείτε Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ'αριθμόν 12, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, CRC/C/GC/12, Ηνωμένα Έθνη, 2009, παραγρ. 134, στοιχ. α-θ

⁶¹ Δείτε την υποσημείωση 57

ΒΑΣΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΟΥ ΕΚΤΙΟΥΝ ΣΤΕΡΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΠΟΙΝΗ Η ΜΗ ΣΤΕΡΗΤΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ

>> **A. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΔΙΑΦΑΝΗΣ ΚΑΙ ΝΑ ΠΑΡΕΧΕΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ** στα παιδιά για τη διαδικασία και τον σκοπό της συμμετοχής, σε γλώσσα που κατανοούν, με την απαιτούμενη προσοχή στη διαφορετικότητα των παιδιών, σε ζητήματα κοινωνικού φύλου και σε άλλες ανάγκες του κάθε παιδιού ξεχωριστά:

Η συμμετοχή σε κάθε δικαστική ή διοικητική διαδικασία μπορεί να είναι ουσιαστική και αποτελεσματική μόνον όταν το παιδί είναι πληροφορημένο σχετικά με τη διαδικασία, γνωρίζει το σκοπό της και κατανοεί και τη διαδικασία και τις συνέπειες της συμμετοχής του. Προς το σκοπό αυτό, είναι σημαντικό να δοθεί στο παιδί η δυνατότητα να αναζητήσει, να λάβει και να δώσει πληροφορία, να χρησιμοποιηθεί ένα λεξιλόγιο με το οποίο τα παιδιά να είναι εξοικειωμένα και μία γλώσσα που να είναι κατανοητή και να δοθεί η οφειλόμενη προσοχή στις κοινωνικές και πολιτισμικές καταβολές του παιδιού. Όλα τα βήματα της διαδικασίας ακρόασης και των διαδικασιών λήψης αποφάσεων πρέπει να είναι διαφανή και να παρέχουν στα παιδιά και τους νομίμους αντιπροσώπους τους τη δυνατότητα να κατανοούν τη διαδικασία και να ξανασκέφτονται τα βήματα που έγιναν, καθώς και να ζητούν διευκρινήσεις σχετικά με την αιτιολόγηση των νομικών αποφάσεων, όπου αυτές λαμβάνονται. Η διαφάνεια είναι επίσης μια προϋπόθεση ώστε το παιδί να ζητήσει την αναθεώρηση μιας απόφασης ή να ασκήσει έφεση κατά αυτής. Η τεχνική γλώσσα και η ορολογία, οι σύνθετες διαδικασίες και οι τυπικές διαδικασίες που προβλέπονται από την ποινική και τη σωφρονιστική νομοθεσία συχνά δυσκολεύουν το παιδί να καταλάβει τη σημασία νομικών καταστάσεων και αυτό μπορεί να μειώσει τις δυνατότητες του να συμμετέχει αποτελεσματικά.

«Σύμφωνα με τη δική του εμπειρία, διάφοροι αντιπρόσωποι της δικαστικής λειτουργίας δεν του ήταν ούτε αποτελεσματικοί, ούτε ευχάριστοι. Πρώτα από όλα ο δικαστής δεν έλαβε υπόψη του το γράμμα που του είχε γράψει. Επίσης, δύο διαφορετικοί δικηγόροι αναμείχθηκαν στην υπόθεση και ο πρώτος εξ αυτών δεν φαινόταν καν να ενδιαφέρεται για την υπόθεση του[...] Μετά του διόρισαν ένα καινούριο δικηγόρο, ο οποίος ήταν πολύ πιο αποτελεσματικός και φιλικός μαζί του, επικοινωνεί μαζί του κάθε εβδομάδα. Αυτός ο δικηγόρος φροντίζει ώστε το παιδί να είναι συνεχώς ενημερωμένο και να γνωρίζει τις εξελίξεις και τις πιθανότητες για το τι πρόκειται να συμβεί στο μέλλον.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

- ✓ Είναι σημαντικό να παρέχουμε στο παιδί όλες τις σχετικές πληροφορίες που αφορούν στη νομική του κατάσταση και να συζητάμε μαζί του όλες τις πιθανές δράσεις που μπορεί να αναληφθούν, όπως, για παράδειγμα, την πιθανότητα να μετατραπεί η στερητική της ελευθερίας ποινή σε ποινή που δεν θα του στερεί την ελευθερία. Προς το σκοπό αυτό είναι επίσης σημαντικό να δίνουμε στο παιδί τα εργαλεία για να κατανοήσει το σύ-

στημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους και τη σχετική νομοθεσία, επί παραδείγματι μέσω εύληπτων βιβλίων και εικονογραφημένου πληροφοριακού υλικού.

- ✓ Κατά την άφιξη του παιδιού στο κέντρο κράτησης ή το ίδρυμα αγωγής πρέπει να του δίνεται ένα αντίγραφο του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας, που να περιέχει πληροφορίες για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του. Για τα παιδιά που δεν καταλαβαίνουν τη γλώσσα πρέπει να είναι διαθέσιμη η μετάφραση του κανονισμού ή να παρέχεται βοήθεια για την κατανόησή του. Το παιδί πρέπει να μπορεί να κάνει ερωτήσεις σχετικά με τον κανονισμό αυτό και να ζητάει αποσαφηνίσεις και εξηγήσεις.
- ✓ Η διαφάνεια απαιτεί επίσης όλες οι σχετικές διαδικασίες που αφορούν το παιδί, όπως, επί παραδείγματι, μία ακρόαση ή μία συνάντηση με το παιδί που αφορά στο εξατομικευμένο σχέδιο φροντίδας του να είναι έγγραφες. Οι διαδικασίες λήψης απόφασης πρέπει να αναφέρονται τεκμηριωμένα με ποιον τρόπο ενημερώθηκε το παιδί, με ποιον τρόπο ακούστηκαν και ελήφθησαν υπόψη οι απόψεις του και πώς αυτές σταθμίστηκαν σε σχέση με άλλες απόψεις και συμφέροντα. Σε αυτή την έγγραφη τεκμηρίωση πρέπει να μπορεί να έχει πρόσβαση το παιδί, είτε άμεσα, είτε μέσω αντιπροσώπου.

>> **B. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΗ** με την ελεύθερη και ουσιαστική εμπλοκή των παιδιών:

Η ευκαιρία της συμμετοχής παιδιών και εφήβων που εκτίουν στερητική της ελευθερίας ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο τοποθέτησης σε ίδρυμα αγωγής σε διάφορων ειδών δραστηριότητες είναι σημαντική για την προσωπική ανάπτυξη και επανένταξη τους.

Οι δραστηριότητες μπορεί να είναι υποχρεωτικές ή εθελοντικές και περιλαμβάνουν επαγγελματική κατάρτιση, αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, τέχνες, παραστάσεις και πολιτιστικά μαθήματα. Ορισμένες δραστηριότητες είναι υποχρεωτικές, καθώς θεωρούνται απαραίτητες για την υγεία, την ανάπτυξη, την ευεξία και την επανένταξη του παιδιού. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι τα οφέλη αυτά είναι πραγματικά και αποτελεσματικά και ένα σημαντικό εργαλείο για να διαπιστωθεί αν αυτό συμβαίνει ή όχι είναι να συνομιλήσει κανείς με τα ίδια τα παιδιά. Ωστόσο, η εθελοντική συμμετοχή θα μπορούσε να τεθεί σε κίνδυνο όταν τα παιδιά φοβούνται ότι η έκφραση των απόψεων τους θα έχει αρνητικές συνέπειες, για παράδειγμα, όταν εκφράζουν διαφορετική άποψη.

«Στα Δημόσια Ιδρύματα Προστασίας Νεότητας, οι προγραμματισμένες δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος [του εξατομικευμένου σχεδίου φροντίδας] όπως, μαθήματα, αθλητικές δραστηριότητες κλπ είναι υποχρεωτικές και όταν ένα παιδί αρνείται να συμμετάσχει, αυτό συνήθως είναι αιτία για να του επιβληθεί κύρωση. Η μεταβολή της συμμετοχής σε υποχρεωτική είναι, κατά τη γνώμη μας, ενάντια στην ίδια την αρχή της συμμετοχής, που θα έπρεπε να έχει εθελοντική βάση.»

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ TWELVE
ΑΠΟ ΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

«Θα ήθελα να μας ακούνε περισσότερο όταν προτείνουμε κάποιες ιδέες, για παράδειγμα να αθλούμαστε έξω και όχι μέσα στο κτήριο, όταν ο καιρός είναι καλός.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

- ✓ Οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους πρέπει να εκτιμούν την «καλή συμπεριφορά» των παιδιών και την πρόοδο τους στην κατεύθυνση της επανένταξης και της κοινωνικής συμπερίληψης σε ολιστική και εξατομικευμένη βάση. Προς το σκοπό αυτό οι αποφάσεις και η συμπεριφορά κάθε παιδιού πρέπει να εκτιμάται από μία οπτική γωνία που λαμβάνει υπόψη την ατομική κατάσταση, τις απόψεις και τις ανάγκες του συγκεκριμένου παιδιού. Θα πρέπει να αποφεύγονται τα γενικευμένα συμπεράσματα. Για παράδειγμα, στις περιπτώσεις παιδιών που δεν συμμετέχουν στις δραστηριότητες στο κατάστημα κράτησης ή το ίδρυμα αγωγής, αυτό δεν θα πρέπει αυτομάτως να θεωρείται ως κάτι αρνητικό, αλλά θα πρέπει να ψάχνουμε να βρούμε και να καταλάβουμε τα κίνητρα του παιδιού.
- ✓ Τα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα αγωγής πρέπει να προσφέρουν μία ισορροπημένη σειρά δραστηριοτήτων για παιδιά. Πρέπει να διασφαλίζεται η συμμετοχή τους σε αυτές, ενώ ταυτόχρονα θα τους δίνεται και κάποιο περιθώριο επιλογής όσον αφορά τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, αθλητικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, επαγγελματική ή άλλη κατάρτιση ή εργασία. Οι απόψεις των παιδιών πρέπει να ακούγονται και να λαμβάνονται υπόψη, όταν λαμβάνονται αποφάσεις σχετικά με την επιλογή των δραστηριοτήτων που τους διατίθενται.

>> Γ. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΑ ΣΕΒΕΤΑΙ

τις απόψεις του παιδιού και να τις λαμβάνει σοβαρά υπόψη:

Σύμφωνα με το άρθρο 40 της Διεθνούς Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το παιδί που καταδικάστηκε για παράβαση του ποινικού νόμου έχει δικαίωμα σε μεταχείριση που να ενισχύει το αίσθημα της αξιοπρέπειας και της προσωπικής αξίας του. Μια τέτοια μεταχείριση του παιδιού θα τροφοδοτήσει με τη σειρά της το σεβασμό του παιδιού για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων. Η μεταχείριση του πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και τον πρωταρχικό σκοπό της προώθησης της διαδικασίας επανένταξης του στην κοινωνία.⁶²

Οι συναντήσεις με τα παιδιά είναι χρήσιμες για να εκτιμηθούν οι απόψεις τους για τις προσφερόμενες δραστηριότητες και για να κατανοηθεί καλύτερα η επίδραση που έχουν στην πράξη οι δραστηριότητες αυτές. Ιδέες και προτάσεις που συνεισφέρουν τα παιδιά θα βοηθήσουν στο σχεδιασμό δραστηριοτήτων που είναι στοχευμένες με βάση τις ανάγκες τους και τα ενδιαφέροντα τους και οι οποίες αυξάνουν τόσο τα άμεσα όσο και τα πιο μακροπρόθεσμα θετικά αποτελέσματα για τα παιδιά. Οι συναντήσεις που διεξήχθησαν στο πλαίσιο του προγράμματος TWELVE αποκάλυψαν ότι τα παιδιά που εκτίουν ποινή ή μη στερητικό της ελευθερίας αναμορφωτικό μέτρο συχνά νιώθουν ότι οι απόψεις τους δεν ακούγονται ή δεν λαμβάνονται υπόψη, και ενίοτε δεν ερωτώνται καν γι' αυτές.

⁶² Άρθ.40 της ΔΣΔΠ, 1989, διαθεσίμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx> και στην ελληνική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.0-18.gr/gia-megaloyds/dsdp>.

«Αισθάνομαι ότι οι δραστηριότητες και οι κανόνες μου επιβάλλονται και δεν έχω καθόλου λόγο. Είχε οργανωθεί ένα εργαστήριο ραπ μουσικής με βάση τις επιθυμίες των νέων, αλλά αναβλήθηκε επειδή είχαν χρησιμοποιηθεί πολλά βρωμόλογα.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

«Το εργαστήριο ραπ μουσικής που ζητήσαμε αναβλήθηκε γιατί υπήρχαν πάρα πολλοί προσβλητικοί στίχοι. Αυτό είναι γελοίο γιατί έχουμε πολύ μίσος καταπιεσμένο και θα μας βοηθούσε να το εκφράσουμε.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

«Υπάρχει καθορισμένος χρόνος για συνέλευση κάθε βδομάδα. Αισθάνομαι ότι δεν μπορούμε να προτείνουμε την δική μας ατζέντα.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

- ✓ Το δικαίωμα των παιδιών να συμμετέχουν θα πρέπει να εξασφαλίζεται μέσα από την ανάπτυξη εργαλείων και διαδικασιών συναπόφασης όπου ζητούνται, ακούγονται και λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις των παιδιών. Ειδικότερα, σε παιδιά που εκτίουν ποινή που είτε περιέχει στέρηση της ελευθερίας, είτε όχι, πρέπει να δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της επανεξέτασης του κανονισμού των καταστημάτων κράτησης ή των ιδρυμάτων αγωγής όπου εκτίονται αναμορφωτικά μέτρα.
- ✓ Το προσωπικό και η διοίκηση των καταστημάτων κράτησης ή των ιδρυμάτων αγωγής όπου εκτίονται αναμορφωτικά μέτρα πρέπει να διασφαλίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην ακρόαση, μέσω της διοργάνωσης τακτικών κατά περιόδους συναντήσεων και συμβουλευτικών συνεδριών. Η ελευθερία της έκφρασης πρέπει να διασφαλίζεται και να ενθαρρύνεται μέσω δημιουργικών μεθόδων, όπως το θέατρο ή οι ψυχαγωγικές δραστηριότητες σε ένα ανοιχτό περιβάλλον που να εμπνέει εμπιστοσύνη, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι υπηρεσίες και οι δραστηριότητες που προσφέρονται στα παιδιά έχουν νόημα, είναι κατάλληλες και αντίστοιχες των εξατομικευμένων καταστάσεων και αναγκών τους.
- ✓ Τα παιδιά που εκτίουν ποινή σε κατάστημα κράτησης ή σε ίδρυμα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων θα μπορούσαν να ενθαρρύνονται και να υποστηρίζονται να φτιάξουν τη δική τους εφημερίδα ή άλλο μέσο ενημέρωσης, σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο, ως βήμα διαλόγου για την έκφραση των απόψεων τους, τη συμμετοχή σε συζητήσεις για θέματα που ενδιαφέρουν και απασχολούν τα ίδια και τις γειτονικές κοινότητες, με πρωτεύουσα έμφαση στο βέλτιστο συμφέρον τους και στα ζητήματα ασφάλειας.

- ✓ Στα καταστήματα κράτησης ή τα ιδρύματα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων πρέπει να δίνεται βάρος στις ιδέες και τις προτάσεις των παιδιών και αυτές να υποστηρίζονται και να εφαρμόζονται, όταν αυτό δεν αντιβαίνει σε κανόνες που αφορούν την ασφάλεια. Για παράδειγμα, να παρέχεται στα παιδιά η μουσική που προτιμούν ή να τα αφήνουν να συμμετέχουν στην προετοιμασία και το μαγείρεμα του φαγητού, αφού δοθούν οι απαραίτητες διοικητικές άδειες.
- ✓ Είναι σημαντικό να συζητούνται οι σημαντικές αποφάσεις με τα παιδιά, και να τους γίνεται σαφές ποιος πήρε την απόφαση, για ποιους λόγους, ποιοι κανόνες χρησιμοποιήθηκαν και σε ποια βάση. Οι επαγγελματίες πρέπει να διασφαλίζουν ότι κάθε παιδί αντιλαμβάνεται τους λόγους για τους οποίους υπάρχουν οι κανονισμοί. Η συζήτηση για τις σημαντικές αποφάσεις συνεπάγεται μία ανταλλαγή απόψεων κι αυτή, με τη σειρά της, αυξάνει την επίγνωση του τι κατανοεί το παιδί και ποιες συγκεκριμένες ανάγκες του πρέπει να ληφθούν υπόψιν. Μπορεί να αποτελέσει τη βάση για πρωτότυπες και δημιουργικές λύσεις.
- ✓ Κατά τη διάρκεια συναντήσεων και συμβουλευτικών συνεδριών του προσωπικού με τα παιδιά που εκτίουν ποινή, όταν τα ζητήματα που τίθενται είναι ιδιαίτερος ευαίσθητα ή εμπειρέχουν σύγκρουση, χρήσιμο θα ήταν να εμπλέκεται και ένας εξωτερικός και ανεξάρτητος διαμεσολαβητής.
- ✓ Ανώνυμες μέθοδοι, όπως ερωτηματολόγια ή εμπιστευτικές συναντήσεις με εξωτερικές ή ανεξάρτητες υπηρεσίες, πρέπει να εφαρμόζονται σε σταθερή βάση, ώστε να υπάρχει αξιολόγηση της ποιότητας και της χρησιμότητας των παρεχόμενων δράσεων και υπηρεσιών.
- ✓ Στα παιδιά που εκτίουν ποινή σε κατάσταση κράτησης ή σε ίδρυμα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων πρέπει να δίνεται η δυνατότητα να ακούγονται σε τακτικές συναντήσεις, ώστε να εκτιμάται η πρόοδος στην εφαρμογή του εξατομικευμένου σχεδίου φροντίδας τους. Τα αποτελέσματα των συναντήσεων αυτών θα δίνουν πληροφορίες για τις αλλαγές που ενδεχομένως απαιτούνται στο σχέδιο αυτό και την εφαρμογή του. Το παιδί πρέπει να λέει τις απόψεις του και αυτές να συζητούνται με σεβασμό στους κανόνες της εμπιστευτικότητας και της προστασίας προσωπικών δεδομένων από μία διεπιστημονική ομάδα αποτελούμενη από τους επαγγελματίες και τους δημόσιους λειτουργούς που εμπλέκονται στην υπόθεση, συμπεριλαμβανομένων κοινωνικού λειτουργού, εκπαιδευτή, δικηγόρου, δικαστή που επιβλέπει την εκτέλεση της απόφασης και σωφρονιστικού υπαλλήλου.

>> Δ. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΑ ΣΧΕΤΙΖΕΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΥΠΟ ΕΞΕΤΑΣΗ ΖΗΤΗΜΑ

να έχει σημασία και συγκεκριμένη αξία για το παρόν και το μέλλον του παιδιού:

Τα ποινικά μέτρα και ο τρόπος που αυτά εκτίονται πρέπει να είναι ειδικά σχεδιασμένα με βάση τις εξελισσόμενες ικανότητες και το κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό περιβάλλον του συγκεκριμένου παιδιού. Τα παιδιά που εκτίουν ποινή πρέπει να εμπλέκονται ενεργά στην εκπόνηση του σχεδίου εξατομικευμένης φροντίδας τους. Πρέπει να παρέχονται δυνατότητες και να λαμβάνονται μέτρα ειδικά σχεδιασμένα να υποστηρίζουν τα παιδιά να αναπτύξουν τα προσόντα και τις δεξιότητες τους, χαράζοντας το δρόμο τους προς την επανένταξη και την κοινωνική συμπερίληψη εντός της κοινότητας. Ωστόσο, οι συναντήσεις στις χώρες που συμμετείχαν στο TWELVE αποκάλυψαν ότι οι δραστηριότητες που σχεδιάζονται για παιδιά και εφήβους στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους συχνά φαντάζουν αποσυνδεδεμένες από τα αυθεντικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών, αλλά και από την κοινωνική ζωή των κοινοτήτων. Τα καταστήματα κράτησης ή τα ιδρύματα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων συχνά ιδρύονται και λειτουργούν ως κλειστά κέντρα, απομονωμένα από τις κοινότητες. Η απομόνωση μπορεί να περιορίζει την επαφή και την επικοινωνία των παιδιών με τους

εφήβους που βρίσκονται στα ίδια καταστήματα / ιδρύματα και με τις κοινότητες που τα περιβάλλουν, περιπλέκοντας την κοινωνική επανένταξη των παιδιών.

«Στην πράξη τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι τα αντιμετωπίζουμε αποκλειστικά με βάση την κατάσταση τους και με βάση το αδίκημα που διέπραξαν. Βλέπουν τους εαυτούς τους μέσα από τα μάτια των άλλων και αντιμετωπίζουν προβλήματα υποτίμησης του εαυτού τους και ελλειμματικού αυτοσεβασμού.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

«Όσον αφορά το κατάστημα κράτησης, έχει δημιουργηθεί ένα τείχος ανάμεσα στο «μέσα» και στο «έξω». Υπάρχει πρόβλημα επικοινωνίας και συμμετοχής από μέσα προς τα έξω και από έξω προς τα μέσα. Είναι πολύ δύσκολο το έξω να συμμετέχει στα πράγματα που γίνονται μέσα. Η κοινωνία των πολιτών δεν έχει ιδέα τι στ'αλήθεια γίνεται μέσα και αυτό οφείλεται στους κανόνες, αλλά και στο ότι είναι πολύ πιο απλό και πιο βολικό να μειωθεί στο ελάχιστο η συμμετοχή.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

- ✓ Στα παιδιά που εκτίουν ποινή σε κατάστημα κράτησης ή σε ίδρυμα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων πρέπει να επιτρέπεται να παρακολουθούν δημόσια σχολεία γενικής παιδείας και να συνεχίζουν την μέχρι τότε εκπαίδευσή τους, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και αφού ληφθούν υπόψη τα σχετικά ζητήματα ασφάλειας.⁶³
- ✓ Παιδιά που εκτίουν ποινή σε κατάστημα κράτησης ή σε ίδρυμα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων μπορούν να επωφεληθούν από ευκαιρίες ένταξης σε εθελοντική κοινωνική εργασία, κατόπιν προηγούμενης εκπαίδευσης και προετοιμασίας. Η εμπειρία αυτή θα μπορούσε να είναι σημαντική για διάφορους λόγους. Κατά πρώτον θα μπορούσε να βοηθήσει το παιδί να κρατήσει επαφή με τις γειτονικές του τόπου έκτισης κοινότητες. Η συμμετοχή σε κοινωνική εργασία μπορεί να επιτρέψει στο παιδί να εμπλουτίσει την εμπειρία ζωής του. Κατά δεύτερον, μπορεί να βοηθήσει το παιδί να αναπτύξει τις αντίστοιχες κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες και ένα δίκτυο που θα μπορούσε να είναι χρήσιμο, όταν το παιδί αφεθεί ελεύθερο. Κατά τρίτον, είναι σημαντικό να ενθαρρυνθεί η αυτοπεποίθηση του παιδιού, να του δοθεί μια αίσθηση για το ποιες είναι οι δεξιότητες του και τι μπορεί να κάνει, με μία άμεση ανταμοιβή συναισθηματικής φύσης.⁶⁴

⁶³ Στην Ολλανδία, για παράδειγμα, εγκαταστάσεις διανυκτέρευσης υπό κράτηση επιτρέπουν σε εφήβους να παρακολουθούν κατά τη διάρκεια της ημέρας το σχολείο σαν να μην ήταν υπό κράτηση. Δείτε T. Hammarberg, Children and juvenile justice: proposals for improvements (Παιδιά και απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους: προτάσεις για βελτιώσεις), Στρασβούργο, 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1460021#P67_5249, τελευταία πρόσβαση 18/02/2016.

⁶⁴ Σχετικά με εμπειρίες από εθελοντική εργασία που προσφέρεται στην κοινότητα ως εναλλακτικό της κράτησης μέτρο δείτε T. Hammarberg, Children and juvenile justice: proposals for improvements (Παιδιά και απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους: προτάσεις για βελτιώσεις), Στρασβούργο, 2009, παράρτημα 5.4, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1460021#P67_5249.

- ✓ Αφού έχουν εκπαιδευθεί επαρκώς, τα παιδιά πρέπει να έχουν επίσης τη δυνατότητα να πραγματοποιούν επ'αμοιβή εργασία μέσα στο κέντρο κράτησης ή το ίδρυμα αγωγής ή στις γειτονικές κοινότητες, ώστε να ενθαρρύνονται και να διευκολύνεται η κοινωνική τους επανένταξη. Η εργασιακή εμπειρία α) δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να εφαρμόσουν στην πράξη τις δεξιότητες τους, β) τους δίνει μια οικονομική ανταμοιβή, γ) εμπλουτίζει το βιογραφικό τους, δ) και επίσης, μπορεί να συνεχιστεί μετά την απόλυση τους, υποστηρίζοντας την κοινωνική τους επανένταξη και αντιπροσωπεύοντας ένα σημαντικό παράγοντα αποτροπής του εγκλήματος.⁶⁵
- ✓ Το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς πρέπει να είναι σαφώς προσανατολισμένο προς μία προσέγγιση αποκαταστατικής δικαιοσύνης, η οποία είναι πιο ανοιχτή στη συμμετοχή. Η προσέγγιση αυτή θα έπρεπε να αφορά επίσης και τη φάση μετά τη διεξαγωγή της δίκης.

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

«Αποκαταστατική είναι κάθε είδους διαδικασία στην οποία συμμετέχουν ενεργά από κοινού το θύμα και ο δράστης και, όταν αυτό απαιτείται, και οποιαδήποτε άλλα άτομα ή μέλη της κοινότητας που επλήγησαν από το έγκλημα, για την επίλυση των ζητημάτων που προέκυψαν από το έγκλημα, συνήθως με τη βοήθεια ενός ατόμου που διευκολύνει τη διαδικασία αυτή.⁶⁶

«Σκοποί της αποκαταστατικής δικαιοσύνης:

- Να επαναφέρει την τάξη και την ειρήνη στην κοινότητα και να αποκαταστήσει τις κατεστραμμένες σχέσεις.
- Να αποδοκιμάσει την εγκληματική συμπεριφορά ως απαράδεκτη και να επαναβεβαιώσει τις αξίες της κοινότητας.
- Να υποστηρίξει τα θύματα, να τους δώσει φωνή, να κάνει εφικτή τη συμμετοχή τους και να ανταποκριθεί στις ανάγκες τους.
- Να ενθαρρύνει όλα τα εμπλεκόμενα μέρη να αναλάβουν τις ευθύνες τους, ιδιαίτερα τους δράστες.
- Να προσδιορίσει τρόπους αποκατάστασης, με οπ βλέμμα στραμμένο προς το μέλλον.
- Να προλάβει την υποτροπή ενθαρρύνοντας τους συγκεκριμένους παραβάτες να αλλάξουν και διευκολύνοντας την επανένταξή τους στην κοινότητα.⁶⁷

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ
Εγχειρίδιο για το Πρόγραμμα Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης, Νέα Υόρκη, 2006

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν° 9

⁶⁵ Δείτε Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Εγκλημα, Justice in matters involving children in conflict with the law. Model law on juvenile justice and related commentary (Δικαιοσύνη σε ζητήματα που αφορούν σε ανήλικους παραβάτες. Πρότυπη νομοθεσία για την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους και σχετικά σκόλια), Ηνωμένα Έθνη, 2013, άρθρο 66-ευκαιρίες για εργασία, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_Matters_Involving_Web_version.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

⁶⁶ Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Εγκλημα, Handbook on Restorative Justice Programme (Εγχειρίδιο για το Πρόγραμμα Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης), Νέα Υόρκη, 2006, σελ.6, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf, τελευταία πρόσβαση 18/02/2016.

⁶⁷ Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το Εγκλημα, Handbook on Restorative Justice Programme (Εγχειρίδιο για το Πρόγραμμα Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης), Νέα Υόρκη, 2006, σελ.10, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf, τελευταία πρόσβαση 18/02/2016.

- ✓ Στα καταστήματα κράτησης και στα ιδρύματα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων είναι σημαντικό να εκπονηθεί εξατομικευμένο για κάθε παιδί σχέδιο φροντίδας σε στενή συνεργασία με το ίδιο το παιδί, τον υπεύθυνο κοινωνικό λειτουργό και τον εκπαιδευτή και με ενεργό συμμετοχή της οικογένειας και του κηδεμόνα ή, κατά περίπτωση, του νομίμου αντιπροσώπου. Αυτά τα σχέδια πρέπει να καταστρώνονται με ολιστική προοπτική, που να βασίζεται στα δικαιώματα και να προσανατολίζεται στην κοινωνική επανένταξη και την ανάπτυξη του παιδιού.
- ✓ Πρέπει να ληφθούν μέτρα που να εμπλέκουν το κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού και την κοινότητα σε δραστηριότητες του καταστήματος κράτησης ή του ιδρύματος αγωγής. Τα μέλη της οικογένειας του παιδιού, οι συνομήλικοι του, ιδιωτικοί και δημόσιοι φορείς και σωματεία, οργανώσεις εθελοντών και άλλα σχετικά πρόσωπα από το δίκτυο κοινωνικής υποστήριξης του παιδιού, μπορούν να υποστηρίξουν σε σημαντικό βαθμό την κοινωνική επανένταξη και την κοινωνική ενσωμάτωση του.⁶⁸ Η εμπλοκή των ανωτέρω απαιτεί προσεκτική εκτίμηση των κινδύνων και των αντοχών, ώστε να διασφαλισθεί ότι οι υποστηρικτικές δεξαμενές του κοινωνικού δικτύου κινητοποιούνται, ενώ οι οποιοδήποτε κίνδυνοι, μεταξύ των οποίων και κίνδυνοι κακοποίησης του παιδιού, εντοπίζονται και περιορίζονται. Η εμπλοκή τους επίσης είναι σημαντική και μετά το διάστημα έκτισης της ποινής, για να διασφαλιστεί η συνεχής υποστήριξη της ανάπτυξης του παιδιού προς την ενήλικη και ανεξάρτητη ζωή και μετά την απόλυση του.
- ✓ Τα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων δεν θα πρέπει να εδρεύουν σε μέρη απομονωμένα ή με άλλο τρόπο αποκλεισμένα από την κοινότητα. Θα πρέπει να καθιστούν εφικτές τις επαφές με την οικογένεια, τους συνομηλικούς και άλλους κοινωνικούς φορείς που μπορούν να βοηθήσουν και να υποστηρίξουν το παιδί κατά τη διαμονή του στο κατάστημα κράτησης ή το ίδρυμα αγωγής, αλλά και μετά το τέλος της έκτισης.
- ✓ Όταν επιλέγεται κατάστημα κράτησης ή ίδρυμα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων ή όταν ένα παιδί μεταφέρεται από ένα κατάστημα κράτησης ή ίδρυμα έκτισης εναλλακτικών της ποινής μέτρων σε άλλο, είναι σημαντικό να μην αποχωρίζεται ένα οικείο περιβάλλον που θα μπορούσε να το βοηθήσει στη μελλοντική του επανένταξη.⁶⁹
- ✓ Πρέπει να παρέχεται στο παιδί συμβουλευτική για να το προετοιμάσει για τη στιγμή της απόλυσης και όσα θα ακολουθήσουν στη συνέχεια, συμπεριλαμβανομένης και υποστήριξης από συνομηλικούς που ήδη πέτυχαν τη μετάβαση και την επανένταξη στην κοινότητα.⁷⁰

>> **E. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΦΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ,**
προσαρμοσμένη στις πραγματικές ανάγκες και τα δικαιώματά του
και εστιασμένη στο βέλτιστο συμφέρον του:⁷¹

⁶⁸ Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση CM/Rec(2008)11 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη αναφορικά με τους ευρωπαϊκούς κανόνες που αφορούν ανήλικους παραβάτες που υπόκεινται σε κυρώσεις ή αναμορφωτικά μέτρα, 5 Νοεμβρίου 2008, άρθρα 83 και 104.5

⁶⁹ Δείτε τη Σύσταση CM/Rec(2008)11 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη αναφορικά με τους ευρωπαϊκούς κανόνες που αφορούν ανήλικους παραβάτες που υπόκεινται σε κυρώσεις ή αναμορφωτικά μέτρα, ό.π., παράγρ.58.

⁷⁰ Δείτε T. Hammarberg, Children and juvenile justice: proposals for improvements (Παιδιά και απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους: προτάσεις για βελτιώσεις), Στρασβούργο, 2009, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1460021#P67_5249, τελευταία πρόσβαση 18/02/2016.

⁷¹ Οι Κατευθυντήριες Γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, εγκρίθεισες από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 17 Νοεμβρίου 2010, διαθέσιμες ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1705197> και στην ελληνική γλώσσα στη διεύθυνση <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2780914&SecMode=1&DocId=2290488&Usage=2>, τελευταία πρόσβαση 12/02/2016, ορίζουν τη «φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη» ως «τα δικαστικά συστήματα που διασφαλίζουν το σεβασμό και την ουσιαστική εφαρμογή όλων των δικαιωμάτων των παιδιών στο ύψιστο δυνατό επίπεδο, έχοντας υπόψη τις αρχές που απαριθμούνται ακολούθως και λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τον βαθμό ωριμότητας και κατανόησης του παιδιού, καθώς και τις περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για μια δικαιοσύνη προσβάσιμη, κατάλληλη για τη συγκεκριμένη ηλικία, γρήγορη, επιμελή, προσαρμοσμένη και επικεντρωμένη στις ανάγκες και τα δικαιώματα του παιδιού, που σεβεται τα δικαιώματα του, και κυρίως το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία και κατανόησης της, το δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, καθώς και το δικαίωμα στην ακεραιότητα και την αξιοπρέπεια» (II. Ορισμοί, γ).

Τα μέτρα που λαμβάνονται στα καταστήματα κράτησης ή τα ιδρύματα αγωγής πρέπει να διασφαλίζουν ότι γίνονται πλήρως σεβαστά και είναι κατοχυρωμένα τα ανθρωπίνια δικαιώματα του παιδιού που εκτίει ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο. Τα μέτρα πρέπει να είναι προσανατολισμένα στις ανάγκες των παιδιών που εκτίουν ποινή, με την απαραίτητη συνεκτίμηση του βέλτιστου συμφέροντος του κάθε παιδιού ξεχωριστά. Στην πράξη, είναι δύσκολο να διασφαλιστεί ότι τα μέτρα και οι συνθήκες είναι φιλικά προς τα παιδιά και θέτουν στο επίκεντρο τα δικαιώματά τους. Αυτό προέκυψε ως μαρτυρία και στις συναντήσεις στις χώρες που συμμετείχαν στο TWELVE. Ένα ζήτημα που επανειλημμένα αναδείχθηκε είναι αυτό της απομόνωσης, η οποία διατάσσεται ως πειθαρχικό μέτρο σε ορισμένα καταστήματα κράτησης. Η πειθαρχική απομόνωση είναι απολύτως αντίθετη με τα συμμετοχικά δικαιώματα των παιδιών και με τα ανθρωπίνια δικαιώματα και τις ανάγκες τους, που σχετίζονται όλα με την μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη ανάπτυξη και επανένταξη τους (βλ. Πλαίσιο Νο 10).

ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΚΗΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ο Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για τα βασανιστήρια έχει ορίσει την πειθαρχική απομόνωση ως «οποιαδήποτε κατάσταση όπου ένας κρατούμενος κρατείται απομονωμένος από άλλους (εκτός από τους φύλακες) για τουλάχιστον είκοσι δύο ώρες την ημέρα» και ζήτησε από τις κυβερνήσεις να απαγορεύσουν την πρακτική αυτή.⁷²

Σύμφωνα με τον Ειδικό Εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών για τα βασανιστήρια η πειθαρχική απομόνωση εφήβων συνιστά βάνουση, απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και, σε κάποιες περιπτώσεις, βασανιστήριο.

Η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει περαιτέρω συστήσει να μην χρησιμοποιείται η πειθαρχική απομόνωση σε βάρος παιδιών.⁷³

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, στο Σχόλιο του για τους ευρωπαϊκούς κανόνες που αφορούν σε ανήλικους παραβάτες που υπόκεινται σε κυρώσεις ή μέτρα, επισημαίνει ότι: «Κάθε παραβίαση της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας πρέπει να απαγορεύεται...η πειθαρχική απομόνωση, η αποστέρηση των ανηλικών από κοινωνικές επαφές είναι παραδείγματα του τι πρέπει να αποφεύγεται.»⁷⁴

ΠΛΑΙΣΙΟ Ν° 10

«Εδώ τα παιδιά μπορούν να μπουν σε απομόνωση για 15 μέρες.[...] Εδώ η απομόνωση είναι η πρακτική».

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

⁷² Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για τα βασανιστήρια και κάθε άλλη βάνουση, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, Ενδιάμεση Αναφορά, 77, UN Doc.A/66/268 (5 Αυγούστου 2011), (συντάκτης: Juan Mendez), διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://solidaryconfinement.org/uploads/SpecRapTortureAug2011.pdf>, τελευταία πρόσβαση 18/2/2016.

⁷³ Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απομόνωση, δικαιώματα σε ανήλικους, ό.π., παρ.89.

⁷⁴ Συμβούλιο της Ευρώπης, Σχόλιο για τους ευρωπαϊκούς κανόνες που αφορούν σε ανήλικους παραβάτες που υπόκεινται σε κυρώσεις ή μέτρα, 2008, κανόνας 7, CM(2008)128, Προσάρτημα 1, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Commentary_Rec_2008_11E.pdf, τελευταία πρόσβαση 18/2/2016.

«Τη δεύτερη φορά που ήταν εδώ ο Ο. [...] είχε συχνά προβλήματα με το προσωπικό του ιδρύματος τα οποία οδηγούσαν σε αυστηρή τιμωρία, όπως απομόνωση στο δωμάτιο του για 18 συνεχείς ημέρες. Στο πλαίσιο αυτού του μέτρου, που θα μπορούσε κάποιος να χαρακτηρίσει τιμωρητικό, όχι εκπαιδευτικό, ο νέος αναγκάστηκε να κάθεται μόνος του στο δωμάτιο του απ' τις 7 το πρωί ως τις 9 το βράδυ, χωρίς στρώμα, χωρίς τίποτα για να μπορεί να απασχοληθεί τις πρώτες μέρες, ούτε καν ένα βιβλίο. Το προσωπικό υποτίθεται ότι ήλεγχε το νεαρό ανά δύο ώρες, αλλά το μόνο που έκαναν ήταν να ρίχνουν μια κλεφτή ματιά από την πόρτα στο δωμάτιο, χωρίς ούτε καν να μιλάνε στον Ο.[...] Σύμφωνα με τον ψυχολόγο, η κακή χρήση της εξουσίας του προσωπικού είναι αποτέλεσμα της έλλειψης εργαλείων και εκπαίδευσης στο πλαίσιο μετασχηματισμού των συγκρούσεων. Μην έχοντας τη δυνατότητα να απαντήσει στη συμπεριφορά ενός «επαναστάτη», το προσωπικό τείνει να διαλέξει την πιο εύκολη επιλογή, δηλαδή να κλειδώσει το πρόσωπο, να σταματήσει να του μιλάει και να το αποτρέψει από το να ασκεί τα δικαιώματά του».

ΨΥΧΟΛΟΓΟΣ ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΑΓΩΓΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

«Θα θέλαμε το μπάνιο μας να έχει πόρτα...»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

«Πραγματικά θα ήθελα κανονική πόρτα (όχι σιδερένια πόρτα ασφαλείας με σχάρα), τουλάχιστον στα δωμάτια που κοιμόμαστε.»

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

- ✓ Θα πρέπει να θεσμοθετηθεί ένα ξεχωριστό σύστημα απονομής δικαιοσύνης, με δικαστήρια ή τμήματα δικαστηρίων εξειδικευμένα, με ειδικές διαδικασίες και θεσμούς κατάλληλους για παιδιά και νέους ανθρώπους που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο.⁷⁵
- ✓ Οι ακροάσεις για κάθε υπόθεση θα πρέπει να διεξάγονται από τον ίδιο δικαστή και να προσαρμόζονται στην ηλικία του παιδιού και την ικανότητα του να παραμένει συγκεντρωμένο.⁷⁶

75 Συμβούλιο της Ευρώπης, Κατευθυντήριες γραμμές για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, εγκριθείσες από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 17 Νοεμβρίου 2010, ό.π., Λουξεμβούργο, 2012, παραγρ.63: «Στο μέτρο του δυνατού, θα πρέπει να θεσπιστούν ειδικά δικαστήρια (ή τμήματα δικαστηρίων), διαδικασίες και θεσμοί για παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο. Στα προαναφερθέντα είναι δυνατόν να περιλαμβάνεται ακόμη και η σύσταση εξειδικευμένων μονάδων στους κόλπους της αστυνομίας, του δικαστικού συστήματος και της εισαγγελίας.» Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται ότι το άρθρο 37 γ της ΔΣΔΠ ξεκάθαρα ορίζει ότι «κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία, θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού», μολοντί ορισμένες χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης θεωρούν ότι τα παιδιά μπορούν να κρατούνται με ενήλικες σε ορισμένες περιπτώσεις, καθώς αυτό θα διευκόλυπε, για παράδειγμα, τις επισκέψεις των γονέων τους.

76 Συμβούλιο της Ευρώπης, Κατευθυντήριες γραμμές για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, εγκριθείσες από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 17 Νοεμβρίου 2010, ό.π., παραγρ.66-67.

- ✓ Όλοι οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες πρέπει να αφιερώνουν περισσότερο χώρο στο διάλογο με τον ανήλικο παραβάτη, μιλώντας μαζί του σε κατάλληλους και επαρκείς χώρους.
- ✓ Είναι σημαντικό να δημιουργηθούν στα καταστήματα κράτησης και στα ιδρύματα αγωγής ξεχωριστοί χώροι όπου να μπορεί να μιλήσει το παιδί με τους επισκέπτες και εκεί να γίνεται και το επισκεπτήριο των επαγγελματιών νομικών. Το δωμάτιο αυτό πρέπει να εξασφαλίζει την ιδιωτικότητα, ένα περιβάλλον κατάλληλο για το παιδί και μία φυσική απόσταση από χώρους που φαίνονται στο παιδί απωθητικοί και περιοριστικοί.
- ✓ Πρέπει να δοθεί η δέουσα προσοχή στις ανάγκες των παιδιών για τρυφερότητα στα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα αγωγής, για παράδειγμα να δίνεται στα παιδιά η δυνατότητα να επισκεφθούν το σπίτι τους, να επιτρέπεται η παρουσία κατοικίδιων, πάντοτε συνεκτιμώντας το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και τα ζητήματα της ασφάλειας.
- ✓ Η ιδιωτικότητα των παιδιών και εφήβων που εκτίουν ποινή ή αναμορφωτικό μέτρο πρέπει να γίνεται σεβαστή και να προστατεύεται, με την οφειλόμενη προσοχή σε θέματα ασφάλειας, όπως, για παράδειγμα, η εξασφάλιση της ιδιωτικότητας στις τουαλέτες, με ταυτόχρονη διασφάλιση της ασφαλούς χρήσης της τουαλέτας για κάθε παιδί.
- ✓ Πρέπει να εξασφαλιστούν μέσα στα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα αγωγής επαρκείς χώροι για δραστηριότητες ανοικτού και στεγασμένου χώρου, ώστε τα παιδιά να βοηθηθούν να βελτιώσουν τις κοινωνικές και τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες και να ανακουφιστούν από εντάσεις.
- ✓ Πρέπει να εξασφαλιστούν χώροι κατάλληλοι για τα κορίτσια που εκτίουν στερητικές της ελευθερίας ποινές ή αναμορφωτικά μέτρα και είναι νέες μητέρες, ώστε να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε παιδικές χαρές και άλλες σχετικές παροχές για τα παιδιά τους, με την επίβλεψη του εκπαιδευτή ή άλλου κατάλληλου μέλους του προσωπικού.⁷⁷

>> ΣΤ. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΕΚΤΙΚΗ

να λαμβάνει, δηλαδή, υπόψη τις κοινωνικο-πολιτισμικές διαστάσεις και όλες τις μορφές αποκλεισμού, περιθωριοποίησης και διάκρισης που μπορούν να επηρεάσουν το παιδί, συμπεριλαμβανομένων των πλαισίων δομικής διάκρισης.⁷⁸

Στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανήλικους, η λήψη μέτρων πρέπει να διέπεται από την αρχή της μη διάκρισης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 2 της ΔΣΔΠ. Το δικαίωμα στη μη διάκριση έχει ενσωματωθεί ανεπιφύλακτα στη διεθνή και ευρωπαϊκή νομοθεσία, αλλά και στις εθνικές νομοθεσίες. Ωστόσο, η εφαρμογή της αρχής της μη διάκρισης στην πράξη δεν συνεπάγεται ότι υπάρχει η ίδια μεταχείριση για όλα τα παιδιά. Σε ορισμένες περιπτώσεις, απαιτείται ειδική μέριμνα ανάλογα με τη συγκεκριμένη κατάσταση και το παρελθόν του παιδιού και απαιτείται θετική δράση που να προλαμβάνει τη διάκριση, την περιθωριοποίηση ή τον αποκλεισμό και να προωθεί την κοινωνική συμπερίληψη. Στο πλαίσιο της απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανή-

⁷⁷ Δείτε τους Κανόνες της Μπανγκόκ, Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για τη μεταχείριση γυναικών κρατουμένων και τα μη στερητικά της ελευθερίας μέτρα για γυναίκες παραβάτριες, 2010, Κεφάλαιο III, Έγκυες, θηλάζουσες μητέρες και μητέρες με παιδιά στη φυλακή, (κανόνες 48-52), διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2010/General_Assembly/A-RES-65-229.pdf, τελευταία πρόσβαση 18/2/2016.

⁷⁸ Το τμήμα αυτό του εγχειριδίου ασχολείται ειδικά με τα παιδιά που προέρχονται από ευπαθή περιβάλλοντα. Η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο της υπ' αριθμόν 7 για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού στη νηπιακή και πρώτη παιδική ηλικία, CRC/C/GC/7, Ηνωμένα Έθνη, 2005, υποστηρίζει ότι «τα μικρά παιδιά είναι ιδιαίτερος εύλωτος στη βλάβη που τους προκαλεί η αφερέγγια, ασυνεπής σχέση με τους γονείς και τους κηδεμόνες, ή το να μεγαλώνουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας και αποστέρησης, ή να περιβάλλονται από συγκρούσεις και βία ή να απομακρύνονται από τα σπίτια τους ως πρόσφυγες, ή να αντιμετωπίζουν οποιοδήποτε άλλες δυσκολίες που βλάπτουν την ευημερία τους» (παράγρ.36)

λικούς, το παρελθόν του παιδιού και της οικογένειας του όσον αφορά το εθνικό, κοινωνικό και πολιτισμικό στοιχείο, η θρησκεία, η γλώσσα, το κοινωνικό φύλο και η ταυτότητα του κοινωνικού φύλου, καθώς και η ένταξη σε μία μειονοτική ομάδα, ενδεχομένως να έχουν σημασία και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όσο το παιδί εκτίει την ποινή του, αλλά και στη φάση της επανένταξης του.

«Τα παιδιά δεν ασχολούνται με δραστηριότητες που θα τους επιτρέψουν να οικοδομήσουν κάτι εκτός της φυλακής ή να ενταχθούν όταν φύγουν από εδώ, ή με δραστηριότητες που στοχεύουν στο να τους δώσουν τα εφόδια για μια ζωή καλύτερη από αυτή που ζούσαν πριν την άφιξή τους στο κατάστημα κράτησης. Μία σειρά δραστηριοτήτων που είναι ή φαντάζονται κατάλληλες είναι διαθέσιμες μόνο κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο κατάστημα κράτησης».

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΤΑΛΙΑ

«Είχα την ευκαιρία να είμαι επικεφαλής μίας πολιτιστικής δραστηριότητας, με την καθοδήγηση ενός δασκάλου, που είχε στόχο να αναδείξει τον πολιτισμό της χώρας καταγωγής των νεαρών κρατουμένων. Παρουσιάζουν τη χώρα τους και τον πολιτισμό της σε άλλους νέους ανθρώπους».

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

- ✓ Η ενεργητική εμπλοκή πιστοποιημένων πολιτισμικών διαμεσολαβητών μπορεί να αποδειχθεί σημαντική στη διευκόλυνση της επικοινωνίας ανάμεσα στους επαγγελματίες και τους δημόσιους λειτουργούς από τη μια πλευρά και στα παιδιά με διαφορετικές εθνικές, πολιτισμικές ή μειονοτικές καταβολές από την άλλη. Οι πολιτισμικοί διαμεσολαβητές μπορούν να διευκολύνουν τον ουσιαστικό διάλογο, να βοηθήσουν στην αποφυγή παρανοήσεων και έτσι να αποτρέψουν την περιθωριοποίηση, τον αποκλεισμό και το στιγματισμό των παιδιών με διαφορετικές καταβολές.
- ✓ Είναι σημαντικό να παρέχονται στα παιδιά ευκαιρίες να εξασκούν τις πρακτικές της θρησκείας τους, με την παραχώρηση προς το σκοπό αυτό κατάλληλων χώρων, να τους δίνεται η δυνατότητα να ακολουθήσουν συγκεκριμένη διαίτα για θρησκευτικούς λόγους και να διευκολύνεται η επαφή τους με την τοπική κοινότητα που έχει την ίδια εθνική, γλωσσική, πολιτισμική ή θρησκευτική καταγωγή.
- ✓ Είναι αναγκαίο να αναπτυχθούν εναλλακτικά της κράτησης μέτρα, τα οποία δεν θα αποκλείουν τα παιδιά που προέρχονται από διαφορετικά περιβάλλοντα ή δεν θα επιδεινώνουν την περιθωριοποίησή τους στη βάση οικονομικών, κοινωνικών ή πολιτισμικών λόγων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, παραδείγματος χάριν, παιδιά μεταναστών ή παιδιά που ανήκουν σε κάποια μειονότητα δεν μπορούν να επωφεληθούν των εναλλακτικών μέτρων που προβλέπει η εθνική νομοθεσία, διότι δεν έχουν στήριξη από την οικογένειά τους ή από άλλα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης.

- ✓ Πρέπει τα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα αγωγής να είναι κατάλληλα εξοπλισμένα για να βοηθούν τα παιδιά που έχουν φυσική ή ψυχική αναπηρία.⁷⁹
- ✓ Πρέπει στα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα αγωγής να ενθαρρύνεται η ενεργητική παρέμβαση επαγγελματιών, δημόσιων λειτουργών και εθελοντών με ποικίλες εθνικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές ή άλλες καταβολές, όπως για παράδειγμα πολιτισμικών διαμεσολαβητών ή άλλων επαγγελματιών και εθελοντών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών ή ανήκουν σε μειονότητες.

>> **Z. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

υποχρεωτική, μόνιμη και ενταγμένη στο εργασιακό πλαίσιο, που να διευκολύνει τη διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ των διάφορων φορέων:

Οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί που εργάζονται στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, είναι θεμελιώδες να εκπαιδευτούν, ούτως ώστε να ευαισθητοποιηθούν ως προς τα δικαιώματα των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων και των συμμετοχικών τους δικαιωμάτων. Τα προσόντα των επαγγελματιών και των δημόσιων λειτουργών είναι συνήθως αντίστοιχα με την αποστολή τους, όπως π.χ. με την ασφάλεια, την εκπαίδευση, τη νομική εκπροσώπηση ή τις κοινωνικές υπηρεσίες. Ενώ αυτές οι αποστολές είναι όλες αναγκαίες στο πλαίσιο της απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, η καθεμιά από αυτές αντιμετωπίζει ορισμένες μόνο πλευρές της κατάστασης και των αναγκών του παιδιού. Προκειμένου να κατανοήσουν την κατάσταση και τις ανάγκες του παιδιού με περισσότερο ολιστικό τρόπο, όλοι οι παραπάνω πρέπει να επικοινωνήσουν και να εργαστούν από κοινού. Στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, η προώθηση της διεπιστημονικής συνεργασίας μεταξύ φορέων είναι σημαντική για την ενσωμάτωση της τεχνογνωσίας διαφορετικών επαγγελματιών και δημόσιων λειτουργών και για την προσφορά περισσότερο συντονισμένων υπηρεσιών και υποστήριξης στα παιδιά. Η διεπιστημονική και διατομεακή συνεργασία μπορεί επίσης να διευκολύνει τη συμμετοχή του παιδιού, εξασφαλίζοντας ότι οι απόψεις του θα ακουστούν και θα ληφθούν υπόψη από όλους τους εμπλεκόμενους. Η υποστήριξη της μεσοπρόθεσμης ανάπτυξης και της επανένταξης του παιδιού απαιτεί επίσης καλή συνεργασία μεταξύ του προσωπικού που εργάζεται στο κατάστημα κράτησης ή το ίδρυμα αγωγής και των παρόχων υπηρεσιών που εργάζονται στην κοινότητα απ' όπου το παιδί προέρχεται.

Οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί που εργάζονται με παιδιά και για παιδιά στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, είναι απαραίτητο να έχουν πρόσβαση σε εκπαίδευση, επαγγελματική, ακαδημαϊκή και ενταγμένη στο εργασιακό τους πλαίσιο. Τα εθνικά και διεθνή πρότυπα που αφορούν στα παιδιά και την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους είναι σημαντικά στοιχεία που πρέπει να εντάσσονται τόσο στα βασικά εκπαιδευτικά προγράμματα όσο και στα προγράμματα δια βίου μάθησης. Στα υπό συζήτηση θέματα θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται θέματα που αφορούν στην επικοινωνία που λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες του παιδιού, αλλά και εργαλεία και μέθοδοι υποστήριξης της συμμετοχής των παιδιών. Επιπροσθέτως, ειδική εκπαίδευση απαιτείται για να γίνουν καλύτερα αντιληπτό πόσα προσφέρει η διεπιστημονική προσέγγιση και η συνεργασία μεταξύ φορέων, τόσο για τους επαγγελματίες και τους δημόσιους λειτουργούς, όσο και για το παιδί, και πως αυτή επιτυγχάνεται στην πράξη.

⁷⁹ Δείτε Κέντρο Συμβουλευτικής για την Ψυχική Αναπηρία, Access to Justice for Children with Mental Disabilities. International Standards and Findings from Ten EU Member States (Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παιδιά με ψυχική αναπηρία. Διεθνή πρότυπα και ευρήματα από 10 κράτη μέλη της ΕΕ), 2015, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.mdac.org/sites/mdac.info/files/access_to_justice_children_ws2_standards_and_findings_english.pdf, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016, όπου υποστηρίζεται ότι «στην Ευρώπη, παιδιά με ψυχική αναπηρία εκπροσωπούνται δυσανάλογα πολύ ως κατηγορούμενα σε συστήματα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους» (σελ.7).

«Εργαζόμαστε με τους γονείς στο κατάστημα κράτησης, αλλά ξέρουμε ότι υπάρχει ανάγκη να δουλέψουμε μαζί τους και έξω από αυτό. Είμαστε ένα κέντρο που εφαρμόζει μέτρα που αποφασίσθηκαν με δικαστικές αποφάσεις και η εργασία στην κοινότητα αποτελεί ακόμη μία υποκατηγορία του συστήματος απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους».

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ
ΙΣΠΑΝΙΑ

- ✓ Η δημιουργία διεπιστημονικών ομάδων και οι διυπηρεσιακές προσεγγίσεις πρέπει να ενθαρρύνονται και μέσω της σχετικής εκπαίδευσης.⁸⁰
- ✓ Είναι σημαντικό να οργανώνονται τακτικές συναντήσεις όλων των σχετικών επαγγελματιών και αξιωματούχων, με τη συμμετοχή και του παιδιού, για να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική συνεργασία και η ανταλλαγή πληροφοριών, με μεγάλη προσοχή σε ζητήματα εμπιστευτικότητας και προστασίας προσωπικών δεδομένων.⁸¹
- ✓ Είναι σημαντικό να αυξηθούν οι συναντήσεις ειδικά μεταξύ σωφρονιστικών υπαλλήλων και εκπαιδευτών, ούτως ώστε να ανταλλάσσονται απόψεις και να συμφωνούνται κοινές πρακτικές και κατευθυντήριες γραμμές εκπαιδευτικού χαρακτήρα, για τη προώθηση της συμμετοχής των παιδιών στα καταστήματα κράτησης.
- ✓ Υπάρχει επείγουσα ανάγκη υποχρεωτικής, συνεχούς και εξειδικευμένης εκπαίδευσης των εκπαιδευτών, των κοινωνικών λειτουργών, των σωφρονιστικών υπαλλήλων, των δικηγόρων, των δικαστών, καθώς και του προσωπικού και της διοίκησης των καταστημάτων κράτησης και των ιδρυμάτων αγωγής, ώστε να βελτιωθεί η γνώση, τα εργαλεία και η μεθοδολογία τους προς την κατεύθυνση μιας πιο άμεσης επαφής με τα παιδιά και τους εφήβους στα καταστήματα και τα ιδρύματα. Η εκπαίδευση πρέπει να προωθεί μέτρα και τρόπους μεταχείρισης που λαμβάνουν υπόψη την ιδιότητα των παιδιών ως παιδιών, προλαμβάνουν παραβιάσεις των δικαιωμάτων των παιδιών ή την κακομεταχείριση τους και ενθαρρύνουν την επαρκή τεκμηρίωση και εν συνεχεία την παρακολούθηση σε περιπτώσεις κακομεταχείρισης. Η εκπαίδευση πρέπει επίσης να ευαισθητοποιεί τους επαγγελματίες και τους δημόσιους λειτουργούς ώστε να κατανοούν και να αντιμετωπίζουν τις σύνθετες καταστάσεις και ανάγκες των παιδιών και εφήβων με έναν πιο ολιστικό τρόπο, συμπεριλαμβανομένης της υιοθέτησης συμμετοχικών προσεγγίσεων για την υποστήριξη της επανένταξης και της κοινωνικής συμπερίληψης.

80 Δείτε Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη. Απόψεις και εμπειρίες επαγγελματιών αναφορικά με τη συμμετοχή των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες αστικών και ποινικών υποθέσεων σε 10 κράτη-μέλη της ΕΕ), Λουξεμβούργο, 2015, Γραφείο Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals_en.pdf, σελ.97 και 109. Δείτε επίσης Συμβούλιο της Ευρώπης, Guidelines on Child-friendly Justice, Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη εγκρίθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 17 Νοεμβρίου 2010, ό.π., Κεφάλαιο IV Α, στοιχεία 4 και 5.

81 Δείτε τα άρθρα 16 και 40 της ΔΣΔΠ. Δείτε Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10, Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους, ό.π., παράρ.66 όπου αναφέρεται: «Το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής κατ' άρθρο 16 ΔΣΔΠ απαιτεί από όλους τους επαγγελματίες που εμπλέκονται στην εφαρμογή των μέτρων που διάταξε το δικαστήριο ή άλλη αρμόδια αρχή να κρατήσουν εμπιστευτικές όλες τις πληροφορίες που μπορούν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση του παιδιού σε όλες τις επαφές τους με άλλους. Περαιτέρω, το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής σημαίνει επίσης ότι τα αρχεία που αφορούν τα παιδιά-παραβάτες παραμένουν αυστηρώς εμπιστευτικά και μη προσβάσιμα σε τρίτους, εκτός από αυτούς που εμπλέκονται ευθέως στην έρευνα, την εκδίκαση και την έκδοση της απόφασης». (παράρ.66)

>> Η. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΑΣΦΑΛΗΣ ΚΑΙ ΝΑ ΛΑΜΒΑΝΕΙ ΥΠΟΨΗ ΤΟΥΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥΣ

ικανή να ελέγχει αν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των παιδιών, να παρέχει αποτελεσματικούς μηχανισμούς έκφρασης παραπόνων και να λαμβάνει συγκεκριμένα κατά περίπτωση μέτρα για τα παιδιά που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση ή κινδυνεύουν από διακρίσεις, βία ή κακομεταχείριση:

Πολλά παιδιά που εκτίουν ποινές στερητικές της ελευθερίας ή υποβάλλονται σε αναμορφωτικά μέτρα, προέρχονται από περιβάλλοντα που τα χαρακτηρίζουν υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας, βίας και κακομεταχείρισης. Μέτρα πρόληψης του εγκλήματος δεν υπάρχουν πάντα ή δεν είναι αποτελεσματικά κι έτσι τα παιδιά συχνά μεγαλώνουν σε περιβάλλοντα υψηλού κινδύνου, με περιορισμένες προοπτικές για το μέλλον τους. Ενίοτε η βίαιη συμπεριφορά προς τα παιδιά συνεχίζεται αμείωτη εντός των καταστημάτων κράτησης και των ιδρυμάτων αγωγής.⁸²

Όλοι οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί των οποίων ζητήθηκε η γνώμη στο πλαίσιο του προγράμματος TWELVE διαβεβαίωσαν ότι οι χώροι όπου εκτίονται ποινές και αναμορφωτικά μέτρα είναι γενικώς ασφαλείς. Υπήρξε ευρεία συναίνεση ως προς τη σημασία της ασφάλειας για την επανένταξη. Επισημάνθηκε, ωστόσο, ότι υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης ως προς τα προγράμματα που αφορούν στη διαμεσολάβηση για την επίλυση και την αποκλιμάκωση συγκρούσεων. Τέτοια προγράμματα πρέπει να αναπτυχθούν και να εισαχθούν ευρέως με την ευθύνη ενός ανεξάρτητου φορέα, που θα έχει στο επίκεντρο τα ίδια τα παιδιά και τους εφήβους και τις σχέσεις μεταξύ τους και με το προσωπικό.

«Η συνάντηση με την αστυνομία δεν ήταν ευχάριστη. Αστυνομικοί πήγαν στο σπίτι μου να με βρουν για δύο διαφορετικά εγκλήματα, ενώ εγώ ισχυριζόμουν ότι είχα κάνει μόνο το ένα από τα δύο. Με έβαλαν για έξι ημέρες στη φυλακή του Saint-Gilles ενώ ήμουν και είμαι ακόμα ανήλικος».

ΠΑΙΔΙ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΒΕΛΓΙΟ

- ✓ Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται σε παιδιά αλλοδαπών, τα οποία εκτίουν ποινή, με κράτηση ή χωρίς, και πρέπει να λαμβάνεται ειδική μέριμνα για την αντιμετώπιση της νομικής τους κατάστασης, ούτως ώστε να αποτρέπεται το ενδεχόμενο μίας παράτυπη παραμονή τους στη χώρα⁸³ να τα εμποδίσει να λάβουν υποστηρικτικές υπηρεσίες για την κοινωνική τους επανένταξη, όταν τελειώσει η έκτιση της ποινής τους.
- ✓ Στο πεδίο της απονομής δικαιοσύνης σε ανήλικους, πρέπει να διασφαλίζεται η παρακολούθηση και ο έλεγχος της εφαρμογής των δικαιωμάτων του παιδιού στα κέντρα κράτησης, τα ιδρύματα αγωγής και τις κοινότητες που εκτίονται αναμορφωτικά μέτρα, μεταξύ άλλων και από επιθεωρητές κρατικών οργανισμών, μη κυβερνητικών οργανώσεων και ανεξάρτητων αρχών⁸⁴.

⁸² Δείτε την Έκθεση της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τη Μελέτη της Βίας Εναντίον Παιδιών, η οποία παρουσιάστηκε στη Γενική Συνέλευση τον Αύγουστο 2006 (Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, Δικαιώματα του παιδιού: Σημείωμα του Γενικού Γραμματέα (2006), U. N DocA/61/299), παραγρ.53-63.

⁸³ Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2008 σχετικά με τους κοινούς κανόνες και τις διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ελληνική γλώσσα στη διεύθυνση http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2014/06/odigia_epistrotis_el.pdf. «παράνομη παραμονή σημαίνει παρουσία στο έδαφος κράτους μέλους υπηκόου τρίτης χώρας που δεν πληροί, ή δεν πληροί πλέον, τις προϋποθέσεις εισόδου, όπως ορίζονται στο άρθρο 5 του Κώδικα Συνόρων της Σένγκεν ή τις λοιπές προϋποθέσεις εισόδου, παραμονής ή διαμονής στο εν λόγω κράτος μέλος».

⁸⁴ Δείτε επίσης Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύσταση CM/Rec(2008)11 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη αναφορικά με τους ευρωπαϊκούς κανόνες που αφορούν ανήλικους παραβάτες που υπόκεινται σε κυρώσεις ή αναμορφωτικά μέτρα, 5 Νοεμβρίου 2008, άρθρα 125-126.4.

- ✓ Πρέπει στα παιδιά που βρίσκονται σε κατάσταση κράτησης ή σε ίδρυμα αγωγής να διατίθενται και να τους είναι εύκολα προσβάσιμοι μηχανισμοί αναφοράς και διατύπωσης παραπόνων που να επιδεικνύουν ευαισθησία προς τα παιδιά, μεταξύ άλλων και μηχανισμοί εμπιστευτικοί και ανεξάρτητοι. Στα παιδιά πρέπει να δίνονται πληροφορίες σχετικά με τους υπάρχοντες μηχανισμούς αναφοράς και διατύπωσης παραπόνων και να ενθαρρύνονται ώστε να τους χρησιμοποιούν⁸⁵. Τέτοιοι μηχανισμοί αναφοράς και διατύπωσης παραπόνων πρέπει να είναι προσβάσιμοι και σε επαγγελματίες, δημόσιους λειτουργούς και εθελοντές που εργάζονται στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς και πρέπει οι μηχανισμοί αυτοί να διασφαλίζουν την εμπιστευτική χρήση των αναφορών καθώς και να προσφέρουν διαμεσολάβηση. Η προσβασιμότητα και η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών αναφοράς και διατύπωσης παραπόνων χρειάζεται να παρακολουθείται και κατά περιόδους να αξιολογείται, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι αναφορές που υποβάλλουν και τα παράπονα που διατυπώνουν τα παιδιά εξετάζονται ενδελεχώς και ότι κάθε παιδί ενημερώνεται για την πορεία της αναφοράς του.
- ✓ Όσοι παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες πρέπει να «διασφαλίζουν ότι παρέχεται επαρκής υποστήριξη και εκπαίδευση στους γονείς /κηδεμόνες, ώστε να ασκούν υπεύθυνα τα καθήκοντα τους»⁸⁶. Η εμπλοκή των γονέων στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών προς τα παιδιά τους ή οι επισκέψεις τους πρέπει να αποτιμώνται ή να παρακολουθούνται με προσοχή, όταν υπάρχουν αμφιβολίες ότι μπορεί να μην συνάδουν με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.
- ✓ Ασυνόδετοι ανήλικοι αλλοδαποί⁸⁷ που έρχονται σε σύγκρουση με το νόμο έχουν δικαιώματα που κατοχυρώνονται σε ειδικές προστατευτικές διατάξεις, όπως το δικαίωμα εκπροσώπησης από επίτροπο και/ή νόμιμο εκπρόσωπο. Μπορεί επίσης να απαιτούνται ειδικές υπηρεσίες για την εκπαίδευση και τη φροντίδα των παιδιών αυτών όταν εκτίουν ποινή. Μπορεί να απαιτούνται υπηρεσίες διερμηνείας και πολιτισμικής διαμεσολάβησης για να διασφαλισθεί ότι θα τύχουν αποτελεσματικής ακρόασης και εκπροσώπησης σε όλες τις φάσεις της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης σε αυτά. Εθελοντές και λοιπά μέλη της κοινωνίας των πολιτών ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων και μελών της κοινότητας της διασποράς από το εθνικό ή πολιτισμικό περιβάλλον των παιδιών, μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της συμμετοχής τους, με τη δέουσα προσοχή στην ασφάλεια και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

>> Θ. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΕΧΕΙ ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ

η οποία να στηρίζεται σε ένα ομοιόμορφο, σταθερό και συνεκτικό σύστημα που να διασφαλίζει στο παιδί τη συνέχεια και τη σταθερότητα:

Η λογοδοσία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός προστατευμένου περιβάλλοντος και μιας βάσης εμπιστοσύνης όπου τα παιδιά να αισθάνονται σιγουριά ώστε να μπορέσουν να εκφράσουν τις απόψεις τους. Η λογοδοσία συνεπάγεται ότι τα παιδιά, οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί στο πλαίσιο της απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς

⁸⁵ Οι μηχανισμοί διατύπωσης παραπόνων είναι «διαδικασίες για την υποβολή και την εξέταση αιτημάτων και/ή παραπόνων παιδιών που στερούνται της ελευθερίας τους αναφορικά με τις συνθήκες, τη μεταχείριση και τη φροντίδα που τους παρέχεται στο πλαίσιο αυτό», εις M.Braun, P.Rosset, Children Rights Behind Bars. Human rights of children deprived of liberty: improving monitoring mechanisms, (Τα δικαιώματα των παιδιών πίσω από τα κάγκελα. Τα δικαιώματα των παιδιών που στερούνται την ελευθερία τους: βελτιώνοντας τους μηχανισμούς παρακολούθησης), ΜΚΟ «Defence for Children International» 2015, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <http://www.childrensrightrightsbehindbars.eu/images/Childrens-Rights-Behind-Bars-A-Europe-an-Overview.pdf>.

⁸⁶ Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 7, ό.π., παραγρ.36 (στοιχείο ι).

⁸⁷ Σύμφωνα με την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 6 για τη μεταχείριση των ασυνόδευτων και αποχωρισμένων παιδιών που βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους, CRC/GC/2005/6, 2005, κεφάλαιο III, Ορισμός, «Ασυνόδετα παιδιά (αναφέρονται επίσης ως «ασυνόδετοι ανήλικοι») είναι παιδιά, σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 1 ΔΣΔΠ, που έχουν αποχωριστεί και τους δυο γονείς τους και τους λοιπούς συγγενείς τους ή τους προηγούμενους νόμιμους ή κατ'έθιμο κηδεμόνες τους, όχι, όμως, απαραίτητα και άψιχους συγγενείς τους. Επομένως σε αυτά μπορεί να περιλαμβάνονται παιδιά που συνοδεύονται από άλλα ενήλικα μέλη της οικογένειας» (παραγρ.8).

λειτουργούν σύμφωνα με ένα σύνολο κοινών κανόνων και έχουν τη βεβαιότητα ότι οι πράξεις τους, τα μέτρα και η συμπεριφορά τους καθοδηγούνται από τους κανόνες αυτούς. Οι συναντήσεις μεταξύ επαγγελματιών και παιδιών σε καταστήματα κράτησης ή ιδρύματα αγωγής στο πλαίσιο του προγράμματος TWELVE αποκάλυψαν ότι κάποια παιδιά νομίζουν ότι οι επαγγελματίες και οι δημόσιοι λειτουργοί διαθέτουν διακριτική ευχέρεια ως προς τον τρόπο εφαρμογής των κανόνων. Τα μέτρα και η πρακτική που ακολουθείται εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το υπεύθυνο προσωπικό, όπως δικαστές, κοινωνικούς λειτουργούς, εκπαιδευτές ή διευθυντές των κέντρων κράτησης ή των ιδρυμάτων αγωγής⁸⁸. Τα παιδιά που είχαν την εμπειρία αποφάσεων ή μέτρων που τους φάνηκαν αυθαίρετα μπορεί να μην είναι σε θέση να ανακτήσουν την εμπιστοσύνη τους στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους. Αυτό, με τη σειρά του, θα μπορούσε να έχει αρνητικές συνέπειες ως προς την απόκτηση από τα παιδιά κινήτρων συμμετοχής και συνεργασίας για την επανένταξη και την κοινωνική συμπερίληψη τους.

«Τη νύχτα, η εξουσία επί των παιδιών απομένει στα χέρια των σωφρονιστικών υπαλλήλων. Και φυσικά αυτοί, το απόγευμα και το βράδυ, δημιουργούν με τα παιδιά σχέσεις οι οποίες ενεργοποιούν δυναμικές που δεν συμπεριλαμβάνονται στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του παιδιού. Αυτό ενδεχομένως να προκαλέσει αντινομίες και να θέσει σε αμφισβήτηση τη νομιμότητα, τη σοβαρότητα και την ανάληψη δεσμεύσεων για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού και προνοιακού σχεδίου.»

ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

«Θα έπρεπε να δίνουμε απαντήσεις σαφείς και γρήγορες. Επίσης η βεβαιότητα της ποινής είναι σημαντική: τα παιδιά πρέπει να καταλάβουν πολύ καλά ότι η συμπεριφορά τους έχει συνέπειες. Αν οι διαδικασίες απονομής δικαιοσύνης και λήψης αποφάσεων είναι υπερβολικά χρονοβόρες, το μέτρο χάνει τη σημασία του για το παιδί.»

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΣ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ

- ✓ Πρέπει να αποφεύγεται ή να είναι πολύ περιορισμένη η πρακτική των μεταγωγών, ώστε να διασφαλίζεται η σταθερότητα του περιβάλλοντος και των σχέσεων του παιδιού και η συνέχεια του εξατομικευμένου σχεδίου πρόνοιας.
- ✓ Το ύψος των ποινών πρέπει να είναι προβλέψιμο και να μπορεί να εκτιμηθεί, ανεξαρτήτως του δικαστή ή του δικαστηρίου που λαμβάνει την απόφαση. Η επιβολή ποινών πρέπει να σέβεται τις γενικές αρχές της ασφάλειας του δικαίου και της μη διάκρισης, σε όλα τα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα έκτισης αναμορφωτικών μέτρων μιας συγκεκριμένης χώρας.

⁸⁸ G.Scardaccione (επιμέλεια), Il minore autore e vittima di reato. Competenze professionali, principi di tutela e nuovi spazi operativi (Ο ανήλικος δράστης και το ανήλικο θύμα εγκληματικής ενέργειας. Επαγγελματικές δεξιότητες, αρχές προστασίας και νέα πεδία εφαρμογής), Ρώμη, 2011.

- ✓ Προς το σκοπό της εναρμόνισης των πρακτικών και των διαδικασιών, έχει σημασία να διασφαλιστεί η πραγματοποίηση τακτικών συναντήσεων μεταξύ των αρχών και του προσωπικού των καταστημάτων κράτησης και των ιδρυμάτων αγωγής σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, η ανάπτυξη επαγγελματικών δικτύων και η ανταλλαγή εμπειριών, καθώς και η ενθάρρυνση να εφαρμοστούν σε ευρεία κλίμακα οι καλές πρακτικές.
- ✓ Θα ήταν χρήσιμο να θεσπιστεί ένα σύνολο κοινών και εναρμονισμένων βασικών κανόνων για την προώθηση της συμμετοχής των παιδιών, τους οποίους να ακολουθεί το προσωπικό σε όλα τα καταστήματα κράτησης και τα ιδρύματα αγωγής. Οι κανόνες αυτοί πρέπει να περιλαμβάνουν θεμελιώδεις αρχές, αλλά και λεπτομερή εργαλεία και μεθόδους εφαρμογής. Πρέπει να διασφαλιστεί ότι ελέγχεται η εφαρμογή των εσωτερικών κανονισμών με τη διενέργεια τακτικών εσωτερικών και ανεξάρτητων επιθεωρήσεων, ελέγχων και αξιολογήσεων, με τη χρήση κοινών προτύπων σε εθνικό επίπεδο.
- ✓ Πρέπει να διεξαχθεί επιστημονική έρευνα ώστε να αναλυθεί το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς και η λειτουργία του στην πράξη και να μελετηθούν ιδιαίτερα τα καταστήματα κράτησης ανηλικών και τα ιδρύματα αγωγής. Η έρευνα πρέπει να στοχεύει στη συλλογή πληροφοριών και την επαλήθευση της συμβατότητας ή μη των πρακτικών που ακολουθούνται με τις επιταγές της εθνικής νομοθεσίας και της ΔΣΔΠ, καθώς και άλλων σχετικών διεθνών και ευρωπαϊκών προτύπων. Η έρευνα και η αξιολόγηση πρέπει να οδηγήσουν στη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων, με παραδείγματα καλών πρακτικών για την προώθηση της αποτελεσματικής συμμετοχής των παιδιών με σκοπό την υποστήριξη της επανένταξης και της κοινωνικής συμπερίληψής τους. Τα ευρήματα της έρευνας πρέπει να κατευθύνουν μία διαδικασία μεταρρύθμισης, που να στηρίζεται στα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν, στη γνώση και στην εμπειρία.
- ✓ Η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η αξιολόγηση των καταστημάτων κράτησης ή των ιδρυμάτων αγωγής, μπορούν να συνεισφέρουν στην αύξηση της λογοδοσίας, ειδικά όταν περιλαμβάνουν συναντήσεις με τα παιδιά και τους αρμόδιους επαγγελματίες και δημόσιους λειτουργούς και να διασφαλίσουν ότι οι σχετικές διαπιστώσεις θα ληφθούν υπόψη στις διαδικασίες μεταρρύθμισης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Του Pippo Costella,
Διευθυντή της Οργάνωσης
Defence for Children Ιταλίας

«Επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι σύμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο...». Με τις λέξεις αυτές αρχίζει η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948.

Η «αναγνώριση της σύμφυτης αξιοπρέπειας» κάθε παιδιού προϋποθέτει κατ'ανάγκη την κατανόηση της ξεχωριστής ιστορίας του, που είναι πάντα διαφορετική από τις άλλες. Το να γνωρίσει και να κατανοήσει κανείς την ξεχωριστή ιστορία κάθε ανθρώπου και να σχετιστεί με αυτήν είναι αναπόφευκτα προαπαιτούμενο και για να κασταστεί εφικτή η συμμετοχή.

Τα παιδιά είναι φορείς δικαιωμάτων, ακόμη κι όταν έχουν τελέσει έγκλημα. Είναι σημαντικό να αναγνωρισθεί ότι, σε πολλές περιπτώσεις, οι συνθήκες που οδήγησαν ένα παιδί να παραβεί τη νομοθεσία, σχετίζονται στενά με την ιστορία του, και σε αυτήν συμπεριλαμβάνονται οι ευκαιρίες που είχε νωρίτερα στη ζωή του, να απολαύσει τα δικαιώματά του καθώς μεγάλωνε. Είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη το παρελθόν, τις συνθήκες ζωής και την ιστορία του παιδιού, όταν προσπαθούμε μαζί με το παιδί να δομήσουμε εκ νέου μία εφικτή και βιώσιμη αίσθηση για το τι είναι δίκαιο ή άδικο.

Τα μέτρα που επιβάλλονται στα παιδιά στο πλαίσιο του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, είτε είναι στερητικά της ελευθερίας είτε όχι, θα πρέπει πάντοτε να αποσκοπούν στο να παράσχουν στο παιδί τη δυνατότητα να ανήκει και να αποτελεί μέρος της «ανθρώπινης οικογένειας» στην οποία αναφέρεται η Διακήρυξη του 1948. Οι δυνατότητες για συμμετοχή και ο ίδιος ο στόχος της επανένταξης πρέπει να αντιμετωπίζονται σε συσχέτιση με αυτή την αίσθηση του ανήκειν. Κάθε επαγγελματίας και δημόσιος λειτουργός που εργάζεται στο πεδίο της απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους είναι σημαντικός παράγοντας ενεργοποίησης της αίσθησης αυτής.

«Ελευθερία, δικαιοσύνη και ειρήνη», με τις πολυεπίπεδες σημασίες τους, αντιπροσωπεύουν το στόχο κάθε μέτρου που επιβάλλεται στα παιδιά. Με βάση την οπτική αυτή, οι παραπάνω αξίες πρέπει να προωθούνται στις μεθόδους εργασίας και στις σχέσεις του παιδιού με τους δημόσιους θεσμούς και τους εκπροσώπους τους, μέσω κάθε μέτρου του δικαστικού συστήματος.

Η εργασία που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος TWELVE, η οποία παρουσιάστηκε στο παρόν εγχειρίδιο, είχε ως αφετηρία της πολύ βασικές ερωτήσεις: Τι σημαίνει συμμετοχή; Πώς σχετίζεται η έννοια της συμμετοχής με τα παιδιά που έχουν πρόβλημα με το νόμο; Εφαρμόζεται το δικαίωμα συμμετοχής και σε παιδιά και νέους που υποβάλλονται σε εκτέλεση εξαναγκαστικών μέτρων; Ποια η σχέση της συμμετοχής με τον επανενταξιακό χαρακτήρα του συ-

στήματος απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους; Τι χρειάζεται να αλλάξουμε προκειμένου να κάνουμε εφικτή τη συμμετοχή; Πώς μπορούμε να είμαστε μέρος αυτής της αλλαγής;

Καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος, προσπαθήσαμε να δώσουμε ερεθίσματα για σκέψεις και διάλογο, να παραγάγουμε ιδέες και να ζητήσουμε τις προτάσεις επαγγελματιών, δημόσιων λειτουργών και εθελοντών που εργάζονται με διαφορετικά καθήκοντα στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους σε 6 ευρωπαϊκές χώρες. Αντιληφθήκαμε τη συνδρομή που παρείχαμε κατά τη διαδικασία αυτή ως τη δική μας συνεισφορά στην προσπάθεια για την απάντηση σ' αυτά τα δύσκολα ερωτήματα. Επιδίωξή μας ήταν τα συμπεράσματα από αυτή την ευρεία συζήτηση να φτάσουν και πέρα από τις χώρες που άμεσα συμμετείχαν στο πρόγραμμα.

Καθώς προχωρούσαμε στην εφαρμογή του προγράμματος, αναγνωρίζαμε όλο και περισσότερο το θεμελιώδη ρόλο που παίζει η συμμετοχή στην εκ νέου κατανόηση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους και τη σύνδεση (ή την έλλειψη σύνδεσης) των συστημάτων αυτών με το πνεύμα, τις αρχές και τις προβλέψεις της ΔΣΔΠ. Η συνολική εντύπωση των επαγγελματιών και των δημόσιων λειτουργών που συμμετείχαν τις πολυάριθμες συναντήσεις του TWELVE ήταν ότι αυτή η διαδικασία αναστοχασμού είχε πράγματι νόημα.

Μολονότι πολύ απέχουμε από το να έχουμε εξαντλήσει τις απαντήσεις στα σημαντικά ερωτήματα που τέθηκαν στο πλαίσιο του TWELVE, ελπίζουμε ότι η εμπειρία των συναντήσεων και το παρόν εγχειρίδιο θα συνεισφέρουν στο να γίνουν τα συστήματα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους πιο φιλικά προς το παιδί και στο σύνολο τους πιο συμβατά με μία λογική και μία στοχοθεσία ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μετά από αυτό το ταξίδι είμαστε σ' αλήθεια πεπεισμένοι ότι η έννοια της συμμετοχής είναι κεντρική για την περαιτέρω αξιολόγηση τόσο των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης σε ανηλίκους, όσο και του θεσμικού ρόλου όλων όσοι εργάζονται με τα παιδιά και για τα παιδιά που έχουν έρθει σε σύγκρουση με το νόμο.

Ευχαριστούμε θερμά τους συγγραφείς αυτής της σημαντικής έκδοσης καθώς και όλα τα άτομα, επαγγελματίες και παιδιά, που συνεισέφεραν με τη γνήσια και πολύτιμη συμμετοχή τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ: (αναφέρονται επίσης ως «εναλλακτικές στην κράτηση» ή «μέτρα που δεν εμπεριέχουν εγκλεισμό»): ο ορισμός της Unicef για τα εναλλακτικά μέτρα είναι «μέτρα που μπορούν να επιβληθούν σε παιδιά, τα οποία προβλέπονται επίσημα από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, τόσο στην προδικασία όσο και στο στάδιο έκδοσης της ποινικής απόφασης, τα οποία δεν περιλαμβάνουν στέρηση της ελευθερίας.»⁸⁹

ΠΑΙΔΙ: «Κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.»⁹⁰

ΠΑΙΔΙΑ ΣΕ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ: «Όποιος/α είναι κάτω των 18 ετών και έρχεται σε επαφή με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης επειδή έχει θεωρηθεί ύποπτος/η ή έχει κατηγορηθεί για τη διάπραξη ποινικού αδικήματος.»⁹¹

ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ & ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΠΑΡΑΠΟΝΩΝ: «Κάθε σύστημα που επιτρέπει στο παιδί που έχει έρθει σε σύγκρουση με το νόμο, να αναφέρει στην αρχή που είναι υπεύθυνη για το κατάστημα κράτησης ή σε οποιαδήποτε άλλη επίσημη αρχή που έχει ιδρυθεί για το σκοπό αυτό, οποιαδήποτε πτυχή της μεταχείρισης που υπέστη, συμπεριλαμβανομένων και παραβιάσεων των δικαιωμάτων του. Σε αυτούς τους μηχανισμούς θα μπορούσαν να περιλαμβάνονται συνήγοροι του παιδιού και αυτόνομες, εκ του νόμου προβλεπόμενες, στηριζόμενες στην κοινότητα, ομάδες εποπτείας της φυλακής».⁹²

ΔΟΜΕΣ ΕΚΤΙΣΗΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ: Για τους σκοπούς του παρόντος εγχειριδίου, η έννοια «δομές έκτισης εναλλακτικών μέτρων» αναφέρεται σε όλες τις δημόσιες ή ιδιωτικές δομές όπου παιδιά εκτιούν τα συγκεκριμένα εναλλακτικά μέτρα που διατάχθηκαν βάσει δικαστικών αποφάσεων. Σε αυτές τις δομές περιλαμβάνονται κοινότητες, κέντρα ημέρας και ιδρυματικές προνοιακές δομές [όπως, στην Ελλάδα, τα ιδρύματα αγωγής].⁹³

ΣΧΕΔΙΟ ΕΞΑΤΟΜΙΚΕΥΜΕΝΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ: Το σχέδιο εξατομικευμένης φροντίδας περιγράφει συνοπτικά ένα πρόγραμμα σχεδιασμένο με βάση τη συγκεκριμένη κατάσταση και τις ιδιαίτερες ανάγκες του παιδιού που εκτίει ποινή, είτε αυτή είναι ποινή στερητική της ελευθερίας, είτε όχι. Ο σκοπός του είναι να σχεδιάσει και να προωθήσει τη

φροντίδα, την εκπαίδευση και την επανένταξη του παιδιού αυτού. Το σχέδιο αυτό περιγράφει συνοπτικά τους σκοπούς που πρέπει να επιτευχθούν, τις επιμέρους ειδικές δράσεις και τα επιμέρους μέτρα, καθώς και μεθόδους επαλήθευσης.

ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ: Η UNICEF έχει ορίσει το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς ως εξής: «Νομοθεσία, κανόνες, πρότυπα, κατευθυντήριες οδηγίες, πολιτικές, διαδικασίες, μηχανισμοί, προβλέψεις, θεσμοί και φορείς που αφορούν ειδικά σε παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο και έχουν υπερβεί την ηλικία της ποινικής ανευθυνότητας. Τα ανωτέρω μπορεί είτε να περιέχονται σε ένα ειδικό ξεχωριστό σύστημα για ανηλικούς είτε όχι.»⁹⁴

ΠΑΙΔΙ ΠΟΥ ΕΚΤΙΕΙ ΠΟΙΝΗ Η ΜΕΤΡΟ, ΕΙΤΕ ΑΥΤΗ ΕΙΝΑΙ ΠΟΙΝΗ ΣΤΕΡΗΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΕΙΤΕ ΟΧΙ: Παιδί που έχει υπερβεί την ηλικία της ποινικής ανευθυνότητας, έχει αναγνωρισθεί ως παραβάτης ποινικού νόμου και έχει καταδικασθεί από ένα δικαστήριο να εκτίσει είτε ποινή στερητική της ελευθερίας σε κατάστημα κράτησης, είτε μη στερητικό της ελευθερίας μέτρο σε δομή για την έκτιση αναμορφωτικών μέτρων.⁹⁵

ΜΕΣΗ ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΕΦΗΒΕΙΑ/ ΠΟΙΝΙΚΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΕΦΗΒΟΣ: Τα Ηνωμένα Έθνη ορίζουν τους «εφήβους» ως τα πρόσωπα με ηλικία μεταξύ 15 και 24 ετών (Απόφαση Γενικής Συνέλευσης ΟΗΕ Α/36/215 και Ψήφισμα 36/28, 1981). Για τους σκοπούς του παρόντος εγχειριδίου ο όρος «εφηβεία» και «έφηβος και μετέφηβος» και ο όρος «παιδί» χρησιμοποιούνται χωρίς διάκριση, αφού ελήφθησαν υπόψη τα στατιστικά ευρήματα σχετικά με την ηλικία των παιδιών που εκτιούν ποινή ή μέτρο, είτε αυτή είναι στερητική της ελευθερίας είτε όχι, και το γεγονός ότι σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλικούς εφαρμόζεται σε νεαρούς ενήλικες άνω των 18 ετών.⁹⁶

⁸⁹ Unicef, Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention (Εργαλείο για την Παράκαμψη της Κράτησης και τη χρήση εναλλακτικών στην κράτηση), 2010, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/tdad/index_56038.html, τελευταία πρόσβαση 18/2/2016.

⁹⁰ Άρθρο 1 της ΔΣΔΠ

⁹¹ Child Protection Information Sheet, Children in Conflict with the Law (Ενημερωτικό Φυλλάδιο της Unicef για την Προστασία του Παιδιού, Παιδιά σε σύγκρουση με το νόμο), 2006, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/chinese/protection/files/Conflict_with_the_Law.pdf, τελευταία πρόσβαση 18/2/2016.

⁹² Unicef, Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention, (Εργαλείο για την Παράκαμψη της Κράτησης και τη χρήση εναλλακτικών στην κράτηση), 2010, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/tdad/index_56038.html, τελευταία πρόσβαση 18/2/2016.

⁹³ Εντός αγκυλίνης, σημείωση του μεταφραστή.

⁹⁴ Unicef, Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention (Εργαλείο για την Παράκαμψη της Κράτησης και τη χρήση εναλλακτικών στην κράτηση), 2010, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/tdad/index_56038.html, τελευταία πρόσβαση 18/2/2016.

⁹⁵ Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού συστά να καθορίζονται ως ελάχιστη ηλικία για την ποινική υπευθυνότητα τα 12 έτη και να προτιμάται μεγαλύτερη ηλικία, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10 για τα δικαιώματα του παιδιού κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλικούς, CRC/C/GC/07, 25 Απριλίου 2007. Τον Ιούνιο του 2014 η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης υιοθέτησε ένα ψήφισμα σχετικά με ένα σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε ανηλικούς φιλικό προς τα παιδιά, στο οποίο καθορίστηκε ως ελάχιστη ηλικία για την ποινική υπευθυνότητα η ηλικία των 14 ετών (Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη ανηλικών: από τη ρητορική στην πραγματικότητα, 2014, παρ. 6.2, διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21090&lang=en>).

⁹⁶ Για παράδειγμα στην Ιταλία ο Ν.117/2014 επέζησε την αρμοδιότητα του διακριτού συστήματος ποινικής δικαιοσύνης για ανηλικούς ώστε στο εξής να περιλαμβάνονται και νεαροί δράστες που όταν τέλεσαν το αδίκημα ήταν ανήλικοι και παραμένουν υπό την ευθύνη των ιταλικών υπηρεσιών ποινικής δικαιοσύνης για ανηλικούς μέχρι να συμπληρώσουν την ηλικία των 25 ετών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ: ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΚΡΟΑΣΗ ΣΕ ΣΥΝΑΦΕΙΑ ΜΕ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΑΡΘΡΟ 2 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΜΗ-ΔΙΑΚΡΙΣΗ

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνοτικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασιζομένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του.

Το παιδί έχει δικαίωμα να προστατεύεται από κάθε μορφή διάκρισης και να ασκεί όλα τα δικαιώματα που προβλέπει η Σύμβαση, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος στη συμμετοχή σε ισότιμη βάση με όλα τα υπόλοιπα παιδιά.

ΑΡΘΡΟ 3 ΤΟ ΒΕΛΤΙΣΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνα γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.
3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνοι για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ότι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την

ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού είναι μία από τις σημαντικότερες νομικές έννοιες που λαμβάνονται υπόψη και πρέπει να καθοδηγεί όλες τις αποφάσεις που αφορούν το παιδί. Η οπτική του παιδιού είναι ιδιαίτερως σημαντική προκειμένου να αποσαφηνιστεί και να αξιολογηθεί το συγκεκριμένο «βέλτιστο συμφέρον» του παιδιού σε μία συγκεκριμένη κατάσταση. Τα άρθρα 3 και 12 είναι συμπληρωματικά το ένα προς το άλλο. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12: «δεν μπορεί να υπάρξει ορθή εφαρμογή του άρθρου 3, εάν δεν γίνουν σεβαστά τα στοιχεία του άρθρου 12. Ομοίως το άρθρο 3 ενισχύει τη λειτουργικότητα του άρθρου 12, διευκολύνοντας τον υσιώδη ρόλο των παιδιών σε όλες τις αποφάσεις που επηρεάζουν τις ζωές τους».⁹⁷

ΑΡΘΡΟ 5 ΕΞΕΛΙΣΣΟΜΕΝΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται την ευθύνη, το δικαίωμα και το καθήκον που έχουν οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυνμένης οικογένειας ή της κοινότητας, όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παρέχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

Το παιδί έχει το δικαίωμα να το καθοδηγούν και να το κατευθύνουν οι γονείς του, οι νόμιμοι κηδεμόνες του και μέλη της ευρύτερης οικογένειας ή της κοινότητας. Η καθοδήγηση αυτή πρέπει να σταθμίζεται συνυπολογίζοντας τις ικανότητες του παιδιού, οι οποίες είναι συνεχώς εξελισσόμενες. Αυτό σημαίνει ιδίως ότι οι καθοδηγητικές παρεμβάσεις πρέπει να προσαρμόζονται και σταδιακά να μειώνονται όσο αυξάνονται οι ικανότητες του παιδιού να αξιολογεί και να διαχειρίζεται καταστάσεις.

ΑΡΘΡΟ 13 (ΠΑΡ.1) ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

Το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευ-

⁹⁷ Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12 της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, Ηνωμένα Έθνη, ό.π., παραγρ.74.

θερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του.

Το παιδί, αγόρι ή κορίτσι, έχει το δικαίωμα να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του. Το δικαίωμα του να εκφράζει και να ανταλλάσσει απόψεις και να ζητά, να λαμβάνει και να μεταδίδει πληροφορίες είναι αποφασιστικής σημασίας προκειμένου να διασφαλισθεί το δικαίωμα του να συμμετέχει και προκειμένου η συμμετοχή του να είναι ουσιαστική.

ΑΡΘΡΟ 14 (ΠΑΡ.1) ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ, ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνειδησης και θρησκείας.

Το παιδί έχει δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της έκφρασης και της θρησκείας. Προκειμένου να καταστεί εφικτή η συμμετοχή του παιδιού, είναι σημαντικό να αναγνωρίζεται, να γίνεται σεβαστή και να ενθαρρύνεται η παρέμβαση του σε κάθε τύπου αποφάσεις και επιλογές, όταν λαμβάνει καθοδήγηση από ενήλικες.

ΑΡΘΡΟ 15 (ΠΑΡ.1) ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΙΚΗΣ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΗΣ

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα του παιδιού στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και του να συνέρχεται ειρηνικά.

Το παιδί έχει δικαίωμα στην ελευθερία της συνένωσης. Το δικαίωμα του να συναντά άλλους σε δημόσιους χώρους και να συνεταιρίζεται είναι σημαντικό για να λειτουργεί η εφαρμογή του δικαιώματος του να συμμετέχει. Ιδίως η αλληλεγγύη, ο δημόσιος διάλογος και η εκπαίδευση μεταξύ συνομηλίκων είναι σημαντική για να επιτευχθεί η συνειδητοποίηση των δικαιωμάτων από πλευράς του ίδιου του παιδιού και η αναζήτηση δημιουργικών τρόπων για να τα ασκήσει.

ΑΡΘΡΟ 17 Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΕ ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τη σημασία του έργου που επιτελούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και φροντίζουν ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και σε υλικό, που προέρχονται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως σ' αυτά που αποσκοπούν στην προαγωγή της κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής ενημέρωσής του, καθώς και της σωματικής και πνευματικής υγείας του.

Το παιδί έχει δικαίωμα να έχει πρόσβαση σε πληροφόρηση από διαφορετικές μεταξύ τους πηγές και σε γλώσσα που κατανοεί. Αυτό συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου τα παιδιά να μπορέσουν να σχηματίσουν τις απόψεις τους ελεύθερα και να συνεισφέρουν

σε μία διαδικασία λήψης αποφάσεων, με προηγούμενη επαρκή ενημέρωση.

ΑΡΘΡΟ 22 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ

1. *Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαιρεί της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη.*
2. *Για το σκοπό αυτόν τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιοδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.*

Τα παιδιά που ζητούν άσυλο έχουν το δικαίωμα να τους προσφέρονται όλα τα μέτρα και οι υπηρεσίες που είναι κατάλληλα για την ευάλωτη κατάσταση τους. Σε αυτά περιλαμβάνεται το δικαίωμα τους να τους παρέχεται δωρεάν βοήθεια από κηδεμόνα ή σύμβουλο, το δικαίωμα τους να λάβουν βοήθεια για να ξαναβρούν την οικογένειά τους, καθώς και να λάβουν όλες τις πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματα που έχουν ως παιδιά αιτούντα άσυλο και σχετικά με τη διαδικασία του ασύλου, σε γλώσσα που μπορούν να κατανοήσουν.⁹⁸

ΑΡΘΡΟ 23 (ΠΑΡ.1) ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι τα πνευματικά ή σωματικά ανάπηρα παιδιά πρέπει να διάγουν πλήρη και αξιοπρεπή ζωή, σε συνθήκες οι οποίες εγγυώνται την αξιοπρέπειά τους, ευνοούν

⁹⁸ Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12 της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, Ηνωμένα Έθνη, ό.π., παράρρ.123-124

την αυτονομία τους και διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του συνόλου.

Τα παιδιά με αναπηρίες έχουν το δικαίωμα στην έκφραση των απόψεων τους και στην ακρόαση μέσω ειδικών μέτρων που συνάδουν με τις ανάγκες τους και ενισχύουν την κοινωνική τους συμμετοχή και ένταξη. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο της υπ' αριθμόν 9 για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες και μαθησιακές δυσκολίες «Η ένταξη των παιδιών σε μία τέτοια διαδικασία όχι μόνον εξασφαλίζει ότι οι πολιτικές θα είναι στοχευμένες με βάση τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους, αλλά επίσης λειτουργεί και ως χρήσιμο εργαλείο για την συμπερίληψη, καθόσον διασφαλίζει τη συμμετοχικότητα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων».⁹⁹

ΑΡΘΡΟ 30 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΝΗΚΟΥΣ ΣΕ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑ

Στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθονας ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του.

Το παιδί έχει το δικαίωμα να κάνει παρέα με άλλους ώστε να απολαμβάνει και να εξασκεί τον πολιτισμό, τη θρησκεία και τη γλώσσα του. Η ικανότητα να συμμετέχει εξαρτάται επίσης από την αυτοσυνειδησία της ταυτότητας του. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να γνωρίζουν την ταυτότητα τους, να τη συγκροτούν και να την ανατροφοδοτούν. Η θρησκεία, η γλώσσα και ο πολιτισμός συνιστούν αναγκαία προς τούτο στοιχεία.

ΑΡΘΡΟ 31 ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΑΥΣΗ, ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν την προσφορά κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

Το παιδί έχει δικαίωμα στην ανάπαυση, το παιχνίδι και τη συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες. Οι ψυχαγωγικές, όπως και οι πολιτιστικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες, παίζουν σημαντικό ρόλο στη διευκό-

λυση της έκφρασης και της συμμετοχής των παιδιών. Η σημασία της δημιουργικότητας και της διαδραστικής μαθησιακής διαδικασίας επισημαίνεται και από την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Γενικό Σχόλιο της υπ' αριθμόν 7: «Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά και διασκεδάζουν και δοκιμάζουν τις τρέχουσες δεξιότητές τους, είτε παίζουν μόνα τους, είτε με παρέα.»¹⁰⁰ Το άρθρο 31 αναγνωρίζει ότι είναι επίσης σημαντικό για τα παιδιά να έχουν χρόνο για να ξεκουραστούν και να χαλαρώσουν. Ως προς αυτό, τα παιδιά έχουν τους δικούς τους, ξεχωριστούς χρόνους, συμπεριφορές και προτιμήσεις.

ΑΡΘΡΟ 37Δ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΑ, ΕΞΕΥΤΕΛΙΣΤΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΣΤΕΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ώστε:

[...]δ. Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Το παιδί που στερείται την ελευθερία του έχει το δικαίωμα να λάβει άμεσα νομική συμβουλή, νομική βοήθεια και άλλη κατάλληλη αρωγή. Κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας η νομική βοήθεια και εκπροσώπηση και η πιστοποιημένη νομική συμβουλή είναι σημαντικές για να μπορέσουν τα παιδιά να αντιληφθούν πλήρως την κατάσταση τους, συμπεριλαμβανομένων και των δυνατοτήτων που διαθέτουν για επανεξέταση της στερητικής της ελευθερίας ποινής, και για να διασφαλιστεί ότι τα δικαιώματά τους γίνονται πλήρως σεβαστά κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας τους.

ΑΡΘΡΟ 40 ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΕ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.
2. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε :
  - α. Κανένα παιδί να μην καθίσταται ύποπτο, να μην κατηγορείται και να μην καταδικάζεται για παράβαση του ποινικού νόμου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, που δεν απαγορεύονται από το εθνικό ή διε-

⁹⁹ Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 9, Τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες και μαθησιακές δυσκολίες, CRC/C/GC/9, 2007, παράρ.32-33.

¹⁰⁰ Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ, Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 7, Η εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού στη νηπιακή και πρώτη παιδική ηλικία, CRC/C/GC/7, Ηνωμένα Έθνη, 2005, παράρ.34.

θνές δίκαιο κατά το χρόνο που διαπράχθηκαν.

β. Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

- i. Να θεωρείται αθώ μέχρι να αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του.
- ii. Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του.
- iii. Να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μία αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μια δίκαιη κατά το νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του.
- iv. Να μην υποχρεώνεται να καταθέσει ως μάρτυρας ή να ομολογήσει την ενοχή του, να υποβάλλει ερωτήσεις το ίδιο ή μέσω άλλου στους μάρτυρες κατηγορίας και να επιτυγχάνει την παράσταση και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης κάτω από συνθήκες ισότητας.
- v. Εάν κριθεί ότι παρέβη τον ποινικό νόμο, να μπορεί να προσφύγει κατ' αυτής της απόφασης και κατά οποιουδήποτε μέτρου που λήφθηκε ως συνέπεια αυτής ενώπιον μιας ανώτερης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής ή δικαστικού σώματος, σύμφωνα με το νόμο.
- vi. Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.
- vii. Να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να προαγάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών εφαρμοζόμενων ειδικώς στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασμένα για παράβαση του ποινικού νόμου και ιδιαίτερα:
  - α. Τη θέσπιση ενός ελάχιστου ορίου ηλικίας κάτω από το οποίο τα παιδιά θα θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου.
  - β. Την εισαγωγή μέτρων, εφόσον αυτό είναι δυνατόν και ευκαίιο, για την αντιμετώπιση τέτοιων παιδιών, χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τηρείται ο απόλυτος σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις.
4. Μια σειρά διατάξεων σχετικών κυρίως με την επιμέλεια, την καθοδήγηση και την επιτήρηση, τους συμβούλους, τη δοκιμασία, την τοποθέτηση σε οικογένεια, τα προγράμματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και τις άλλες εναλλακτικές δυνατότητες πλην της επιμέλειας, θα εξασφαλίζει στα παιδιά μια μεταχείριση που να εγγυάται την ευημερία τους και που να είναι ανάλογη και με την κατάσταση τους και με την παράβαση.

Ένα παιδί που κατηγορείται ότι παρέβη τον ποινικό νόμο ή κρίνεται ως παραβάτης του έχει δικαιώματα δικονομικής φύσης και άλλες εγγυήσεις κατά τη διάρκεια της ποινικής προδικασίας και της διαδικασίας στο ακροατήριο. Τα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνουν το σεβασμό της αξιοπρέπειας του, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών του, το δικαίωμα σε επαρκή και εξειδικευμένη νομική βοήθεια και εκπροσώπηση, καθώς και, κατά περίπτωση, το δικαίωμα σε διερμηνεία και πολιτισμική διαμεσολάβηση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ARCHARD, D. W.

Children's Rights, in Standford Encyclopedia of Philosophy, (Δικαιώματα του Παιδιού, λήμμα στην ηλεκτρονική Εγκυκλοπαίδεια της Φιλοσοφίας του Στάνφορντ), 2014

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <http://plato.stanford.edu/entries/rights-children/>, τελευταία πρόσβαση 12/2/2016

ARIES P.

Centuries of Childhood: A Social History of Family Life (Αιώνες παιδικής ηλικίας: Μια κοινωνική ιστορία της οικογενειακής ζωής), Νέα Υόρκη, 1962 (εκδόθηκε στα ελληνικά υπό τον τίτλο «Αιώνες παιδικής ηλικίας», εκδ. Γλάρος, 1990)

BATESON G.

Steps to an Ecology of Mind, Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution and Epistemology (Βήματα προς μία Οικολογία του Νου, Επιλεγμένα Δοκίμια Ανθρωπολογίας, Ψυχιατρικής, Εξέλιξης και Επιστημολογίας), Πανεπιστήμιο του Σικάγο, 2000

BELLOTI V. & RUGGIERO R.

Vent'anni di infanzia, Retorica e diritti dei bambini dopo la convenzione dell'ottantattonove (Είκοσι χρόνια παιδικής ηλικίας. Η ρητορική και τα δικαιώματα του παιδιού μετά τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού), εκδ. Guerini Studio, 2008.

BRAUN M., ROSSET P.

Children Rights Behind Bars. Human rights of children deprived of liberty: improving monitoring mechanisms, (Τα δικαιώματα των παιδιών πίσω από κάγκελα. Τα δικαιώματα των παιδιών που στερούνται την ελευθερία τους: βελτιώνοντας τους μηχανισμούς παρακολούθησης), ΜΚΟ «Defence for Children International» 2015.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <http://www.childrensrightrightsbehindbars.eu/images/Childrens-Rights-Behind-Bars-A-European-Overview.pdf>, τελευταία πρόσβαση 12/2/2016.

BRONFENBRENNER U.

The ecology of human development: Experiments by nature and design (Η οικολογία της ανθρώπινης ανάπτυξης), Κέιμπριτζ, εκδ. MA Harvard University Press, 1979

CARDET ΚΥΠΡΟΥ, DEFENCE FOR CHILDREN INTERNATIONAL ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ

Πρόγραμμα IMPACT, βελτιώνοντας τα συστήματα διαχείρισης και προστασίας ενάντια στο trafficking και την εκμετάλλευση, διεθνική ανάλυση, 2013.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.impract-eu.org/>, τελευταία πρόσβαση 17/2/2016.

CIPRIANI D.

Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective (Τα δικαιώματα των παιδιών και το ελάχιστο ηλικιακό όριο ποινικής υπευθυνότητας: μία παγκόσμια επισκόπηση), εκδ. Ashgate, 2009.

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ

An EU Agenda for the Rights of the Child (Μία Ατζέντα της ΕΕ για τα Δικαιώματα των Παιδιών), COM/2011/0060 final */,

διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στο http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/eu-agenda/index_en.htm, τελευταία πρόσβαση 12/02/2016.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 5.

Γενικά Μέτρα για την Εφαρμογή της ΔΣΔΠ, CRC/GC/2003/5, Ηνωμένα Έθνη, 2003.

Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 9.

Τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες και μαθησιακές δυσκολίες, CRC/C/GC/9, Ηνωμένα Έθνη, 2007.

Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 10.

Τα δικαιώματα των παιδιών κατά την απονομή δικαιοσύνης σε ανηλίκους, CRC/C/GC/10, Ηνωμένα Έθνη, 2007.

Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 12.

Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού, CRC/C/GC/12, Ηνωμένα Έθνη, 2009.

Γενικό Σχόλιο υπ' αριθμόν 7.

Η εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού στη νηπιακή και πρώτη παιδική ηλικία, CRC/C/GC/7, Ηνωμένα Έθνη, 2005.

CORPETTA M. G.

L'esecuzione penitenziaria a carico del minorenne nelle carte internazionali e nell'ordinamento italiano (Το δίκαιο της κράτησης των ανηλίκων στα διεθνή κείμενα και στην ιταλική νομοθεσία), Μιλάνο, 2010.

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Child-friendly juvenile justice: from rhetoric to reality (Δικαιοσύνη ανηλίκων φιλική προς τον ανήλικο: από τη ρητορική στην πραγματικότητα), 2014.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=21090&lang=en>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Guidelines on Child-friendly Justice, Κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη εγκριθείσες από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στις 17 Νοεμβρίου 2010.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1705197> και στην ελληνική γλώσσα στη διεύθυνση <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2780914&SecMode=1&DocId=2290488&Usage=2>, τελευταία πρόσβαση 12/02/2016.

Have your say! Manual on the revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life (Πες τη γνώμη σου! Εγχειρίδιο αναφορικά με τον αναθεωρημένο Ευρωπαϊκό Χάρτη για τη Συμμετοχή των Νέων στην Τοπική και Περιφερειακή Ζωή), Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, 2008.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Publications/Have_your_say_en.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

Σύσταση CM/Rec(2008)11 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα κράτη μέλη αναφορικά με τους ευρωπαϊκούς κανόνες που αφορούν ανήλικους παραβάτες που υπόκεινται σε κυρώσεις ή αναμορφωτικά μέτρα, 5 Νοεμβρίου 2008.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.refworld.org/docid/4a7058c02.html>, τελευταία πρόσβαση 22/01/2016.

COWDEN M.

Capacity, claims and children's rights (Ικανότητα, αξιώσεις και δικαιώματα των ανηλικών), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση «Contemporary Political Theory», 2012, τόμος 11, τεύχος 4, σελ.362-380,

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση <http://www.palgrave-journals.com/cpt/journal/v11/n4/pdf/cpt11143a.pdf>, τελευταία πρόσβαση 28/02/2016.

CUNNINGHAM H.

Children and childhood in Western Society Since 1500 (Παιδιά και παιδική ηλικία στη δυτική κοινωνία από το 1500 και εντεύθεν), Λονδίνο, 2005.

DE LEO G.

Responsabilità, definizioni e applicazioni nel campo della giustizia minorile (Ευθύνες, ορισμοί και εφαρμογές στο πεδίο της απονομής δικαιοσύνης σε ανηλικούς), στο συλλογικό τόμο υπό την επιμέλεια G. Roniti με τον τίτλο *Giovani, responsabilità e giustizia* (Νέοι, ευθύνες και δικαιοσύνη), Μιλάνο, 1985.

ΜΚΟ DEFENCE FOR CHILDREN ΙΤΑΛΙΑΣ

CHILDREN'S RIGHTS BEHIND BARS-Human rights of children deprived of liberty: Improving monitoring mechanisms (ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΚΑΓΚΕΛΑ-Ανθρώπινα δικαιώματα παιδιών που στερούνται την ελευθερία: Βελτι-

ώνοντας τους μηχανισμούς παρακολούθησης) Εθνική Αναφορά Ιταλίας, 2014.

Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιταλική και στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://defenceforchildren.it/risorse/pubblicazioni.html>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

DIGNITAS-Manuale operative per ridurre le vulnerabilita e promuovere le risorse nel Sistema asilo (Επιχειρησιακό εγχειρίδιο για τη μείωση της ευαλωτότητας και την προώθηση των πηγών πληροφόρησης στο σύστημα λήψης αιτήσεων πολιτικού ασύλου), 2010.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην ιταλική γλώσσα στη διεύθυνση http://defenceforchildren.it/files/manuale_dignitas-smallsize.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

TOM TOM-Action to support, orient and accompany children after criminal proceedings in order to increase their chances of successful reintegration and social inclusion (Δράση για την υποστήριξη, την παροχή κατευθύνσεων και τη συνοδεία παιδιών που υπόκεινται σε ποινικές διαδικασίες με σκοπό την αύξηση των πιθανοτήτων επιτυχούς επανένταξης και κοινωνικής συμπερίληψης). Τελική Έκθεση 2014.

Διαθέσιμη ηλεκτρονικά στην ιταλική γλώσσα στη διεύθυνση http://defenceforchildren.it/files/TOM_TOM_Rapporto_def_11.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

TWELVE- Promoting the Implementation of Article 12 of the UN Convention on the Rights of the Child in the Juvenile Justice System (TWELVE - Προωθώντας την εφαρμογή του άρθρου 12 της ΔΣΔΠ στο Δίκαιο Ανηλικών).

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.defenceforchildren.it/projects/118-twelve-promoting-the-implementation-of-article-12-of-the-crc-in-the-juvenile-justice-system.html>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΜΚΟ DEFENCE FOR CHILDREN

Education in Chains: Gaps in Education Provision to Children in Detention (Εκπαίδευση με αλυσίδες: Κενά στις ρυθμίσεις περί εκπαίδευσης παιδιών που κρατούνται), 2009.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://defenceforchildren.it/risorse/pubblicazioni.html>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

Ending Violence Against Children in Justice Systems: Strategies for Civil Society (Τερματίζοντας τη βία ενάντια σε παιδιά στα συστήματα απονομής δικαιοσύνης: Στρατηγικές για την κοινωνία των πολιτών), 2009

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://defenceforchildren.it/risorse/pubblicazioni.html>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΜΚΟ Defensa de Niños y Niños (DNI)-DNI COSTA RICA

Las teorías o ideologías RE (Οι θεωρίες και οι ιδεολογίες της επανένταξης), Proyecto Regional Justicia Penal Juvenil, 2012.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (FRA) ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Handbook on European law relating to the rights of the child (Εγχειρίδιο Ευρωπαϊκού Δικαίου αναφορικά με τα δικαιώματα του παιδιού), Λουξεμβούργο: Γραφείο Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2015,

διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ENG.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (FRA)

Child-friendly justice. Perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη. Απόψεις και εμπειρίες επαγγελματιών αναφορικά με τη συμμετοχή των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες αστικών και ποινικών υποθέσεων σε 10 κράτη-μέλη της ΕΕ), Λουξεμβούργο, 2015, Γραφείο Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals_en.pdf, περίληψη στην ελληνική γλώσσα διαθέσιμη ηλεκτρονικά στη διεύθυνση http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-child-friendly-justice-professionals-summary_el.pdf

FACCIOLI F.

I soggetti deboli. I giovani e le donne nel sistema penale (Ευάλωτα υποκείμενα. Τα νεαρά αγόρια και κορίτσια στο ποινικό σύστημα), Μιλάνο, 1990.

FOUCAULT M.

Discipline and Punish: The Birth of the Prison, Λονδίνο, 1977 (εκδόθηκε στα ελληνικά υπό τον τίτλο «Επιτήρηση και Τιμωρία-Η Γέννηση της Φυλακής», εκδ.Πλέθρον, 2011)

GOFFMAN E.

Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates, Νέα Υόρκη, 1961 (εκδόθηκε στα ελληνικά υπό τον τίτλο «Άσυλα- Δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων», εκδ.Ευρύταλος, 1994)

HAMMARBERG T.

Children and juvenile justice: proposals for improvements (Παιδιά και δικαιοσύνη ανηλίκων: προτάσεις για βελτιώσεις), Στρασβούργο, 2009,

διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1460021#P67_5249, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016]

HART R.A.

Children's participation: From tokenism to citizenship (Η συμμετοχή των παιδιών: από την προσημαστική υποστήριξη της

στην ιδιότητα του πολίτη), Unicef, 1992,

διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016

HENNING K.

Denial of the child's right to counsel, voice, and participation in juvenile delinquency proceedings (Η άρνηση του δικαιώματος του παιδιού στη λήψη συμβουλής από ειδικό, στην ακρόαση και στη συμμετοχή κατά τις διαδικασίες απονομής ποινικής δικαιοσύνης σε ανηλίκους), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση "Child Welfare", 2010, τόμος 89, τεύχος 5, σελ. 121-38.

HODGKIN R. ΚΑΙ NEWELL P., UNICEF

Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child (Εγχειρίδιο Εφαρμογής για τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού), Unicef, 2007,

διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/publications/index_43110.html, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016

KILKELLY U.

Youth Courts and Children's Rights: An Irish Perspective (Δικαστήρια ανηλίκων και δικαιώματα των παιδιών: μία θεώρηση με βάση την Ιρλανδία), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση "Youth Justice", 2008, τόμος 8, τεύχος 1, σελ. 39-56.

LANSDOWN G.

Promoting children participation in democratic decision-making (Προωθώντας τη συμμετοχή των παιδιών στη δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων), Κέντρο Ερευνών «Innocenti» UNICEF, Φλωρεντία, 2001.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight6.pdf>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

The evolving capacities of the child (Οι εξελισσόμενες δεξιότητες του παιδιού), Κέντρο Ερευνών «Innocenti», UNICEF/ Save the children, Φλωρεντία, 2005.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/evolving-eng.pdf>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016]

ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Access to Justice for Children with Mental Disabilities International Standards and Findings from Ten EU Member States (Πρόσβαση στη δικαιοσύνη για παιδιά με πνευματική αναπηρία. Διεθνή πρότυπα και ευρήματα από 10 κράτη μέλη της ΕΕ), 2015.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.mdac.org/sites/mdac.info/files/access_to_justice_children_ws2_standards_and_findings_english.pdf, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016.

NUSSBAUM M. ΚΑΙ SEN A. (ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ)

The Quality of Life (Η Ποιότητα Ζωής), Οξφόρδη, 1993.

NUSSBAUM M.

Creating Capabilities. The Human Development Approach (Δημιουργώντας ικανότητες. Η προσέγγιση της ανθρωπίνης ανάπτυξης), Κέϊμπριτζ, εκδ. Belknap/Harvard University Press, 2011.

O' DONNELL D.

The right of children to be heard: Children's right to have their views taken into account and to participate in legal and administrative proceedings (Το δικαίωμα των παιδιών να ακούγονται: το δικαίωμα στη λήψη υπόψιν των απόψεων των παιδιών και στη συμμετοχή τους στις δικαστικές και τις διοικητικές διαδικασίες), Κέντρο Ερευνών «Innocenti» UNICEF, Φλωρεντία, 2009.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2009_04.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

O' CONNELL DAVIDSON J. ΚΑΙ FARROW C.

Child Migration and the Construction of Vulnerability (Παιδική Μετανάστευση και η Συγκρότηση της Ευαλωτότητας), Τμήμα Κοινωνιολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο του Νότιγχαμ, Save the Children Σουηδίας, 2007

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.childtrafficking.com/Docs/savechild_07_cmcv_0108.pdf τελευταία πρόσβαση 28/02/2016.

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΥΠΑΘΗ ΑΡΜΟΣΤΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ, ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΟΥ ΓΓ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗ ΒΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Joint report on prevention of and responses to violence against children within the juvenile justice system (Κοινή έκθεση αναφορικά με την πρόληψη και τις απαντήσεις στη βία εναντίον παιδιών εντός του συστήματος απονομής δικαιοσύνης σε ανήλικους), 27 Ιουνίου 2012, A/HRC/21/25,

διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://srsg.violenceagainstchildren.org/sites/default/files/documents/docs/A-HRC-21_25_EN.pdf, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016

PEPINO L.

Dalla retribuzione alla riparazione (Από την εκδικητική στην αποκαταστατική δικαιοσύνη), στο Don'è l'uscita? Le trasgressioni dei giovani: attori, vittime, sicurezza urbana: le politiche della città dentro e fuori il carcere minorile (Πού είναι η έξοδος; Τα αδικήματα των νέων: δράστες, θύματα, ασφάλεια της κοινότητας: οι πολιτικές της πόλης εντός και εκτός της φυλακής ανηλίκων), Πρακτικά Συνεδρίου που οργανώθηκε από το Δήμο του Τορίνου στις 11-12-13 Δεκεμβρίου 1997, εκδ. Neos, Τορίνο, 2001.

PESARIN S.

Messa alla prova: un cammino lungo 25 anni. Atti del convegno (Αναστολή υπό επιτήρηση: ένα μονοπάτι εδώ και 25 χρόνια, Πρακτικά Συνεδρίου), Γένοβα, 25/10/2013.

PETTI G.

Il male minore (Το μικρότερο κακό), εκδ. Ombre corte, Βερόνα, 2005.

PUPAVAC V.

Misanthropy without borders: The international children's rights regime, in Disasters (Μισανθρωπία χωρίς σύνορα: το διεθνές καθεστώς δικαιωμάτων των παιδιών), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση «Disasters», 2001, τόμος 25, τεύχος 2, σελ. 95-112.

RE L.

Structural discrimination and color-blindness in United States and European prison systems, in Jura Gentium (Δομική διάκριση και διάκριση με βάση το χρώμα στα συστήματα φυλακών των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρώπης), στην επιστημονική επιθεώρηση «Jura Gentium», 2007.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.juragentium.org/forum/race/en/re.htm>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ROSOLINI R.

Minori immigrati in istituto penale. Proposte educative ispirate al principio dell'ibridazione culturale (Ανήλικοι μετανάστες σε καταστήματα κράτησης ανηλίκων. Εκπαιδευτικές προτάσεις στη βάση της αρχής του πολιτισμικού υβριδισμού), στην επιστημονική επιθεώρηση Minori e Giustizia, τεύχος 3-4, 2002.

ROY N., WONG M.

Juvenile Justice. Modern Concepts of Working with Children in Conflict with the Law (Δικαιοσύνη Ανηλίκων. Σύγχρονες Αντιλήψεις για την Εργασία με Παιδιά σε σύγκρουση με το νόμο), MKO Save the children Ηνωμένου Βασιλείου, 2004.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.essex.ac.uk/armedconf/story_id/save_jj_modern_concepts.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016

MKO SAVE THE CHILDREN

Practice Standards in Children's Participation (Προδιαγραφές στην πράξη αναφορικά με την συμμετοχή των παιδιών), Λονδίνο, 2005.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://resourcecentre.savethechildren.se/sites/default/files/documents/3017.pdf>, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016

SCARDACCIONE G. (ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ)

Il minore autore e vittima di reato. Competenze professionali, principi di tutela e nuovi spazi operativi (Ο ανήλικος δράστης και το ανήλικο θύμα εγκληματικής ενέργειας. Επαγγελματικές δεξιότητες, αρχές προστασίας και νέα πεδία εφαρμογής), Ρώμη, 2011.

SEN A.

Human rights and capabilities (Ανθρώπινα δικαιώματα και ικανότητες), στην επιστημονική επιθεώρηση Journal of Human Development, τόμος 6, τεύχος 2, σελ.151-166, 2005.

STEWARD R.

Child participation and independent human rights institutions for children in Europe (Συμμετοχή του παιδιού και ανεξάρτητοι οργανισμοί για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των των παιδιών στην Ευρώπη), Κέντρο Ερευνών «Innocenti» UNICEF, Φλωρεντία, 2009,

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwrp_2009_23.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΤΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

A/RES/68/189, 2014

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Model_Strategies_violence_children.pdf, τελευταία πρόσβαση 17.02.2016

UNICEF

Child Protection Information Sheet, Children in Conflict with the Law (Ενημερωτικό Φυλλάδιο για την Προστασία των Παιδιών, Παιδιά σε Σύγκρουση με το Νόμο).

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/chinese/protection/files/Conflict_with_the_Law.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016

Fact sheet on the right of participation (Πληροφοριακό Φύλλο σχετικά με το δικαίωμα στη συμμετοχή)

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση http://www.unicef.org/crc/index_30228.html τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

Toolkit on Diversion and Alternatives to Detention (Εργαλειοθήκη για την Παράκαμψη της Κράτησης και τις Εναλλακτικές στην Κράτηση), 2009.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση [http://www.unicef.org/tdad/glossary\(4\).doc](http://www.unicef.org/tdad/glossary(4).doc), τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ

Handbook on Restorative Justice Programme (Εγχειρίδιο για το Πρόγραμμα Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης), Νέα Υόρκη, 2006.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf, τελευταία πρόσβαση 18/02/2016.

Justice in matters involving children in conflict with the law. Model law on juvenile justice and related commentary (Δικαιοσύνη σε ζητήματα που αφορούν σε ανήλικους παραβάτες, Πρότυπη νομοθεσία για την απονομή δικαιοσύνης σε ανήλικους και σχετικά σχόλια), Ηνωμένα Έθνη, 2013.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/justice_matters_involving-Web_version.pdf, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.

WEIJERS I.

Requirements for Communication in the Courtroom: a comparative perspective on the youth court in England/Wales and the Netherlands (Προϋποθέσεις για την Επικοινωνία στη Δικαστική Αίθουσα: μία συγκριτική επισκόπηση στα δικαστήρια ανηλίκων στην Αγγλία/Ουαλία και στην Ολλανδία), άρθρο στην επιστημονική επιθεώρηση Youth Justice (2004), τόμος 4, τεύχος 1, σελ. 22-31.

WILLOW C.

Children's right to be heard and effective child protection (Το δικαίωμα των παιδιών στην ακρόαση και η αποτελεσματική προστασία του παιδιού), Save the Children Σουηδίας, 2010.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στην αγγλική γλώσσα στη διεύθυνση <http://www.savethechildren.org/fj/wp-content/uploads/2015/02/Childrens-right-to-be-heard-and-effective-child-participation.pdf>, τελευταία πρόσβαση 17/02/2016.